

ANTIKVARISK FÖRUNDERSÖKNING

Argus 8, Gamla stan, Stockholm

Granskningsversion

2024-01-25 rev. 2024-05-29

UPPDRAG	
Uppdragsnamn:	Argus 8
Titel på rapporten:	Antikvarisk förundersökning - Argus 8, Gamla stan, Stockholm
Version:	Granskningsversion
Datum:	2024-01-25 rev. 2024-05-29
MEDVERKANDE	
Beställare:	Vasakronan AB
Kontaktperson:	Louis Sellgren
Konsult:	Tyréns Sverige AB
Uppdragsansvarig:	Martin Lagergren, Byggnadsantikvarie
Handläggare:	Sandra Pettersson, Bebyggelseantikvarie
Kvalitetsgranskning:	Martin Lagergren, byggnadsantikvarie, <i>certifierad sakkunnig avseende kulturvärden med behörighet K</i>
ÖVRIGT	
Rapport:	Rapporten läses vid utskrift i liggande A3.
Bilder:	Bilder och illustrationer är skapade av Tyréns Sverige AB om inget annat anges.
Länk:	O:\STH\337955\BK\=Arbetsarea=_\InDesign\Argus 8 - utkast

Tyréns Sverige AB

Tel: 010 452 20 00
www.tyrens.se

Säte Stockholm
Org.Nr: 556194-7986

INNEHÅLL

INLEDNING.....4

Bakgrund och syfte4

Avgränsningar4

Arbetsmetodik för nulägesbeskrivningen4

Disposition4

Tidigare utredningar4

Pågående detaljplanearbete5

Närliggande aktuella projekt5

Orientering6

Föresättningar.....7

Vägledande dokument7

Gällande detaljplaner7

Aktuella lagrum8

Kulturhistorisk klassificering.....12

Historik13

Gamla stan bebyggelseutveckling från medeltid till 1800-talets slut13

Handel- och tullverksamheten i Gamla stan14

Kvarteret Argus utveckling15

Historisk utveckling av kvarteret Argus och förändringar av fastighetsbeteckningar17

Äldre ritningar över de Stora Tullhuset.....19

1810-talet - Nybyggnad av "Accishuset" mot Österlånggatan28

1850 - 1920-talen - Väckande verksamhet och tillbyggnad av Stora tullhuset29

1930 - 1990-talen - Ett nytt kontorshus uppförs mot Österlånggatan30

1940-2000-talet38

Arkitektur exteriör - Stora Tullhuset, Hus 145

Flygelbyggnad längs Packhusgränd, Hus 1 och 2.....51

Arkitektur interiör.....53

Arkitektur exteriör - Hus 265

Södra flygeln mot gården, Hus 268

Arkitektur interiör Hus 270

Kulturvärden76

Antikvarisk bedömning av kvarteret Argus 8.....77

Värdebärande karaktärsdrag exteriör80

Värdebärande karaktärsdrag interiör81

Planförslaget.....82

Att beakta i planarbetet.....82

Källförteckning83

Tryckta källor.....83

Otryckta källor83

Internetkällor83

Bilder.....83

Bakgrund och syfte

Tyréns har fått i uppdrag av Vasakronan AB att ta fram en antikvarisk förundersökning för fastigheten Argus 8 i Gamla stan, Stockholm. Den antikvariska förundersökningen ligger till grund för framtagandet av nya planbestämmelser som bland annat reglerar skydd av kulturvärden i samband med en detaljplaneändring. Detaljplaneändringen avser en ändring av kvartersmark från allmänt ändamål (byggnadskvarter) till verksamheter.

Vad är en antikvarisk förundersökning?

En antikvarisk förundersökning utgör kunskapsunderlag i samband med bygglovsförfarande eller inför detaljplan, projektering och vid beslutsfattande enligt Plan- och bygglagen (PBL). Den avser oftast en enskild byggnad eller fastighet med kulturvärden i en kulturmiljö. I förundersökningen analyseras områdets och eller byggnadens kulturvärden. Ofta framhålls särskilt de kulturhistoriska värdena.

Avgränsningar

Rapporten omfattar Argus 8, en kort historisk samt en beskrivning av byggnaden i relation till platsen för att sätta in byggnaden i sin kontext.

Vid beskrivning av samtliga byggnader inom kvarteret Argus 8 har samma indelning som byggnadsminnesförklaringen återanvänts i denna rapport, se *figur till höger*.

Historiskt sett har byggnaden vid Skeppsbron haft olika namn så som Generaltullsstyrelsen och Stora tullhuset. I denna rapport benämns byggnaden Stora tullhuset hus 1. För hus 1 tillhör del av norra flygelbyggnaden vid Packgränd. Hus 2 är byggnad vid Österlånggatan med sina två flygelbyggnader, den ena flygeln är sammanbyggd med Stora tullhuset hus 1 och den andra flygelbyggnaden är sammanbyggd med övriga byggnader i södra kvarteret Argus.

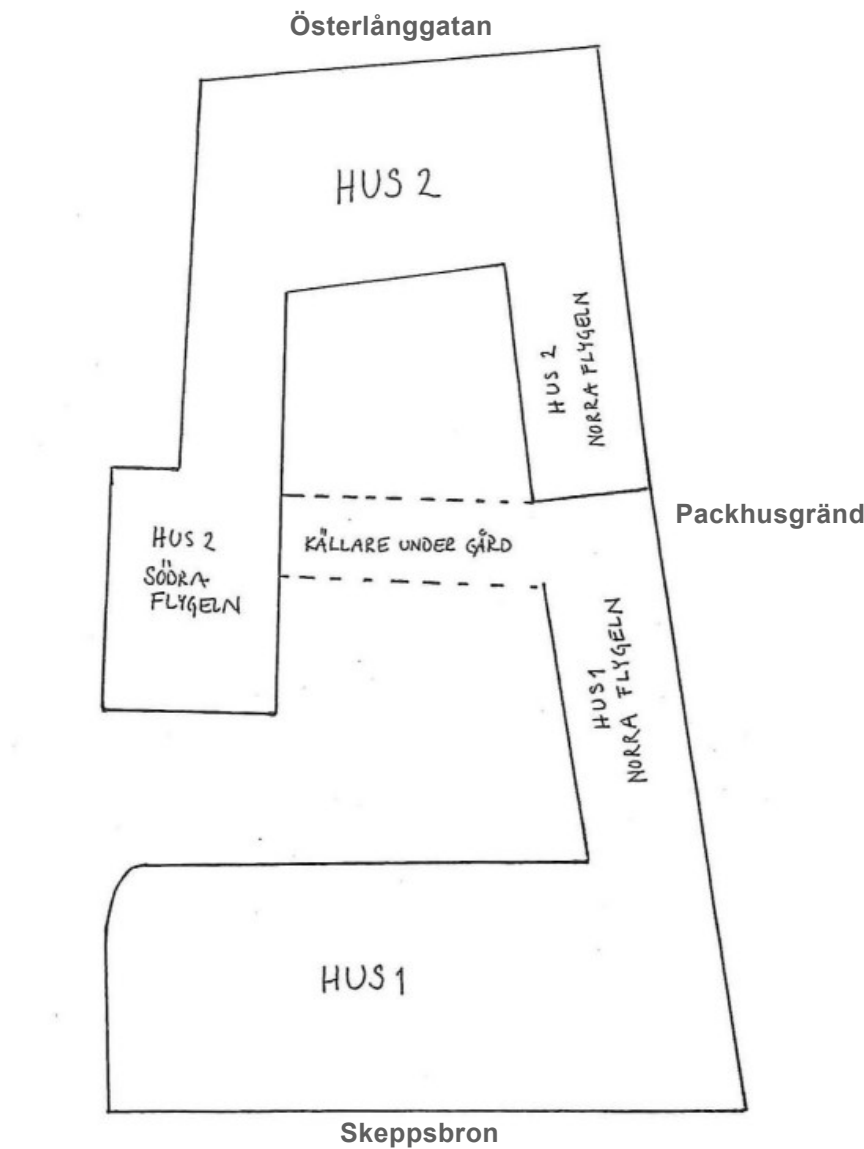
Arbetsmetodik

För att kunna genomföra en nulägesbeskrivning och värdering interiört för samtliga byggnader inom Argus 8 har arbetet följt en viss process. Efter arkiv- och litteraturstudier gjordes platsbesök där samtliga byggnader och dess lokaler besöktes. På grund av pågående verksamheter i byggnaden kunde inte alla rum besökas. Utrymmen i byggnaderna fotodokumenterades.

Vid platsbesöket kunde det konstateras att samtliga byggnader har genomgått interiöra förändringar, dock kvarstår vissa detaljer. Flera av utrymmena i vissa byggnader hade en likvärdig gestaltning och kan därför betraktas som enhetliga. Efter platsbesöket fördes ett resonemang över byggnadernas rum och vilka rum som var bevarandevärda. Slutligen bedömdes att vissa rum och trapphus var särskilt värdefulla. I övrigt fanns många byggnadsdetaljer som ansågs vara bevarandevärda.

Under rubriken Kulturvärden finns planritningar med markeringar som redovisar vilka rum och trapphus som har ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Nulägesbeskrivningen i denna rapport är uppbyggd på en redovisning av olika kategorier. Kategorierna ser olika ut för samtliga byggnader, men följer en och samma struktur. Alla kategorier är inte relevanta för alla byggnader. Exempel på kategorier: Bevarandevärda rum, korridormiljöer, trapphus, kontor- och studiorum, byggnadsdelar så som innerdörrar, glaspardier, fönster och övriga detaljer.

Situationsplan, husindelning såsom den är beskriven i byggnadsminnesförklaringen och som tillämpats i denna rapport. Hus 1 är Stora tullhuset med tillhörande flygelbyggnad, hus 2 är byggnad mot Österlånggatan med tillhörande flygelbyggnader. *Stockholms stad, Stadsmuseum, byggnadsinventering Argus 8, 1999.*

Disposition

Efter rapportens inledande kapitel följs det av ett förutsättningskapitel där vägledande dokument och aktuella lagrum beskrivs. Efter detta görs en beskrivning av områdets bebyggelsehistoria med ett kort inledande avsnitt om Gamla stan som skiftar fokus till kvarteret Argus 8. I denna del växlar huvudtext med tematexter som bedöms vara särskilt relevanta för företeelsen.

I nulägesbeskrivningen beskrivs befintliga förhållanden för samtliga byggnader inom kvarteret Argus 8. Rapporten avslutas med en redogörelse för områdets kulturvärden, värdebärande delar och karaktärsdrag samt ett medskick inför fortsatt planarbete.

Tidigare utredningar

- Antikvarisk slutrapport - hyresgäst Anpassning för The Chimney Pot AB. Per Nelson Byggnadsvårdsbyrå AB, 2015.
- Argus 8 Grundförstärkning - Stockholms stad, Gamla stan, RAÄ 103 Arkeologisk undersökning 2001 SR 290. Arkeologisk rapport 2007:12, Stockholms stadsmuseum.
- Argus 8 Schakt för fjärrvärme - Stockholms stad, Gamla stan, RAÄ 103 Arkeologisk undersökning 2000. Arkeologisk rapport 2007:5, Johansson, M., Stockholms stadsmuseum.
- Fastigheten Argus 8, Gamla Stan, arkeologisk rapport, RAÄ Stockholm 103, SR 1353. Arkeologisk rapport, Stockholms stadsmuseum.
- Argus 8 : Stockholm stad, Gamla Stan, RAÄ 103 Arkeologisk undersökning 2000. Arkeologisk rapport 2001:6, Stockholms stadsmuseum.
- Fastigheten Argus 8, Gamla Stan, arkeologisk rapport, RAÄ Stockholm 103, SR 4, 2000. Arkeologisk rapport, Stockholms stadsmuseum.
- Argus 8 - Skeppsbron 38, Byggnadshistorisk inventering från Stockholms stadsmuseum 1999.
- Phoebus / Argus, Stockholm, Gamla Stan, Österlånggatan / Packhusgränd, fornlämning 103, 1994. Arkeologisk rapport, Stockholms stadsmuseum.
- Fastigheten Argus 8:1 - Gamla Stan, Steninventeringen 1991-1993, Stockholms stadsmuseum.
- Fastigheten Argus 8:2 - Gamla Stan, Steninventeringen 1991-1993, Stockholms stadsmuseum.

Pågående detaljplanearbete

En pågående planärende finns för kvarteret Argus 8 med diarienummer 2023-12564. Ett äldre ärende för fastigheten finns gällande begäran om detaljplaneändring - ändring av planbestämmelse allmänt ändamål till kontors- och handelsändamål diariennr: 2021-11243. Syftet med planen är att ändra den befintliga användningen från allmänt ändamål till kontor och handel med konferens utan att genomföra ändringar i byggnadernas volymer och gestaltning.

Närliggande aktuella projekt

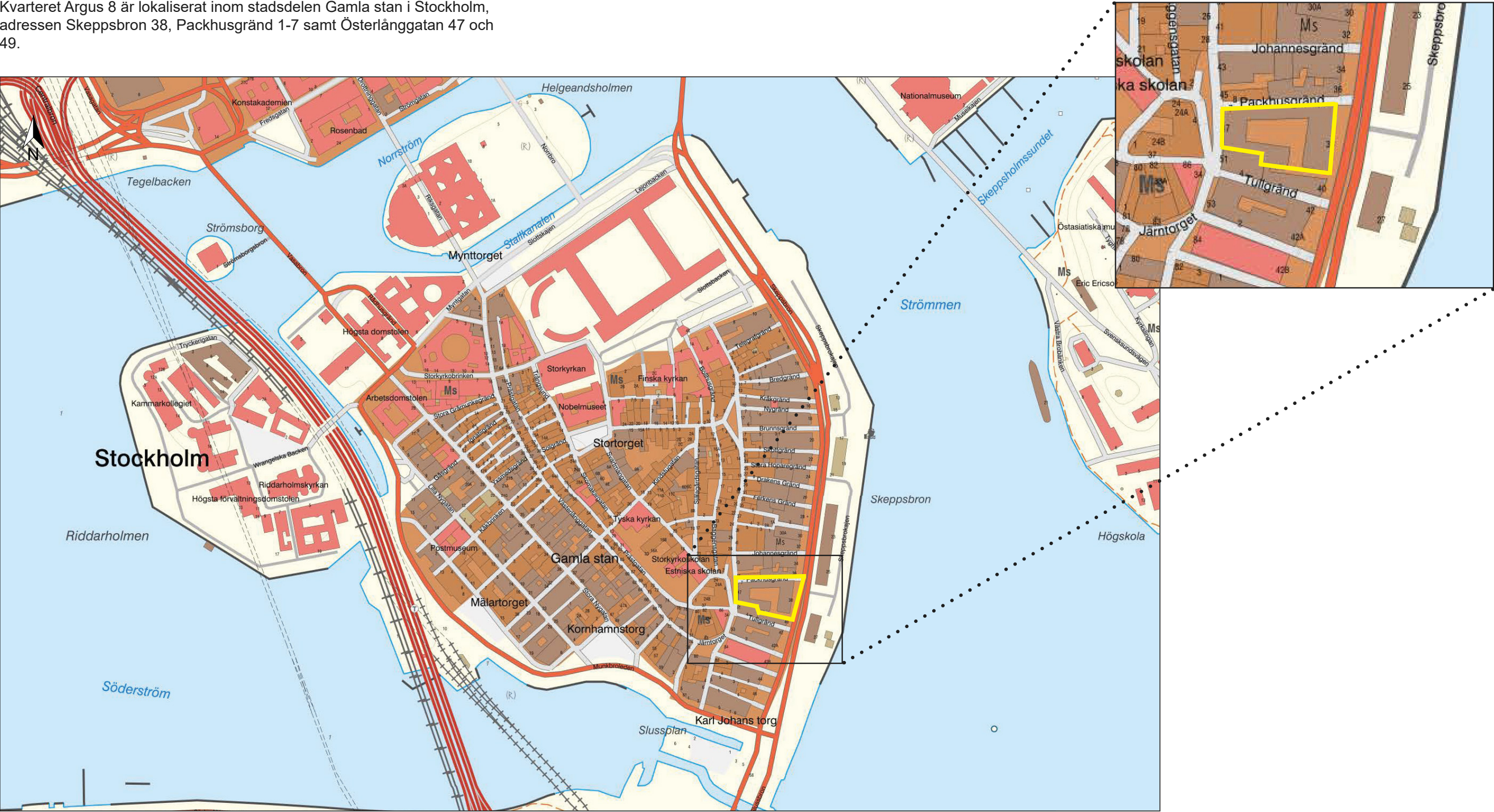
I planområdets närhet pågår planarbete för Rådstugan 1 med syfte att möjliggöra ett bevarande av börshusets kulturhistoriska värden och att utveckla dessa, både interiört och exteriört, dnr 2012-13703. Detaljplanen var på samråd under 2014.

Mot Strömmen pågår Skeppsbrokajen Tullhus 1-3, ett planärende, dnr 2015-20635, med syfte att bekräfta pågående användning och långsiktigt bevarande av tullhusen. Detaljplanen var på samråd under 2019.

Norr om planområdet pågår ett planarbete för fastigheterna Mars och Vulcanus 1, dnr 2022-08258. Detaljplanens syfte är att säkerställa behovet av säkerhet och ändamålsenlighet för Sveriges riksdags lokaler och samtidigt skydda de höga kulturvärdena på platsen. Ärendestatus - Samråd.

Orientering

Kvarteret Argus 8 är lokaliserat inom stadsdelen Gamla stan i Stockholm, adressen Skeppsbron 38, Packhusgränd 1-7 samt Österlånggatan 47 och 49.

Argus 8, markerad med gult, är belägen i Gamla stan. Karta från Lantmäteriet.

FÖRUTSÄTTNINGAR

Vägledande dokument

Översiktsplan för Stockholm stad

Stockholms stad översiktsplan "Stockholm växer" vann laga kraft 23 mars 2018. Fastigheten Argus 8 är belägen inom stadsutvecklingsområdet Södermalm.

Översiktsplanen beskriver hur Stockholm besitter en komplex och mångfacetterad kulturmiljö. I och med att kulturmiljön är ett allmänt intresse finns därför ett särskilt ansvar att förvalta och utveckla staden i linje med aktuella lagar och internationella överenskommelser.

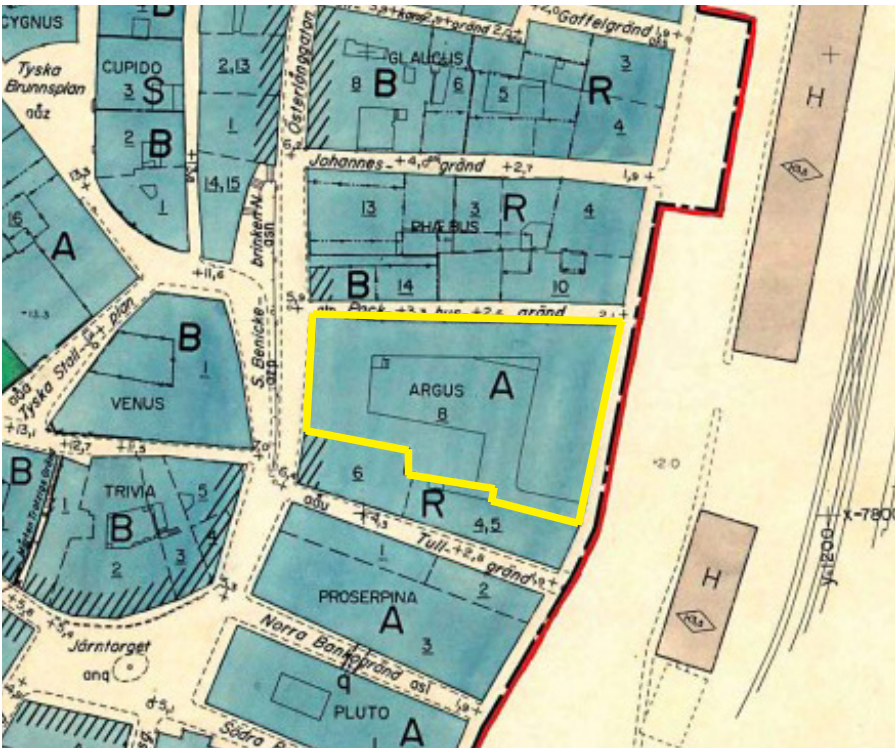
Stockholm stad framhåller att Stockholms unika attraktionskraft ligger till stor del i mötet mellan stadens historia och människorna som ger staden liv idag, där varje tidsepok gjort sina avtryck i staden. Bebyggelse som är kulturhistoriskt värdefull och har betydelse för stads- och landskapsbilden ska ses som en resurs i stadsutvecklingen. Nya tillägg i stadsväven ska uttrycka ett medvetet förhållningssätt till kulturmiljöns värden. Som planeringsinriktningar skriver Stockholm stad bland annat:

- Kunskap om stadens stadsbyggnadskaraktärer och stadslandskapet ska vara en utgångspunkt vid förändring, förnyelse och förtätning i stadens befintliga områden.
- Kulturmiljöns värden ska fortlöpande identifieras, säkerställas, tas omhand och utvecklas.
- Ny bebyggelse, ändringar och tillägg i befintliga miljöer ska utföras omsorgsfullt, med konsekventa karaktärsdrag och genomarbetade detaljer grundade på en gedigen analys.
- Bebyggelse som är kulturhistoriskt värdefull och har betydelse för stads- och landskapsbilden ska ses som en resurs i stadsutvecklingen.

Gällande detaljplaner

Kvarteret Argus 8 är beläget inom detaljplanlagt område, följande detaljplaner gäller:

- TDp-2001-12188 - Minskad lovplikt, bygglov krävs inte för obelyst skylt på rörlig konsol med löst hängande flagga (rörlig flaggskylt) om specifika villkor uppfylls gällande yta, placering och utformning. Laga kraft, 2002-09-19.
- PI 7800 - Förslag till ändring och utvidgad stadsplan för del av stadsdelen, Staden Mellan Broarna, i Stockholm. Laga kraft, 1980-12-23. Kvarteret Argus 8 är blåmarkerat område vilket betyder att kvarteret ingår i ett kulturresevat, vilket gäller både för allmänna platser och byggnadskvarter, där befintlig bebyggelse är kulturhistorisk värdefull. Åtgärder får inte vidtas som minskar bebyggelsens eller markens kulturhistoriska värde. Planbestämmelsen för kvarteret Argus 8 är A, vilket betyder att byggnadskvarter är avsett att endast brukas för allmänt ändamål.
- B52/1935 - Tomtindelning.

Gällande detaljplan för kvarteret Argus 8. Aktuell fastighet markerat i gult.
Blåmarkerat område (K) utgör Kulturresevat (allmän plats och byggnadskvarter)
A - Allmänt ändamål (byggnadskvarter).
Stockholms stad.

Aktuella lagrum

Plan- och bygglagen (2010:900)

Plan- och bygglagen (PBL) reglerar hur mark- och vattenområden används och samt hur markanvändningen skall utvecklas.

Lagen fastställer att planläggningen av mark- och vattenområden är en kommunal angelägenhet och ställer krav på att kommunen upprättar en översiktsplan över hela kommunen. Lagen innehåller föreskrifter om bland annat detaljplaner och bygglov.

Planläggning enligt denna lag ska ske med hänsyn till natur- och kulturvärden, andra miljöaspekter samt mellankommunala och regionala förhållanden. Lagen fastställer att byggnader eller områden som är särskilt värdefulla från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt inte får förvanskas. Dessa kan av kommunerna skyddas genom bestämmelse i detaljplan. Skyddet regleras i PBL:s 8 kapitel och de bestämmelser som läggs in i planen är juridiskt bindande.

Vid planläggning, i ärenden om bygglov och vid åtgärder avseende byggnader som inte kräver lov enligt Plan- och bygglagen är även 2 kap. 6 § tillämplig.

PBL 2 kap. Allmänna och enskilda intressen

1 § Vid prövningen av frågor enligt denna lag ska hänsyn tas till både allmänna och enskilda intressen.

3 § Planläggning enligt denna lag ska med hänsyn till natur- och kulturvärden, miljö- och klimataspekter samt mellankommunala och regionala förhållanden främja

1. en ändamålsenlig struktur och en estetiskt tilltalande utformning av bebyggelse, grönområden och kommunikationsleder,
2. en från social synpunkt god livsmiljö som är tillgänglig och användbar för alla samhällsgrupper,
3. en långsiktigt god hushållning med mark, vatten, energi och råvaror samt goda miljöförhållanden i övrigt,
4. en god ekonomisk tillväxt och en effektiv konkurrens, och
5. bostadsbyggande och utveckling av bostadsbeståndet.

6 § Vid planläggning, i ärenden om bygglov och vid åtgärder avseende byggnader som inte kräver lov enligt denna lag ska bebyggelse och byggnadsverk utformas och placeras på den avsedda marken på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till

1. stads- och landskapsbilden, natur- och kulturvärdena på platsen och intresset av en god helhetsverkan.

6 § Tredje stycket

Vid planläggning och i andra ärenden samt vid åtgärder avseende byggnader som inte ingår i ett ärende enligt denna lag ska bebyggelseområdets särskilda historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden skyddas. Ändringar och tillägg i bebyggelsen ska göras varsamt så att befintliga karaktärsdrag respekteras och tillvaratas.

PBL 8 kap. Krav på byggnadsverk, byggprodukter, tomter och allmänna platser

Plan- och bygglagens åttonde kapitel reglerar krav på byggnadsverk, byggprodukter, tomter och allmänna platser. Vid en bygglovsprövning omfattas byggnader som bedöms ha särskilt högt kulturhistoriskt värde av förbud mot förvanskning av kulturvärden, 8 kap. 13§. För alla byggnader gäller även varsamhetskrav och särskilda krav vid underhåll enligt 8 kap. 17§ och 14§.

13 § Förvanskningsförbud

En byggnad eller som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt får inte förvanskas.

Enligt 13 § 1 st. p.4 ska förvanskningsförbudet även tillämpas på bebyggelseområden.

14 § Underhåll och varsamhet

Ett byggnadsverk ska hållas i vårdat skick och underhållas så att dess utformning och de tekniska egenskaper som avses i 4 § i huvudsak bevaras. Underhållet ska anpassas till omgivningens karaktär och byggnadsverkets värde från historisk, kulturhistorisk, miljömässig och konstnärlig synpunkt.

Om byggnadsverket är särskilt värdefullt från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt, ska det underhållas så att de särskilda värdena bevaras.

17 § Varsamhet och ändringar

Ändring av en byggnad och flyttning av en byggnad ska utföras varsamt så att man tar hänsyn till byggnadens karaktärsdrag och tar till vara byggnadens tekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden.

Miljöbalken

I detta avsnitt, under några rubriker, förekommer texter som är **fetmarkerad**. Texten har markerats av Tyréns Sverige AB med avsikt att tydliggöra att visa uttryck från riksintressebeskrivningen *Stockholm innerstad med Djurgården [AB 115]* går att härleda till Kvarteret Argus 8.

Riksintresse för kulturmiljövården

Områden av riksintresse för kulturmiljövården är sammanhängande miljöer av särskilt stor betydelse ur ett nationellt perspektiv och regleras i 3 kap 6 § MB. Ett riksintresse för kulturmiljövården är en miljö eller ett landskap som särskilt väl återspeglar viktiga historiska skeenden och samhällsprocesser. Inom riksintresseområden väger de kulturhistoriska värdena därför särskilt tungt vid beslut om ändrad mark eller vattenanvändning och den fysiska miljön i övrigt.

Att tillvarata kulturmiljövårdens riksintressen handlar dels om att förhindra att värdena skadas, dels om att områdets kulturhistoriska värden och potential ska vara fortsatt tongivande vid förändringar.

Stockholm innerstad med Djurgården [AB 115]

Kvarteret Argus 8 ligger inom riksintresse för kulturmiljövård, enligt 3 kapitlet 6 § miljöbalken, Stockholm innerstad med Djurgården [AB 115]. Den aktuella byggnaden och platsen är komplex och besitter flera olika värdebärande uttryck som härleds ur riksintresset.

Motivering:

Storstadsmiljö, som i planstruktur och bebyggelse återspeglar funktionen som landets huvudstad och politiska och administrativa centrum sedan medeltiden, med sitt läge vid mötet mellan Saltsjön och Mälaren som gett speciella topografiska och kommunikationsmässiga förutsättningar för handel och försvar. Central plats för länets och landets ekonomi, turism och kultur- och samhällsliv. De olika epokerna och århundrandena som är väl representerade i stadsplane- och byggnadskonsten, från medeltiden till 1900-talets slut. (*Stadsmiljö; hamnstad, sjöfartsstad, industristad, residentsstad, skolestad, universitets- och regementsstad, rekreativmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Stadslandskapet uppdelat på de olika öarna och malmarna, med de många broarna som förbinder stadens olika delar med varandra och med ytterstaden. Stadens utbyggnadsfaser (årsringarna) som gör stadsväxten läsbar från medeltiden fram till millennieskiftet. Stadssiluetten med den begränsade och jämna byggnadshöjden där endast fåtal byggnader höjer sig över mängden. Stadens anpassning till de naturgeografiska förutsättningarna: förkastningsbranterna, obebyggda bergsformationerna och grönklädda höjderna som en del av stadsbilden samt Stockholmsåsens kvarvarande delar. **Fronterna mot vattenrummen och Stockholms inlopp, både från Saltsjön och från Mälaren.** De öppna vattenrummen och utblickarna från gaturummen mot vattnet. Kontrasten mellan den täta

staden och det gröna parklandskapet på Djurgården och andra platser som Långholmen och Skeppsholmen. Utsiktspunkter som gör det möjligt att blicka ut över stadslandskapet. Gatuvyer med enskilda byggnader eller andra element som blickfång. Stenstadens tydliga yttre gränser.

Stockholm som huvudstad och maktcentrum

Miljöerna och byggnaderna som hör samman med funktionen som huvudstad, och förvaltningsstad alltsedan medeltiden, så som de kungliga miljöerna, byggnaderna för rikets och länets förvaltning, kulturinstitutionerna och kyrkorna. Den äldre stenstaden och tidig bebyggelse på malmarna.

Gamla stan med kyrkorna och den täta bebyggelsestrukturen med kontinuitet sedan medeltiden. Gatu- och planstruktur med oregelbundna kvarter innanför långgatorna och den senare medeltidens karaktäristiska”revbensmönster” med små smala gränder ner till vattnet. Andra delar av staden med rötter i medeltiden. Riddarholmens gatunät, platsbildningar och bebyggelse med grund i medeltiden. De bevarade resterna av den äldsta gatu- och tomtstrukturen på Södermalm. De äldsta kyrkorna på malmarna.

Rutnätsplanen på malmarna, de offentliga rummen och bebyggelsen från 1600-talet som visar på stadens starka expansion. **Gamla stans yttre årsring, med Skeppsbroraden,** Nygatskvarteren och slottsområdet. Slottet med sin dominerande roll i stadslandskapet. Områden med stenhus från 1600-, 1700- och första delen av 1800-talet. Stadspalatsen och malmgårdarna. Inslag av grönska i form av kyrkogårdar samt äldre parker och trädgårdar såsom Kungsträdgården, Humlegården och malmgårdarnas trädgårdar. Småskaliga trähus i stadens dåvarande ytterkanter på Södermalm.

Stockholm blir storstad

Stadsbyggandet från mitten av 1800-talet fram till tiden runt sekelskiftet 1900. Områden byggda som nya stadsdelar på malmarna med esplanadsystem, genombrottsgrator, platsbildningar och offentlig utsmyckning. Gatorna av olika bredd och karaktär och den täta enhetliga bebyggelsen i stenstaden med byggnader i sammanhållen höjd. Parkerna som anläggs i den framväxande storstaden, såsom Berzelii park och de karaktäristiska bergsparkerna. Nedre Norrmalm med centralstationen och Drottninggatan som stadens nya centrum. Villastaden, med exklusiva bostadshus.

Nya typer av offentliga byggnader, såsom Långholmens centralfängelse, Östermalms saluhall, sjukhusmiljöer, skolorna. Anläggningarna och byggnaderna för sanitet, service och kommunalteknik, såsom elektricitetsverk, vattentorn, Brunkebergstunneln och hissarna på Södermalm. Gasverksområdets omfattande kommunaltekniska anläggning. De många nya kyrkorna, frikyrkorna och byggnader för olika samfund samt Stora synagogan.

1900-talets stadsbyggande och bebyggelseutveckling

Det tidiga 1900-talet med fortsättningen på stenstaden, som Birkastan, och den nya terränganpassade gatu- och tomtstrukturen, som Lärkstaden, Diplomatstaden och Röda Bergen. Kungsgatan med Kungstornen. Storgårdskvarteren som t.ex. Motorn, Vingen, Draget och Ryssjan. Koloniträdgårdarna med stugor, tomtavgränsningar och gångsystem.

Bostadsområden som visar på den tidiga modernismens genomslag i stadsplanering och arkitektur från 1930-talet och 1940-talet, såsom Gärdet, Abessinien, Kungsklippan, Fredhäll och Reimersholme. Områdenas öppna gatu- och tomtstruktur med fristående byggnadskroppar och karaktären av hus-i-park.

Den modernistiska bebyggelsen på nedre Norrmalm med torg- och gatustruktur, som påbörjas med enskilda byggnader under 1930-talet och kulminerar i den storskaliga omvandlingen under 1950-, 60- och 70-talen. Sergels torg med sin skala, form, nivåskillnader och superelips, och inramningen med modernistiska byggnader. Hötorgscity med Hötorgsskraporna och de lägre butiksdelarna. Den enhetliga karaktären med modernistiska byggnader längs Klarabergsgatan och runt Brunkebergstorg. Modernistiska höghus spridda över staden som genom landmärkesposition markerar trafikstråk, stadsgräns, tullar och Stockholmsåsen, till exempel Wenner-Gren Center och Skatteskrapan. Tunnelbanans synliga uttryck i stadsbilden. Södersjukhuset, som en storskalig offentlig inrättning. Modernistiska parkanläggningar och sammanhängande parkstråk, präglade av Stockholmssskolans och efterkrigstidens sociala ideal med landskapet och naturen som utgångspunkt.

Det sena 1900-talets kompletteringar och kvartersbyggande. Senmodernistiska bostadskvarter, som Drakensbergsområdet och Fältöversten. Postmodernistiska områden med inspiration från äldre arkitektur och med monumentala inslag, som S:t Eriksområdet och Södra stationsområdet.

Stockholm som sjöfartsstad, militärstad samt industri- och handelsstad

Hamnanläggningarna från skilda tider och byggnader som hör ihop med flottan och sjöfarten. Kajerna och hamnarna som skapar en karaktäristisk front mot vattnet. Flottans miljöer på Skeppsholmen, Kastellholmen och Galärvarvet. Beckholmen med sina dockor, kranar och magasin samt Djurgårdsvarvet. Segelfartyget af Chapman, som ett permanent inslag i stadsbilden. Djurgårdsstadens bostadsbebyggelse för bl.a. hantverkare och sjömän. Mälarvarvet på Långholmen. Frihamnen med byggnader för handel och produktion, såsom magasinerna, Banankompaniet och Fordfabriken.

Miljöer och byggnader för handel och näringsliv. Tullhusen från skilda tider, vid tidigare stadsgränser och hamnlägen.

Den offentliga staden

Byggnader och miljöer kopplade till demokratin och den offentliga förvaltningen. Statsförvaltningens byggnader och miljöer på Helgeands-holmen och båda sidor om Norrström. Riddarholmens byggnader för statlig förvaltning, som gamla riksdagshuset och Riksarkivet. Östra Kungsholmens myndighetsbyggnader, såsom Rådhuset med Rådhusparken och Polishus-kvarteret. Stadshuset med sin utmärkande landmärkesroll i stadsbilden.

Folkrörelsebyggnaderna och -miljöerna såsom arbetarrörelsens byggnader vid Norra Bantorget och Medborgarplatsen med Medborgarhuset samt idrottens byggnader och anläggningar, såsom det större idrottsområdet på Norra Djurgården, Stadion och Eriksdalsbadet.

Det vetenskapliga och intellektuella livets byggnader och miljöer från skilda tider. De olika byggnaderna för högre utbildning och vetenskap vid Observatorielunden och Drottninggatan. Akademiernas byggnader. Stadsbiblioteket och Kungliga biblioteket samt deras solitära roll i stadsbilden. De många museerna, såsom Nationalmuseum, friluftsmuseet Skansen och museistaden på Gärdet. Nordiska museet och Vasamuseets tydligt avläsbara profiler på Djurgården. Institutionsbältet på Norra Djurgården, med bland annat de olika högskolorna och universiteten, Bergianska trädgården och Naturhistoriska riksmuseet. Studentområdet Lappskärsberget med sin tidstypiska stadsplan och bostadsbebyggelse.

Byggnaderna för press, media, förlag och teknisk kommunikation såsom Nordstedthuset, Radio- och TV-huset, tidningshusen vid Marieberg och Kaknästornet.

Nöjes- och rekreationslivets miljöer

Nöjeslivets, samvarons och rekreationslivets byggnader och miljöer. De traditionsrika teatrarna och scenerna, såsom Konserthuset, Dramaten och Operan, ofta med framträdande placering i stadsrummet. Nöjesplatser som Mosebacke, Berns salonger och Södra Djurgårdens restauranger och värdshus, Cirkus och Gröna Lunds tivoli.

Det samlade rekreationslandskapet på Djurgården, med rötter i 1600-talets kungliga jaktpark. Villor och sommarnöjen på Djurgården från 1600-talet fram till sekelskiftet 1900 med omgivande parker och trädgårdar, både i samlade grupper och som fristående byggnadsverk.

Värdekärnor och företeelser - Gamla stan

I översiktsplanens riksintressebilaga.

Gamla stan är en miljö av omistligt värde, sett både ur svenskt och interna-tionellt perspektiv. Området präglas av 700 år mänsklig aktivitet och byggnadernas mångfald vad gäller ålder, funktion och arkitektonisk rikedom speglar Stockholm som bostadsort, handelsstad, administrativt centrum och huvudstad. Gamla stan omfattas av 44 äldre detaljplaner och en tilläggsplan från 1980 som infört en bestämmelse om kulturresevat. Flera byggnader skyddas som byggnadsminne.

Värdebärande karaktärsdrag:

- Småskaliga gatunätet följer topografin.
- Smala och djupa fastigheter som ger en stor variation i gatumiljö och taklandskap.
- Bebyggelsen, med spår av medeltida murverk och unika stilelement från 1600-, 1700- och 1800-talen.
- De enskilda byggnadernas arkitektur, de kalkputsade fasaderna och de kulturhistoriskt värdefulla interiörerna.
- Byggnadsdetaljer så som fönster, entréportar och ornamentik bildar sammantaget en karaktäristisk helhetsbild.
- Gatubeläggning av storgatsten och kullersten.

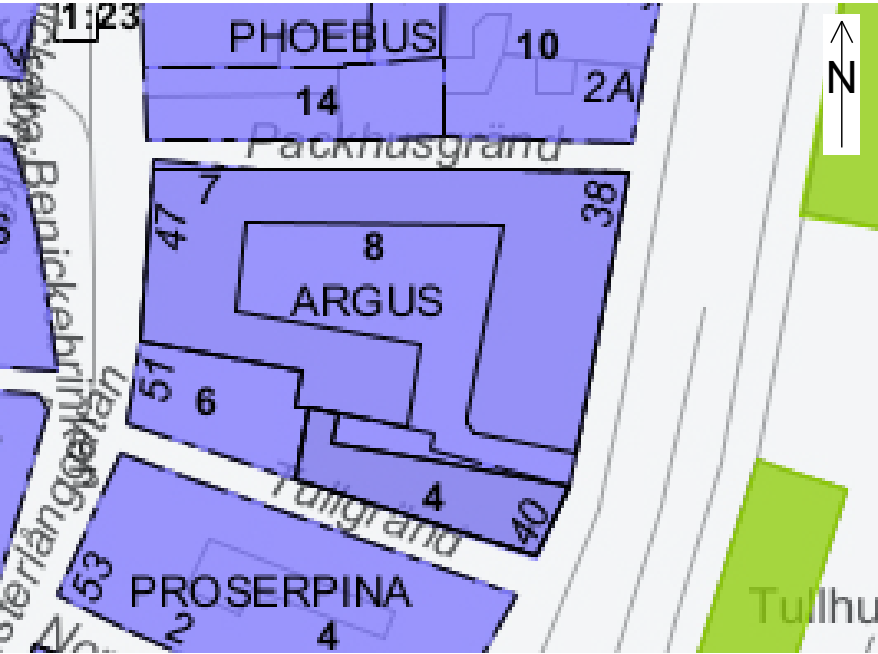
Kulturhistorisk klassificering

För bedömning av bygglov och åtgärder enligt plan- och bygglagen har Stockholms stad tagit fram en vägledande klassificeringskarta med kulörmarkeringar för byggnader av olika kulturhistoriskt värde. Klassificeringen som utförs av Stockholms stadsmuseum är ett kunskapsunderlag utan rättsligt bindande verkan.

De tre klassificeringar som Stadsmuseet använder sig av är:

- Blå** - bebyggelse av synnerligen högt kulturhistoriskt värde.
- Grön** - högt kulturhistoriskt värde. Bebyggelsen är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt.
- Gul** - bebyggelse av positiv betydelse för stadsbilden och/eller av visst kulturhistoriskt värde.

Fastighet markerad med grått går inte att hänföra till någon av ovanstående kategorier. Det finns även fastigheter som är markerade med streck vilket betyder att de ännu inte är klassificerade, alternativt att fastigheten är obebyggd. Fastigheter som inte är klassificerade kan ha stora kulturhistoriska värden, även om Stadsmuseet ännu inte tagit ställning till dessa värden.

Utsnitt ur klassificeringskarta, kvarteret Argus 8, är utpekad som särskilt värdefullt och markerat med blått, den högsta graden. "Fastighet med bebyggelse av synnerligen högt kulturhistoriskt värde". Karta från Stockholm stadsmuseum.

HISTORIK

Gamla stan bebyggelseutveckling från medeltid till 1800-talets slut

Stadsholmen eller Gamla stan är den äldsta stadsdelen i Stockholm. Gamla stan omnämns första gången 1252 i ett dokument som Birger Jarl undertecknat, vilket brukar ses som den tidpunkt då staden grundades. Men redan vid slutet av 1100-talet fanns på Stadsholmen en försvarsanläggning och handelsplats som hade växt fram vid skärningen mellan handelsvägarna till lands och till sjöss.

Den ursprungliga strandkanten vid Gamla stan låg nästan uppe vid Österlånggatan, men genom landhöjning och utfyllnad har den successivt flyttats utåt. Området där kvarteret Argus idag ligger började under 1300-talet utnyttjas som hamnplats och här fanns den medeltida skuggabron. Samtidigt började bebyggelsen växa fram utanför långgatorna. Större delen av bebyggelsen som byggdes på utfyllnader av äldre broläggning med stockar, sten och sänkta vrak. Delar av 1500-talets Koggabro har hittats vid grundförstärkningsarbeten i fastigheten Argus 4 (SR 1300, Århem 1992) och vid schaktningar längs Skeppsbron (SR 997, Johansson 2000).

Under medeltiden omgärdades staden av en försvarsmur med utspridda försvarstorn, från den södra delen av saltsjösidan finns fem kända torn, Skultornet i Drakens gränd, tornet i Ferkens, vid Packhusgränd, Tullgränd och Norra Bankogränd. I området har också den yngre stadsmuren från 1400- och 1500-talen och här var två av murens torn belägna. Den äldre stadsmuren låg ovanför långgatorna utmed Prästgatan och Baggensgatan.

Stora tullhuset som idag står vid Skeppsbron uppfördes under 1780-talet, innan dess fanns på samma plats ett packhus från 1600-talet (Ericson & Blom 2000). Stadsmuren som tidigare låg på denna plats har löpt ungefär där tullhusets västra fasad idag står. Stadsmurstornet vid Packhusgränd har stått i det område som idag täcks av tullhusets norra del. Grundmurar till det torn som funnits vid Tullgränd har påträffats vid arkeologiska undersökningar i Argus 4 2001 (Johansson 2007).

Flera gränder genomskar kvarteret från Österlånggatan ned mot stranden och en gränd är till stora delar kvar söder om Argus 4. En kullerstensbroläggning hittades från en äldre gränd som tidigare gått genom kvarterets centrala del. Gränden som bl.a. kallats Lasse skomakares gränd försvann under 1660-talet i samband med nybebyggelse i kvarteret (Johansson 2007).

Gamla stan kom att drabbas av flera bränder och efter stadsbranden 1625 som utlöste sig i den sydvästra delen inleddes ett omfattande regleringsarbete. Bland annat revs de äldre murrester och Stora och Lilla Nygatan anlades genom staden. Under samma tid kom Skeppsbron att bli en bred strandgata med för stormaktstiden representativa hus ut mot hamninloppet.

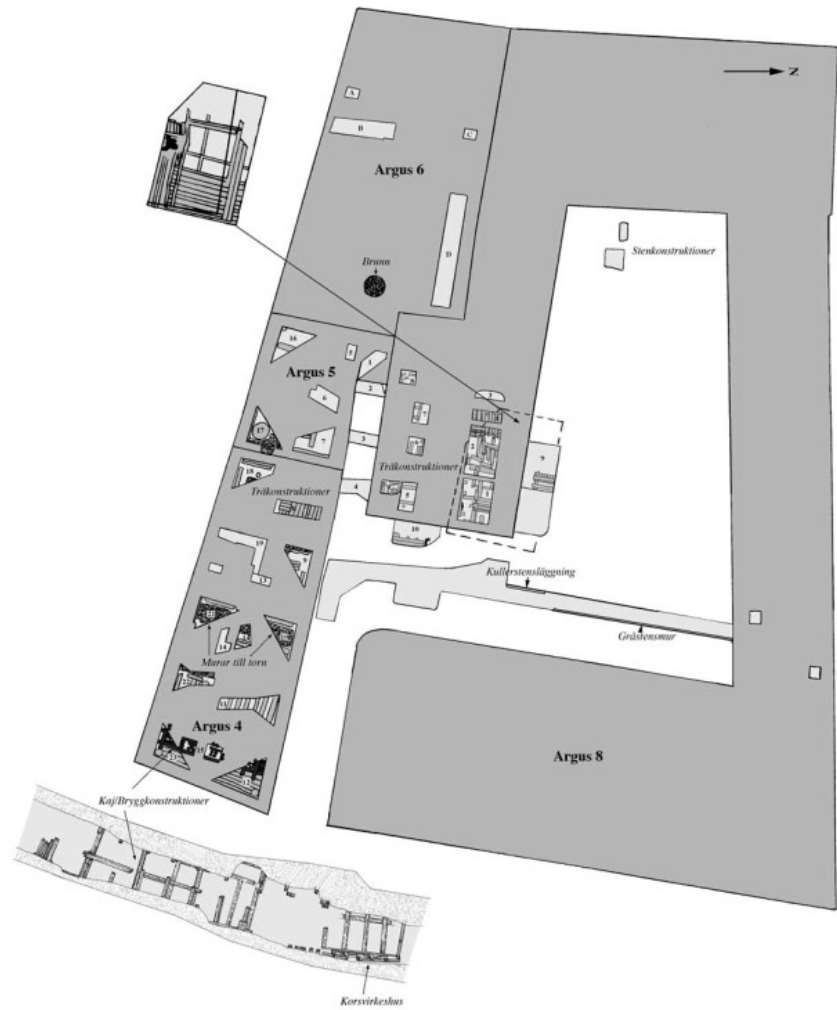
Vädersolstavlan, en bild över Stockholm 1535, originalet är skapat av konstnären Urban Målare, och kopian som denna tavla är har målats av konstnären Jacob Elbfas. Detta är den äldsta kända bilden över hur Stockholm har sett ut med vy från Söders höjder. Stockholms stad, Stockholmskällan.

Förslag till stadsplan över delar av Gamla stan 1626. Kvarteret Argus är beläget invid strandkanten, markerat i rött. Karta uppförd av Heinrich Thomé. Notera att kartan är vänd med söder uppåt. Stockholms stad, Stockholmskällan.

Under 1800-talet planerades för genomgripande förändringar i Gamla stan. Den medeltida bebyggelsestrukturen ansågs olämplig, inte minst sett till framkomligheten. Någon storskalig omdaning realiserades inte. Frågan om Gamla stans framtid avgjordes inte förrän en bit in på 1900-talet, då vissa kvarter sanerades genom att gårdsbebyggelse revs. Byggen för skolor och myndigheter innebar också rivningar. Under 1900-talets mitt moderniserades bostäderna.

Ända till slutet av 1800-talet var Gamla stan fortfarande centrum för sjöfart, handel och statlig förvaltning. Myndigheterna blev kvar långt in på 1900-talet och är fortfarande tongivande i norra delen och på Riddarholmen.

Plan över kvarteret Argus med påträffade arkeologiska lämningar. Stockholms stadsmuseum, Arkeologisk rapport 2007:12.

Handel- och tullverksamheten i Gamla stan

Redan under 1200-talets andra hälft var Stockholm en av rikets viktigaste hamn- och köpstäder, och dessutom den politiskt mest betydande på orten. I Magnus Erikssons stadslag från 1300-talets mitt föreskrevs att inkommande gods skulle "skrivas". Detta skedde i det så kallade "klädeshuset", och var till för att tullen skulle kunna beräknas. Utgående varor skulle vägas och kontrolleras innan de fick föras ut ur staden. Vägen låg på Korntorget, som sedermera kom att byta namn till Järntorget. Klädeshuset låg i mitten av 1400-talet vid nuvarande Benickebrinken.

Området där kvarteret Argus ligger, nyttjades under 1300- och 1400-talen som hamnplats. Det var också här den medeltida Koggahamnen, som även kallades för Koggabron eller Stadsbron, med sin långsgående brokant var belägen.

Under andra delen av 1400-talet inrättades en tullbod och ett tullkontor vid Österlånggatan. På 1540-talet omtalas en ny tullbod som var inrymd i tornet vid Norra Baneegränd. Vid slutet av 1500-talet fanns ett förslag om att en ny tullbod skulle inrättas i tornet vid Tullgränd. Förslaget genomfördes dock aldrig. I stället beslutade man att uppföra en ny tullbod, packhus som man nu började benämna dessa bodar för, nedanför våghuset i nuvarande kvarteret Pluto. År 1693 såldes packhuset till Riksbanken som uppförde på platsen en ny riksbanksbyggnad.

Vid första hälften av 1600-talet hade Gävle kommit att bli en allvarlig konkurrent till Stockholm som exporthamn för norrländska produkter. Stockholm ville hävda sig som rikets viktigaste handelsplats, och därför infördes de så kallade "bottniska handelstvången", vilket innebar att ingen från Gävle eller norr därom fick exportera varor utan att de hade förtullats i Stockholm. De norrländska köpmännen var således tvungna att ta vägen om Stockholm för att kunna exportera sina varor. Detta ledde till en ansamling av norrländska stapelvaror i huvudstaden, och därmed hade man växt ut lokalerna i packhuset vid Skeppsbron.

Kung Johan III var missnöjd med tullväsendets bristfälliga byggnader, och beordrade år 1590 att ett ordentligt tullhus skulle inrättas i ett av försvarsmurens torn på Gamla stans östra sida. Och under början av 1600-talet lyftes frågan om ett nytt packhus, och 1650 kom kravet om ett nytt tullhus. Frågan om nya byggnader för dessa verksamheter låg dock vilande fram till 1678, då den dåvarande kungen Karl XI och borgerskapet började att klaga över att tullpålagorna blivit orimligt höga. Frågan om en lösning på ett nytt tullhus, mynnade ut i att den bästa lösningen vore att placera det nya tullhuset och det nya packhuset i närheten av varandra. Under samma år resolverade Kungl. Maj:t: "Så är ock Hans Kong!. Maj:t i nåder tilfreds, att något vidh Skeppsbron tienligt hus til ett tullhus för de dräglige medel, Hans Kong! Maj:t ock kronan tillhandlas; til hvilken ända Hans Kong!. Maj:t des Cammer Collegium committerar medh vederbörande der öfver att handla, och om vissa och dräglige terminer att contrahera."

TULLVERKET'S VERKSAMHET

I Sverige har tull funnits sedan 1100-talet, men det är först under Axel Oxenstiernas reformation som genomfördes 1636 som tullen fick en tydligare organisation. Reformen syftade till att tullväsendet skulle förbättra Sveriges ekonomi genom inkomster från tullarna. Oxenstiernas reformation lade även grunden till den tullmyndighet som finns kvar än idag.

På 1600-talet hade sjöstäderna i riket att sörja för packhusen. För de städer som inrättade tullkamrar skulle emellertid Kronan sörja. År 1636 beslutade att Stockholm stad att de skulle få ta del av intäkterna från tullen, mot att de försåg tullväsendet med nödvändiga byggnader. Dock byggde staden inget tullhus, men de kom att inkassera de stora tullintäkterna.

Reformationen lede också till inrättandet av flera tullkontor, med dess kamerala arbete, i betydelse. De infördes en ny tullprocedur i Sverige efter utländska förebilder som innebar att tullbeloppet skulle fastställas före varans uppackning och besiktning. Tullen räknades ut på tullkontoret med hjälp av en tulldeklaration som upptog varans kvalitet, kvantitet och värde. När betalningen ägt rum lossades varan och fördes till packhuset för kontroll av deklarationens riktighet. I samband med att den nya tullproceduren infördes tillsattes även en generaltullförvaltare (1685 ändrades titeln till överdirektör) som övertog ansvaret från kungens kansli och i och med detta fick sjötullväsendet en enhetlig ledning.

Mellan 1726–1765, 1777–1782 samt 1803–1813 var tulluppbörden utarrenderad till bolag, Generaltullarrendesocietet, med tillhörande representanter från de svenska städerna. År 1785 inrättades en generaltulldirektion som var verksam fram till 1824, förutom mellan 1803–1813. År 1824 inrättades Generaltullstyrelsen, vilket ersatte det tidigare kollegialsystemet som innebar att en generaltulldirektör hade ensam beslutanderätt. Generaltullstyrelsen var central chefsmyndighet med allmän uppsikt över landets lokala tullförvaltning.

Även Kustbevakningen tillhörde Tullverket under flera hundra år, men från 1988 blev Kustbevakningen en egen myndighet.

Kvarteret Argus utveckling

1680-talet - Nytt tullhus och packhus

År 1686 gav tullöverdirektören Silfvercrona ett förslag, som innebar att de båda verksamheterna skulle sammanföras. Efter det att Kungl Maj:t antagit förslaget följde en diskussion om hur det hela skulle lösas, eftersom det var stadens uppgift att tillhandahålla packhus och Kronans uppgift att sörja för tullens lokaler. Kammarkollegium kom med ett förslag som innebar att staden var villig att "bygga pubilque hutts som tull och packhus" mot att det fick behålla tolagsrätten. Tolagen var ett slags tillägg till själva tullavgiften.

Förslaget godtogs, och år 1684 köpte generaltullförvaltaren Brynte Cronschiöld ett hus på Skeppsbron för tullväsendets räkning. Huset kom dock att nyttjas som bostad av Cronschiöld. År 1686 fick greve Nils Brahe pengar för att "Hans k. M:t har i nåder resolverat och för godt funnit att låta genom staden inlösa mitt hus emellan Skeppsbron östre långgatan [...], som till ett tullhus brukas skall".

Det befintliga stenhuset vid Österlånggatan, kallades för "Drakenhielmska huset" efter dess första ägare. Denna byggnad inreddes för tullen, och packhuset uppfördes mot Skeppsbron. Packhuset var troligen relativt enkelt till sitt utförande, vilket beskrivs i brandförsäkringen 1759, som 67 alnar långt och 24 alnar brett och ha " ... 8 st stenpelare under som understödja bjälkebotten. Den övre botten är indelt uti 14 st upplagsbodas av korsvirke och bräder".

1780-talet - Uppförandet av det Stora tullhuset

Med tiden blev tullhuset som köptes in 1684 för litet för tullverkets behov och dessutom så illa medfaret att det till slut inte ansågs kunna repareras.

Efter skriftväxling med överståthållaren hemställde generaltulldirektionen den 13 september 1783 hos kungl. Maj:t att på den tomt där packhuset stod uppföra ett nytt sjötulls- och packhus, allt under samma tak. Ritningar och kostnadsförslag hade uppgjorts av vice stadsarkitekt Erik Palmstedt. Den 16:e september 1783 approberade kungl. Maj:t Palmstedts ritningar. Byggnationen bekostades till tre fjärdedelar av Kronan och till en fjärdedel av Stockholms stad som dock skulle stå för underhåll och reparationer.

Enligt Palmstedts plan, skulle sjötullstomten mellan Österlånggatan och Skeppsbron delas. På den nedre delen, där det gamla packhuset låg, skulle det nya sjötulls- och packhuset uppföras.

I den nya byggnaden skulle "stora sjö och gränse tulls staten" inrymmas och med det menades Generalsjötullscontoiret, stora sjötullsrätten, in- och utgående tullcammare, uppbördscontoiret, packhuset, confiscations magasinet, in- och utgående Skeppsbron. Dessa olika avdelningar förlades enligt Palmstedts ritningar enligt följande: i bottenvåningen packhuset, packhus inspektor contoiret och en vaktmästarbostad, i den entresolerade våningen i byggnadens flyglar confiskations magasin och broinspections-contoir, på andra våningen cassa contoir, inkommande och utgående sjötullskammar, sjötullscontoiret, cancellie och arkiv, pommerska contoiret och tolagscontoiret samt i översta våningen sjötullsrättens rum, överdirect-eurens contoir och boställsrum. Enligt dessa ritningar skulle snålunda inte generaltulldirectionen själv inrymmas i byggnaden.

Den 1 april 1784 revs det gamla packhuset och nybyggnationen påbörjades. Ett provisoriskt packhus som skulle tjänstgöra under byggnadstiden uppfördes. Det ursprungliga förslaget ändrades något i augusti 1784 med en mindre tillbyggnad till packhusvåningen. 1787 utvidgades planerna ytterligare för att även kunna rymma Kongl. General tulldirectionen, tulldirectionens sessions-, cantzli- och expeditionsrum.

Över ingången till byggnaden står "GUSTAF IIIs SEXTONDE REGERINGS ÅR MDCCLXXXVIII", d v s 1788. Detta stämmer inte, då Gustaf III blev kung redan i februari 1771. Troligen rör det som om en medveten felskrivning, då kungen inte ville räkna sin regering tidigare än från statsvälvningen den 19 augusti 1772. Årtalet syftar på den besiktning som gjordes den 1 oktober 1788 under överståthållarens ledning. Vid den här tidpunkten var emellertid endast bottenvåningen färdig. Denna inrymde själva packhuslokalerna och förmodligen betraktades dessa som de primära. Den nya byggnaden, som kom att kallas Stora tullhuset, stod dock inte helt klart förrän 1792.

Byggnaden stod ursprungligen på kraftiga pålar ner till fast mark och en bjälkrustbädd som bar upp gråstensfundamenten under de bärande tegelmurarna och en rektangulär grundplan med en flygel i norr längs Packhusgränd. På grund av besvärliga grundförhållandena uppfördes byggnaden utan källare. Sockeln är av släthuggen sandsten. Den stora

öppna packlokalen i bottenvåningen hade sex kraftiga bärande pelare och kryssvälvda tak. Packlokalen i bottenvåningen hade enligt ritningarna inga fönster mot gården. En port med ett vindfång finns dock mitt på gårdsfasaden. En trätakstol håller upp taket, som enligt 1801 års brandförsäkring var koppartäckt. Gården var kringbyggd med lägre flygelbyggnader under plåttak som innehöll bland annat stall- och vagnshus.

Fasad mot Skeppsbron 38, Stora tullhuset, 1896. Under 1800-talets hälft tillkom en inskriptionstavla ovan takfoten. Den revs på 1930-talet. *Stockholms stadsmuseum, Carl Johan Gimberg.*

Tullpackhuskarlar framför porten till Tullhuset, Skeppsbron 38, 1896. Stockholms stad, Digitala Stadsmuseet.

ARKITEKTEN ERIK PALMSTEDT

Erik Palmstedt (1741-1803) föddes i Stockholm, son till hovkapellisten Johan Palmstedt och Maria Segerlund. Faderns yrke som hovkapellist medförde ytliga kontakter med de ledande skikten. Erik intresserade sig tidigt för arkitektur. Redan vid 14 års ålder inträdde han i det s.k. Informationsverket, en halvprivat arkitektskola som stadsarkitekten Johan Eberhard Carlberg drev i brist på reguljär undervisning. Eriks närmaste lärare var vice stadsarkitekt Carl Henric König.

Efter två års arkitekturstudier började Erik som kopist på stadsarkitektkontoret. Samtidigt som han arbetade studerade han mellan 1758-1760 matematik, arkitektur och teckning som gavs på fortifikationskontoret av kapten Fredrik Dedericks.

Med Eriks kunskaper i Architectura civilis och militaris och sitt praktiska handlag, blev han rustad för att påbörja mer praktiska arbetsuppgifter och efter branden på Södermalm 1759 fanns ett ökat behov på stadsarkitektkontoret med allt fler nybyggnationer, varvid Erik blev befordrad till underkonstruktör 1759 och han fick under 1760 sätta sitt namn på åtta byggnader.

Eriks första verksamhetsperiod 1760-78 präglas av en livfull kontrast mellan fransk rokoko och klassicistiskt formspråk i fasader och inredningar. Under 1770-talet nådde Erik stora framgångar och etablerade sig som ledande arkitekt. Erik utsågs 1773 även till vice stadsarkitekt i Stockholm och 1782 tillträdde han som assurancesintendant vid den nybildade Allmänna brandförsäkringsfonden och Städernas allmänna brandstödsbolag. Åren 1775-77 åkte Erik på sin enda studieresa till kontinenten och vid sin återkomst 1780 sker en omsvängning i Eriks arkitektur till mer nyantika ideal. År 1791 fick Erik mottaga en professorstitel av Gustav III och samma år blev han ledamot av Konstakademien.

Erik var en borgerlig arkitekt som satte nyttan främst, han utvecklade ett nytt ideal för en ny arkitektur. Från 1780-talet blir Eriks arkitekt mer stereometrisk och "manlig" med dorismen som logiskt krön, där balans och symmetri gav en blockartad proportionskonst som gjorde all dekor onödig. Ideologiskt, är Erik, som följer linjen Laugier-Semper: *"Inrätta varje sak efter sin destination och sitt behov; skilja varje sak med en för sig utmärkt karaktär; ej sammanblanda flera i sig själv distingerande kännetecken uti en och samma sak; söka och följa simpliciteten"*.

Erik Palmstedt var en av den gustavianska tidens ledande arkitekter. Han ledde slutförandet av Börshuset (1767-78) och svarade för ritningarna till slottsteatern på Gripsholm (1781), Sofia Albertinas palats (1787-89) och han ledde arbetet med Norrbro där han bearbetade Adelcrantz ritningar. Herrgårdarna Heby och Österbybruk är andra välkända verk.

KRONOLOGI ÖVER FÖRÄNDRINGAR INOM KVARTERET ARGUS

- 1686 inreds Drakenhielska huset vid Österlånggatan åt tullverksamheten och packhuset uppförs mot Skeppsbron.
- 1784 rivs det gamla packhuset och nybyggnad av det Stora Tullhuset inleds.
- 1792 står Stora Tullhuset färdigt.
- 1800-tal rivning av Gamla Sjötullshuset mot Österlånggatan.
- 1810-tal nybyggnad av "Accishuset" mot Österlånggatan.
- 1855-1856 byggs packhuslokalerna i Stora Tullhuset till mot gården med en våning innehållande ett magasin.
- 1913 inköptes fastigheten Argus 1 av Generaltullstyrelsen.
- 1917 byggs förbindelsegångar till Argus 4 och över Packhusgränd.
- 1925 upphör verksamheterna i packlokalerna.
- 1935 revs byggnaderna på tomterna 1, 2 och 7.
- 1935 bildas fastigheten Argus 8 efter en sammanslagning av Argus 1,2,3 och 7.
- 1935 nytt kontorshus uppförs mot Österlånggatan
- 1935 ombyggnad av Stora Tullhuset, bland annat revs tillbyggnaderna och vägglivet förhöjs i vindsvåningen, interiört genomföres flera ändringar.
- 1968 ombyggnad av den södra flygeln bland annat ändrad planlösning.
- 1986 ombyggnad av byggnad mot Österlånggatan, bland annat ny matsal med kök, utrymningstrappa.
- 1993 ansöks om bygglov för nytt skyddsrum och grundförstärkning.
- 1994 ansöks om bygglov för bland annat ny och ändrad ventilation i flera byggnader.
- 2000 genomfördes flera ändringar bland annat fasadändringar med nya dörrar, fönster, takkupor och ventilationshuvar.
- 2001 grundförstärkning av Stora Tullhuset (husdel 1) och flygelbyggnad längst Packhusgränd (husdel 2) och samma år ansöks bygglov för renovering och omfärgning av fasader och fönstersnickerier. Tillfälligt bygglov gavs för vindfång vid entré mot innergården.

Historisk utveckling av kvarteret
Argus och förändringar av
fastighetsbeteckningar

Historiskt sett har kvarteret Argus bestått av flera fastigheter och byggnader.

Argus 1 och 2: Under en period på 1600-talet utgjorde de båda fastigheterna en dubbeltomt, och på 1680-talet stod ett stenhus på tomten. Detta revs under 1700-talet och ersattes av två nya fyravånings stenhus som ägdes av handelsmannen Roland Eliasson omkring 1700. Fastigheterna övergick sedan till olika privatpersoner. På 1900-talet slogs de samman med Argus 7. Byggnaderna revs 1936 i samband med att Generaltullstyrelsen uppförde ett nytt hus mot Österlånggatan. Vid rivningen dokumenterades murverk av medeltida typ i Argus 1.

Argus 3: Generaltullstyrelsens huvudbyggnad mot Skeppsbron.

Argus 4: Tomten fick sin form på 1680-talet och längst i väster disponerades en del av den gamla gränden. På tomtens västra del har ett medeltida stentorn stått. Roland Eliasson lät på 1690-talet riva ett äldre korsvirkeshus som stod på tomten för att uppföra det nuvarande huset. På stilistiska grunder har man förmodat att Nieodemus Tessin d y är arkitekt till stenhuset.

Argus 5: Sedan 1780 ägs fastigheten gemensamt med den östra grannen, Argus 4. Vid en försäljning 1655 omnämns att det fanns ett stenhus på tomten. 1707 förvärvade vinskänken Georg Brun stenhuset som då kallades "Lilla Solen". 1781 revs bostadshuset och ersattes av en magasinsbyggnad.

Argus 6: Restaurang Gyllene Fredens huvudbyggnad nyuppfördes på reglerad tomtmark under början av 1720-talet av vinskänken Peter Hellberg. Innan stod tre byggnader på tomten. År 1721 förvärvade Peter Hellberg den östra lilla grannfastigheten mot Tullgränd.

Argus 7: På 1600-talet skapades tillsammans med Argus 3 en stor tomt med olika typer av hus på ömse sidor om Lilla Urbansgränd. 1686 köpte staden tomten för att hysa det nya tullhuset.

Argus 8: Aktuell fastighetsbeteckning erhöles 1935 genom en sammanslagning av tomterna nr 1, 2, 3 och 7.

1733

F d. Packhuset syns inom kvarteret. Stockholms stad, Stockholmskällan.

1863

Här framgår den komplexa situationen som successivt uppstod då tullen disponerade stora delar men inte hela kvarteret. Tillbyggnader på gården och det s.k. Accishuset vid Österlånggatan. På Skeppsbron finns nu två tullpaviljonger. Stockholms stad, Stockholmskällan.

1805

Här har Stora tullhuset uppförts. Stockholms stad, Stockholmskällan.

1885

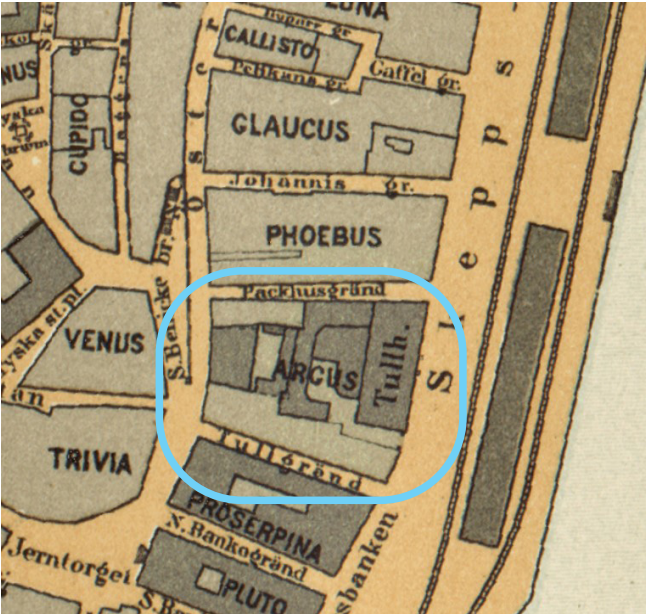
Även på denna karta är offentliga byggnader utmärkta och tullens byggnadskomplex är just komplext. Stockholms stad, Stockholmskällan.

1855

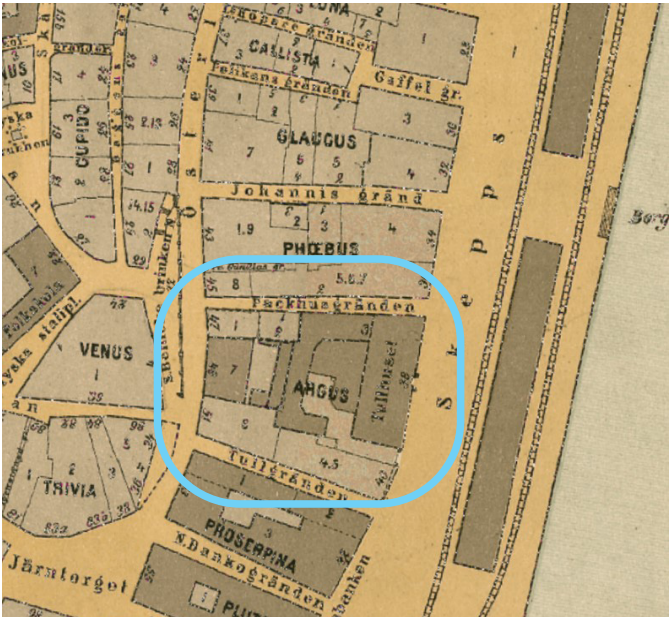
Stora tullhuset är uttritad som offentlig byggnad. Stockholms stad, Stockholmskällan.

1899

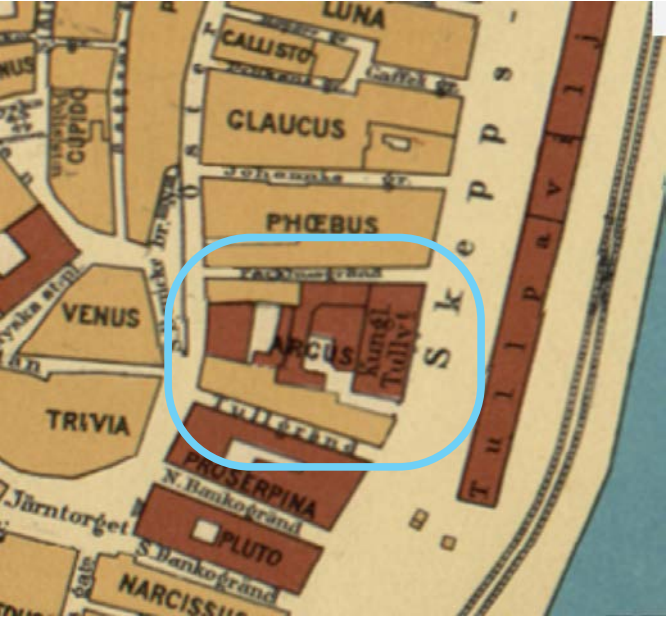
Under den senare delen av 1800-talet var utvecklingen lugnare men tullen tvingades hyra lokaler i intilliggande kvarter. Stockholms stad, Stockholmskällan.

1909

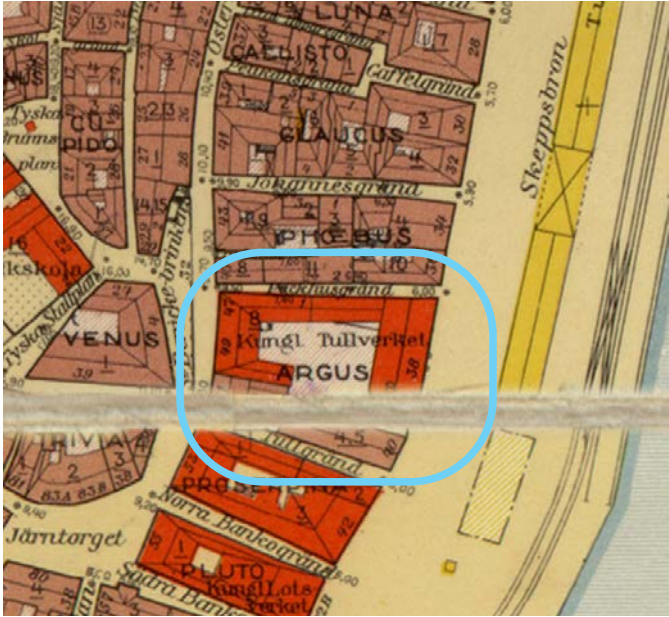
Situationen är likartad som 1899. Stockholms stad, Stockholmskällan.

1930

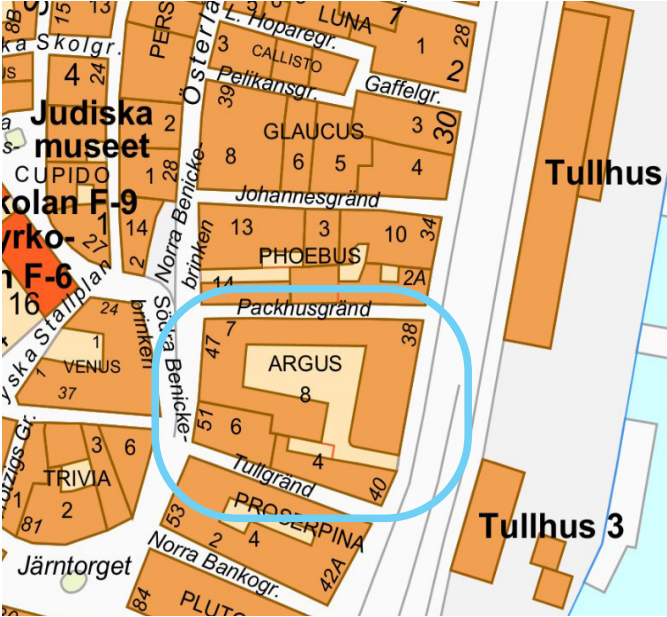
1930 års karta visar situationen före det stora ombyggnadsprojektet, i stort samma byggnadsbestånd som 1885. Stockholms stad, Stockholmskällan.

1940

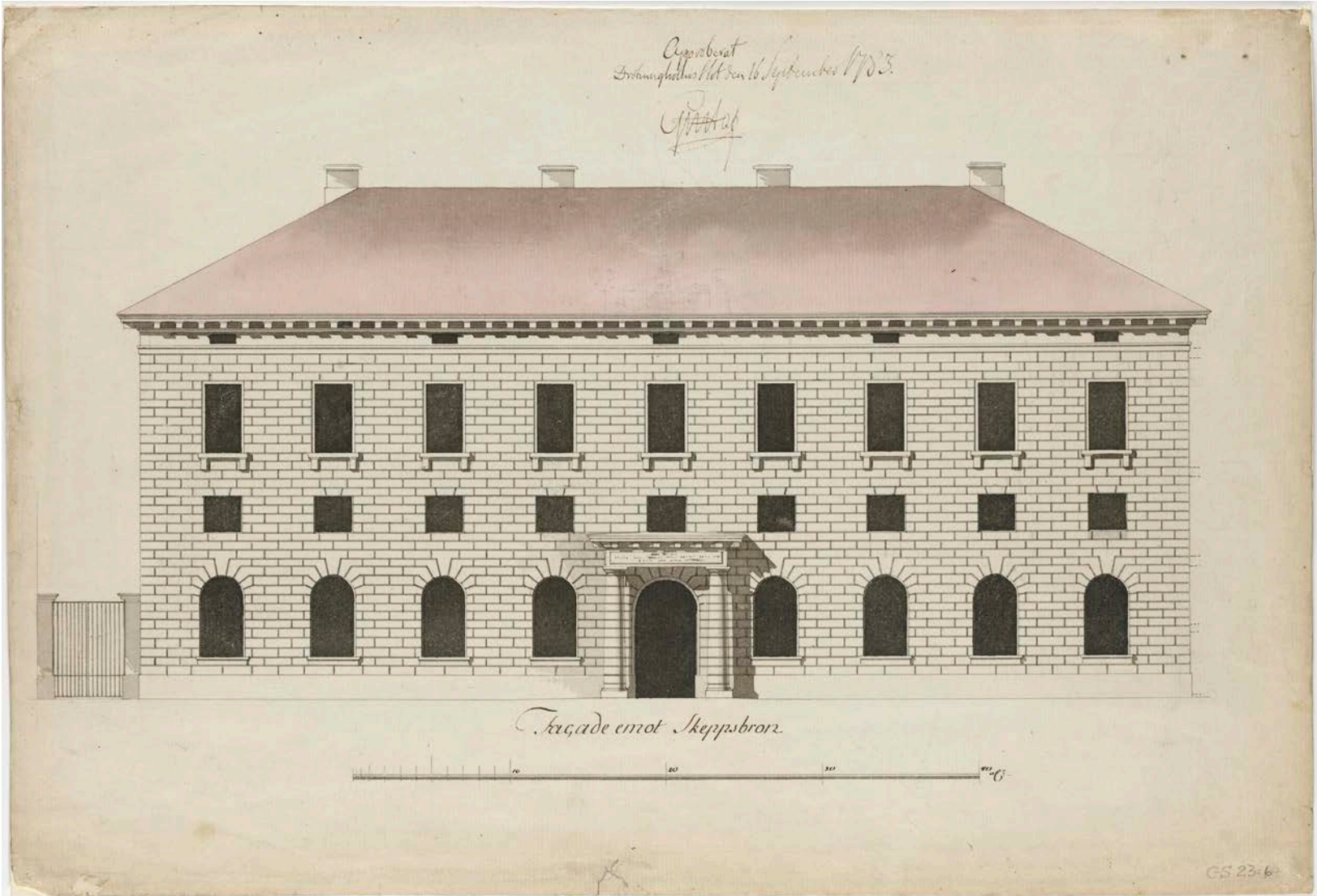
Den radikala saneringen och ombyggnaden av kvarteret framgår. 1700-talshuset är frilagt och gytret på gården ersatt av en öppen gårdsyta. Stockholms stad, Stockholmskällan.

2024

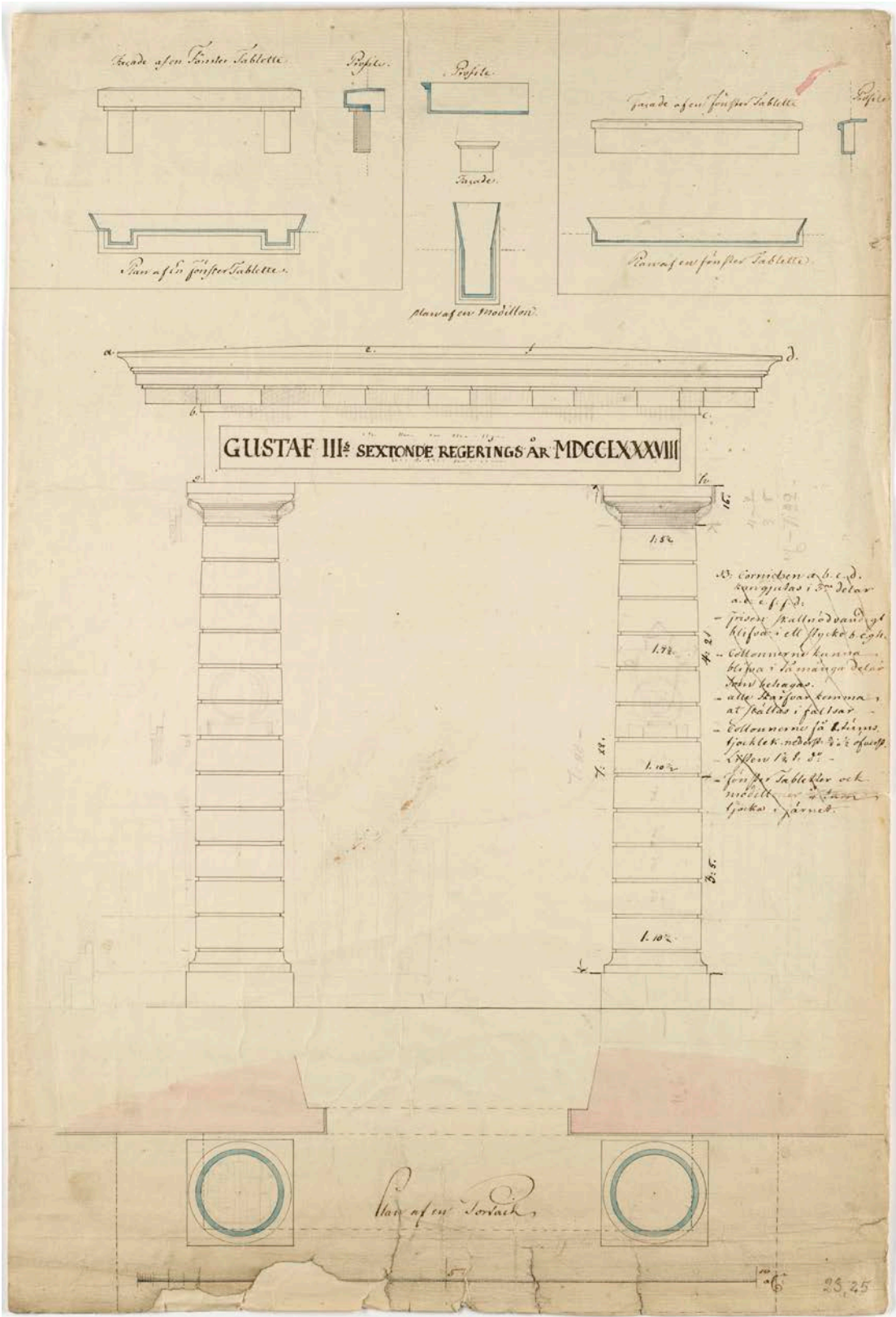
Nuvarande förhållanden är i stort desamma som 1940. Stockholms stad, Stockholmskällan.

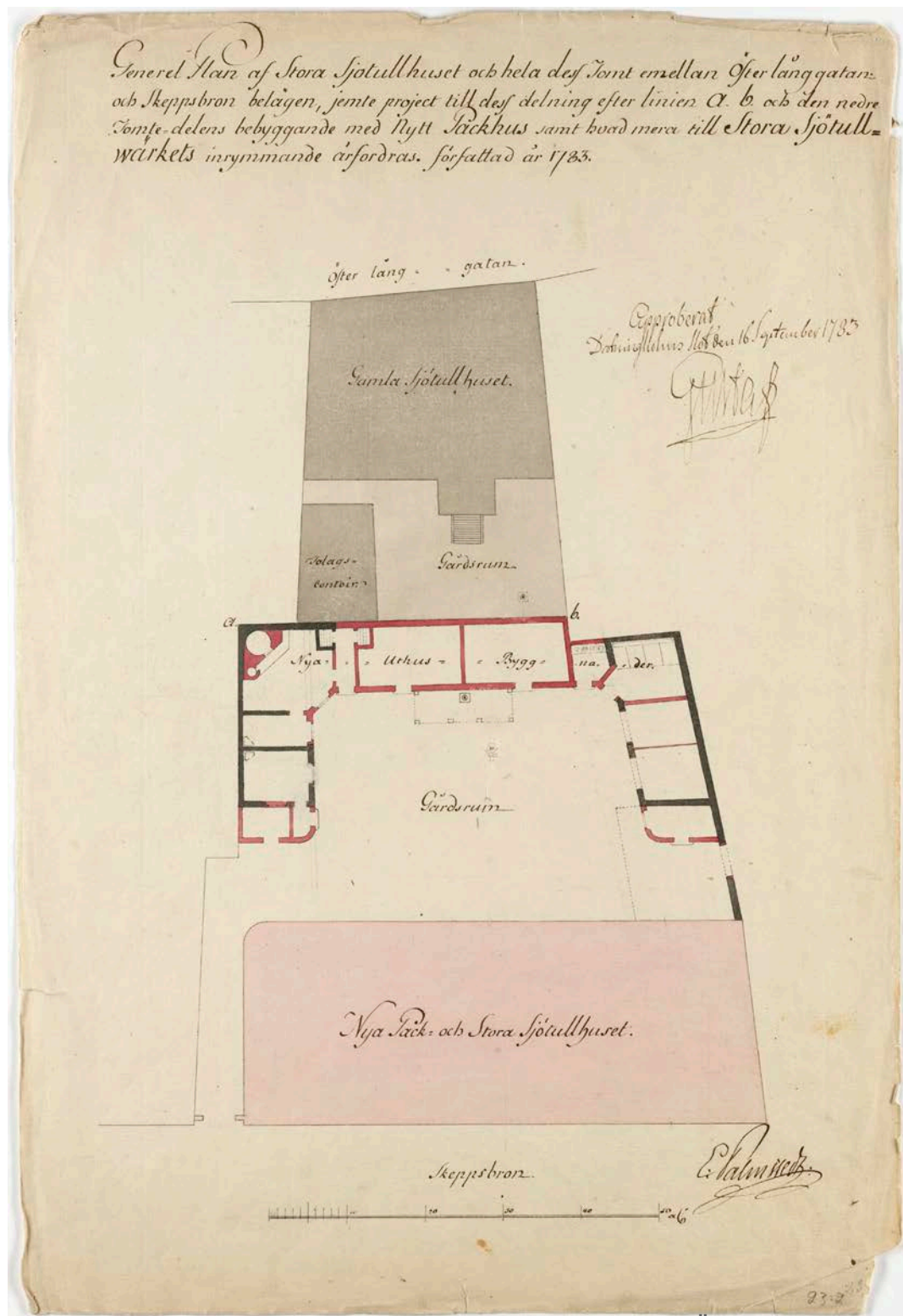
Äldre ritningar över de Stora Tullhuset

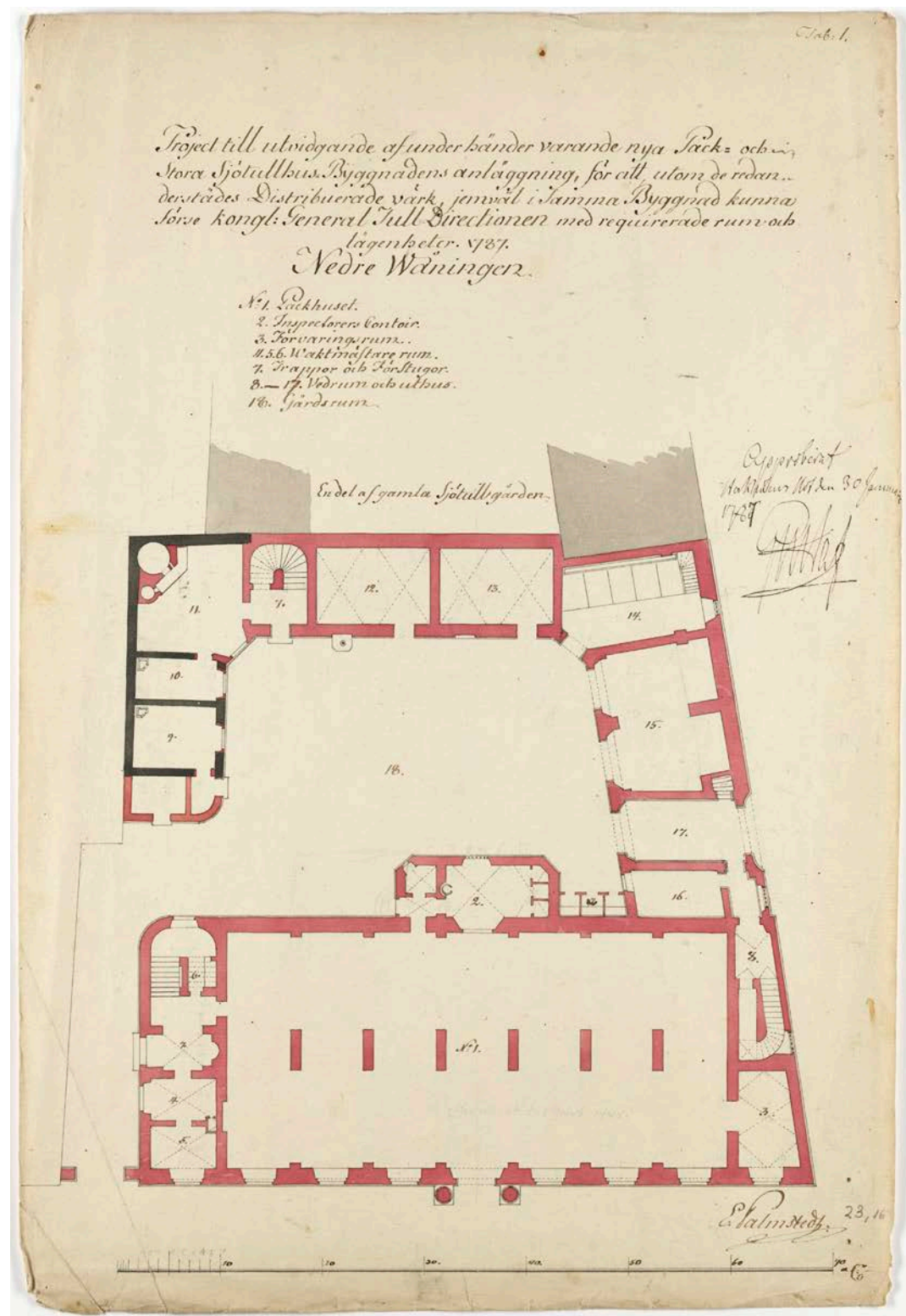
Fasadritning Stora Tullhuset, mot Skeppsbron 38, 1783, Erik Palmstedt. Stockholms stadsarkiv, Gamla Ritningssamlingen.

Ritning till dörromfattningen av huvudentrén ut mot Skeppsbron. Den doriska kolonnportiken sägs vara inspirerad av Nicodemus Tessin d.y:s port till Västra valvet på Stockholms slott. Stockholms stadsarkiv, Gamla Ritningssamlingen.

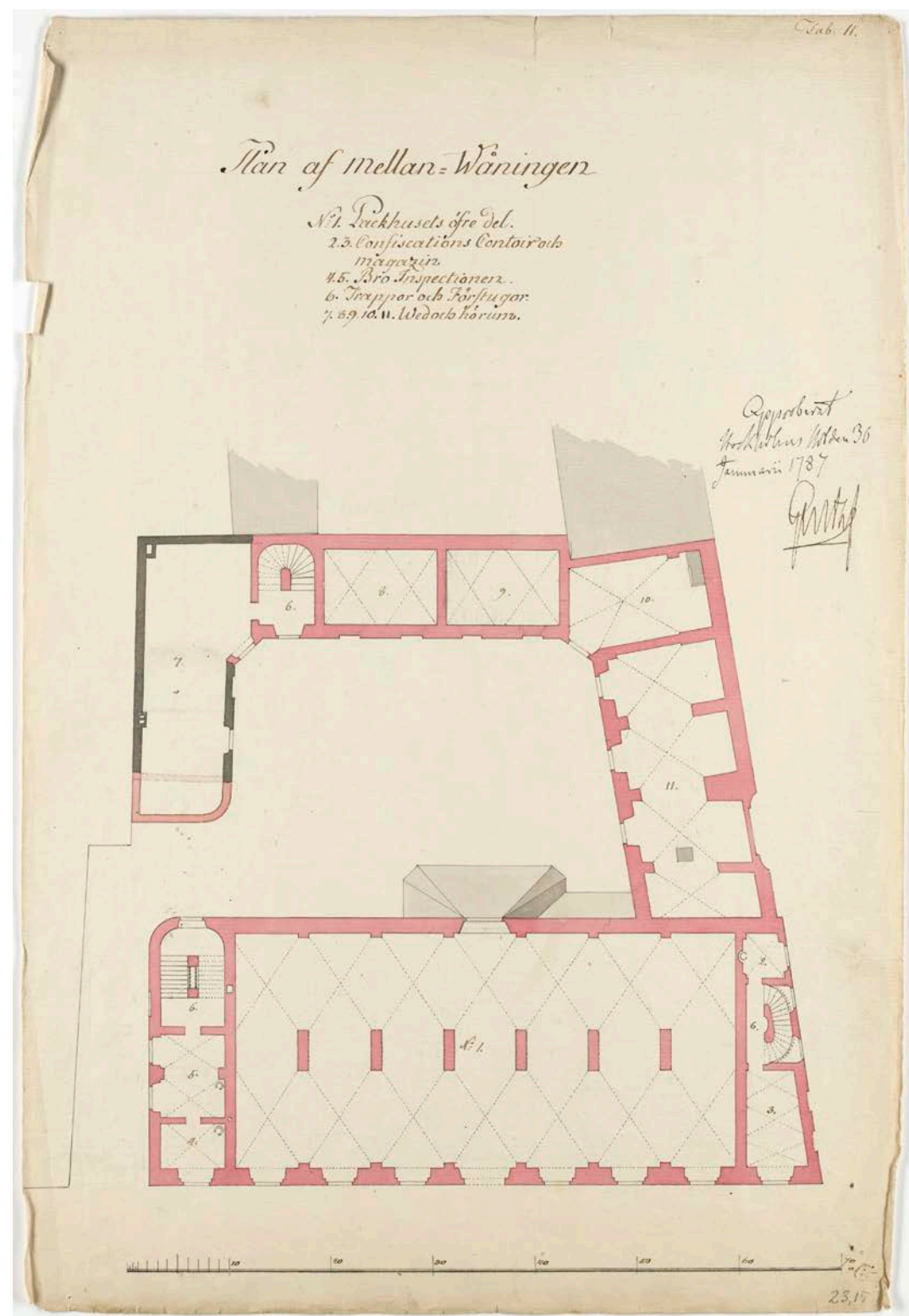

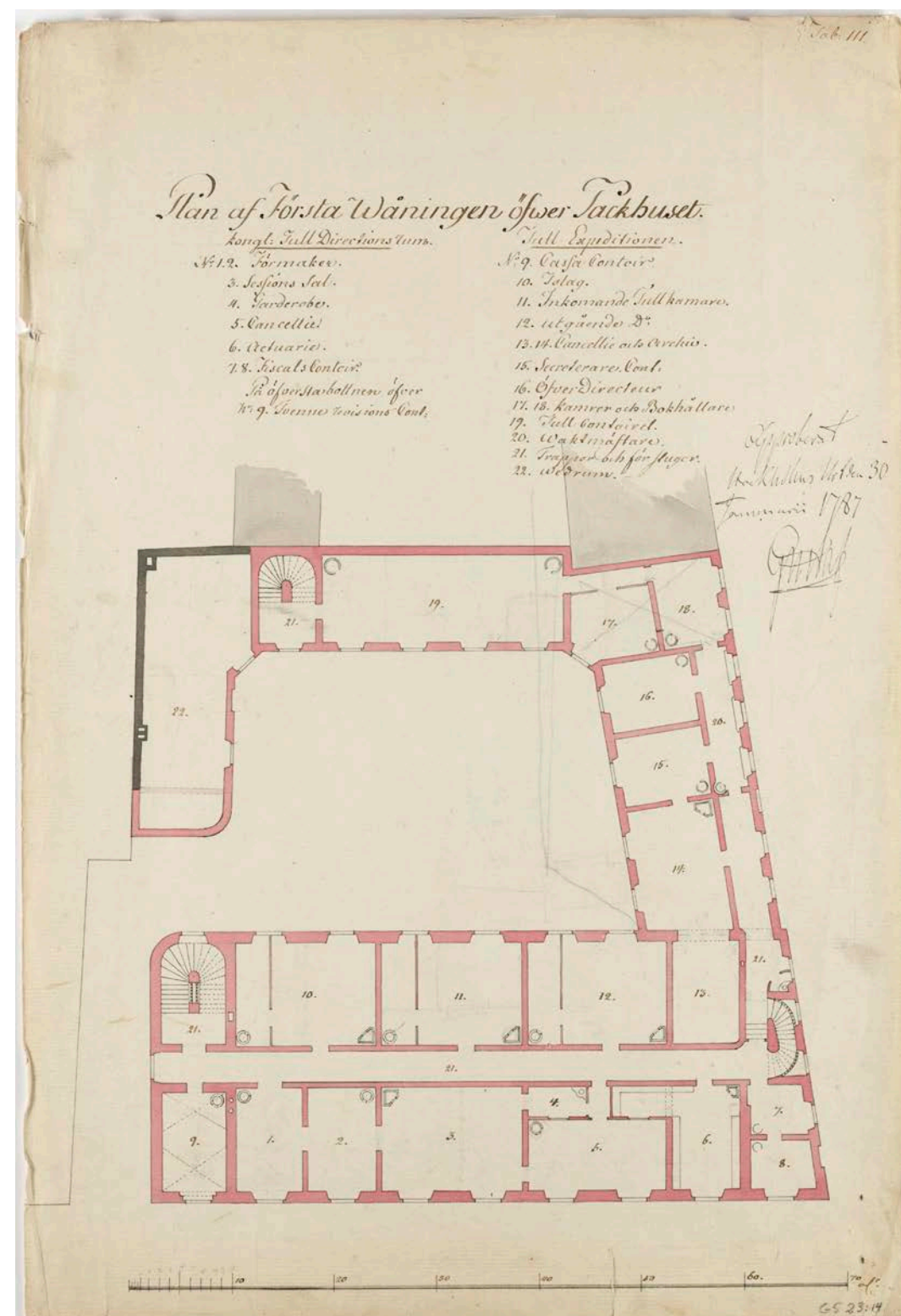
Situationsplan över kvarteret Argus mellan Skeppsbron och Österlånggatan, 1783, Erik Palmstedt. Röd markerad fylld vägg illustrerar nybyggd del, svart illustrerar befintlig vägg. Stockholms stadsarkiv, Gamla Ritningssamlingen.

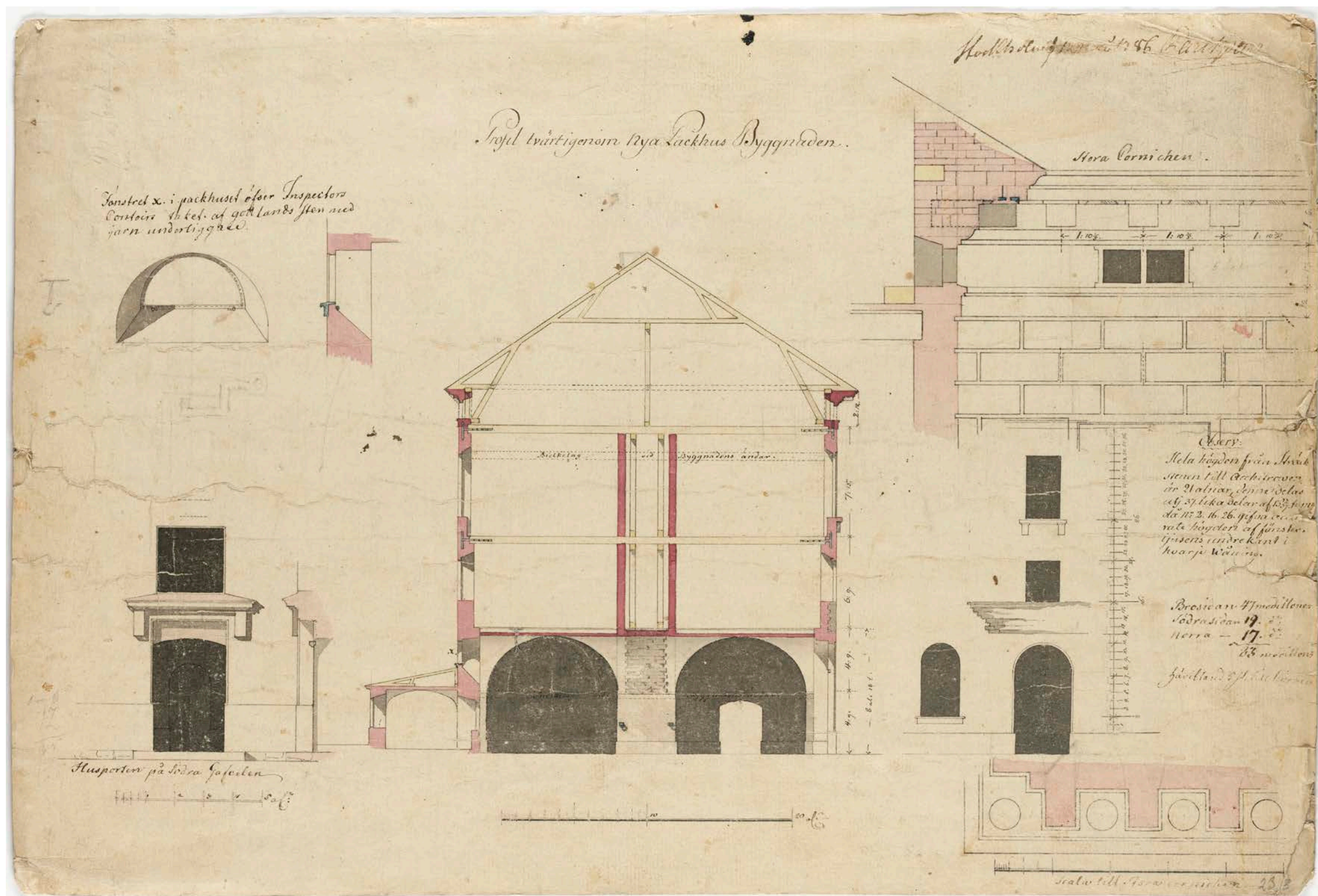
Planritning över nedre våningen i samtliga byggnader, numreringen redovisar användningen av lokalen, 1787, Erik Palmstedt. Röd markerad fylld vägg på ritningen illustrerar nybyggd del, svart illustrerar befintlig vägg. I vissa rum förekommer streckade kors som redovisar vilka rum som har kryssvalv i tak. Stockholms stadsarkiv, Gamla Ritningssamlingen.

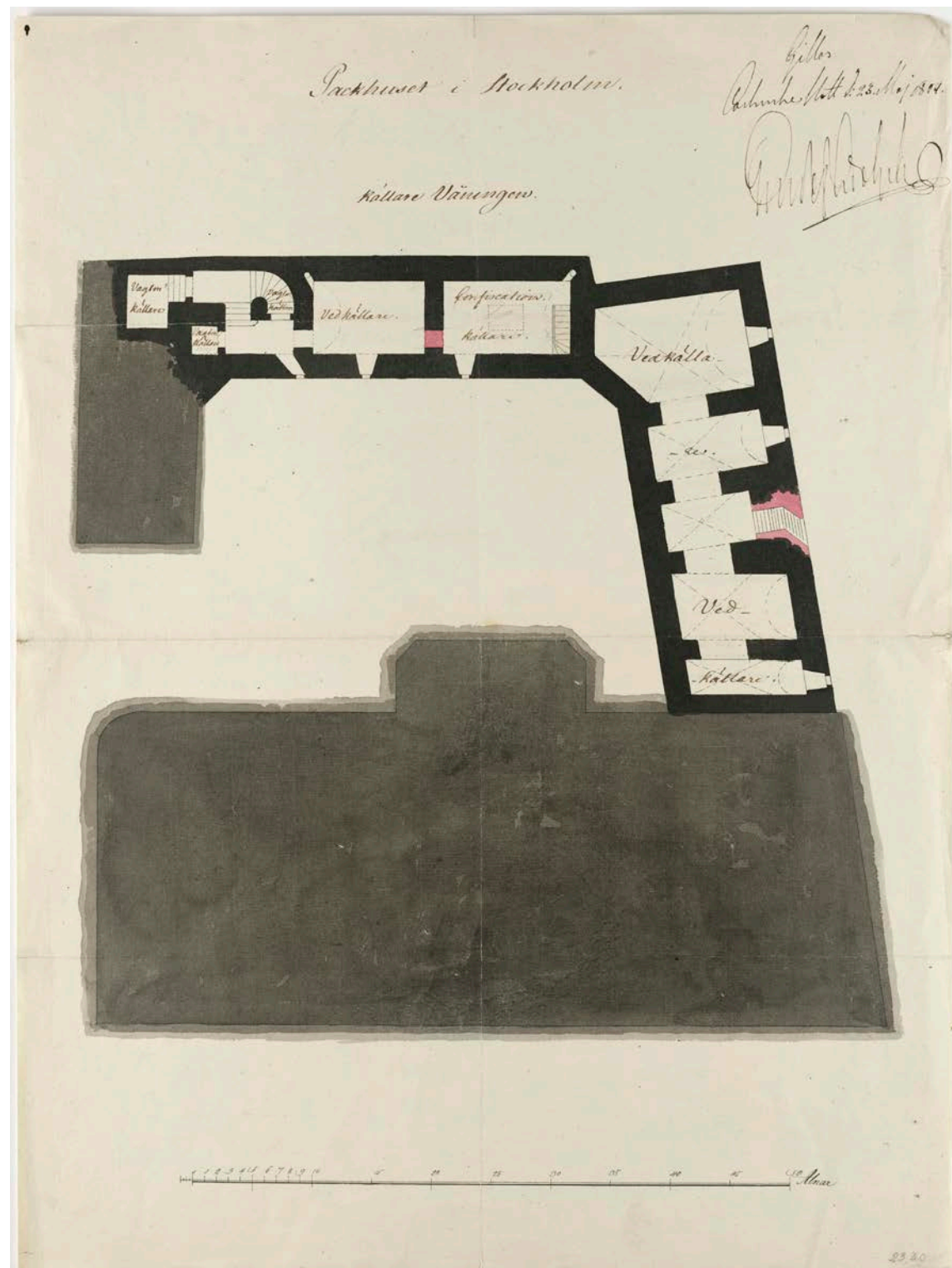
Planritning över mellanvåningen i samtliga byggnader, numreringen redovisar användningen av lokalen, 1787, Erik Palmstedt. Röd markerad fylld vägg på ritningen illustrerar nybyggd del, svart illustrerar befintlig vägg. I vissa rum förekommer streckade kors som redovisar vilka rum som har kryssvalv i tak. Här syns packhussalens övre del. *Stockholms stads arkiv, Gamla Ritningssamlingen.*

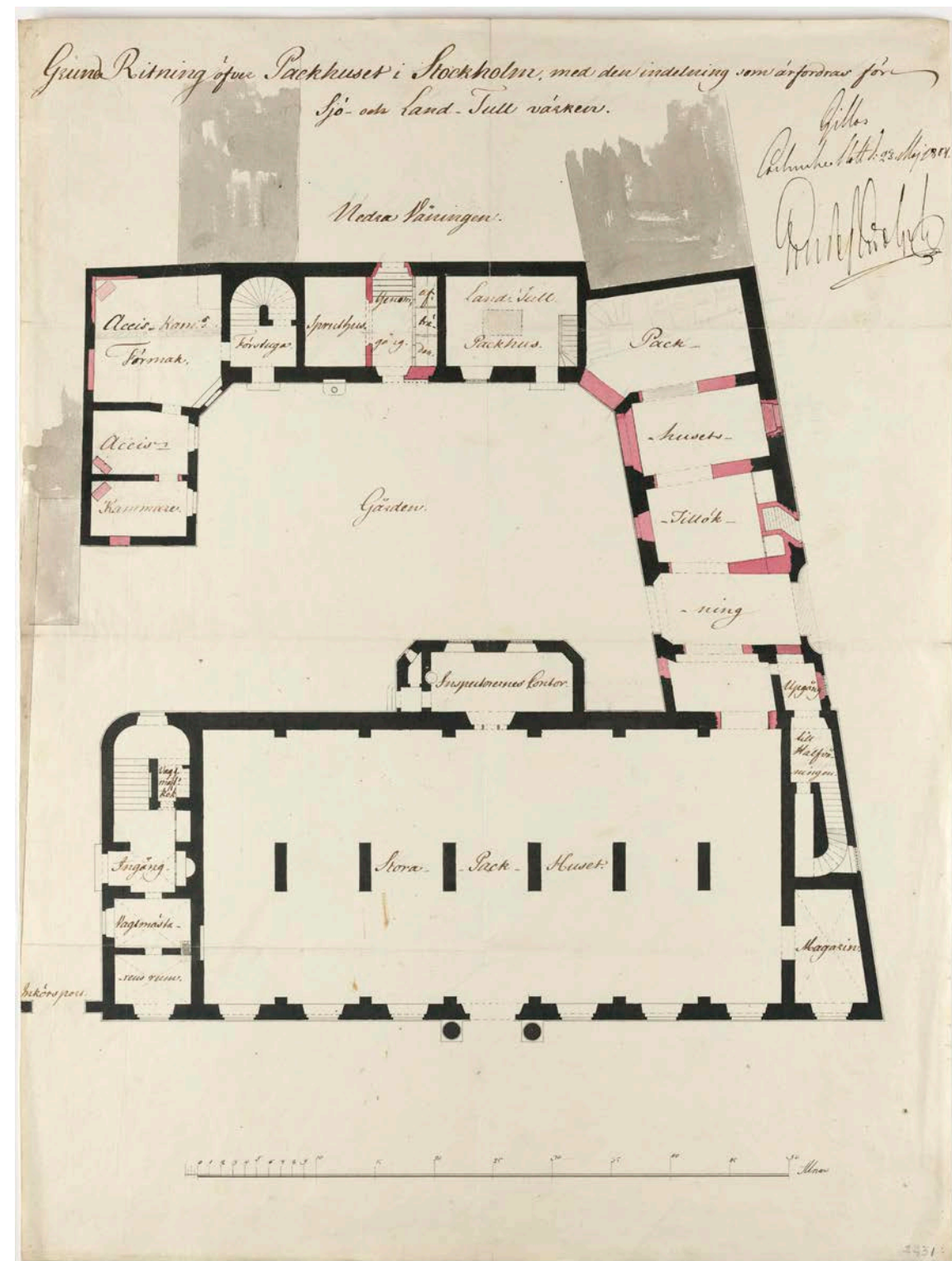
Planritning över första våningen i samtliga byggnader, numreringen redovisar användningen av lokalen, 1787, Erik Palmstedt. Röd markerad fylld vägg illustrerar nybyggd del, svart illustrerar befintlig vägg. I vissa rum förekommer streckade kors som redovisar vilka rum som har kryssvalv i tak. Värt att notera är den utpräglade korridorlösningen som finns i både huvudbyggnad och flygel. *Stockholms stadsarkiv, Gamla Ritningssamlingen.*

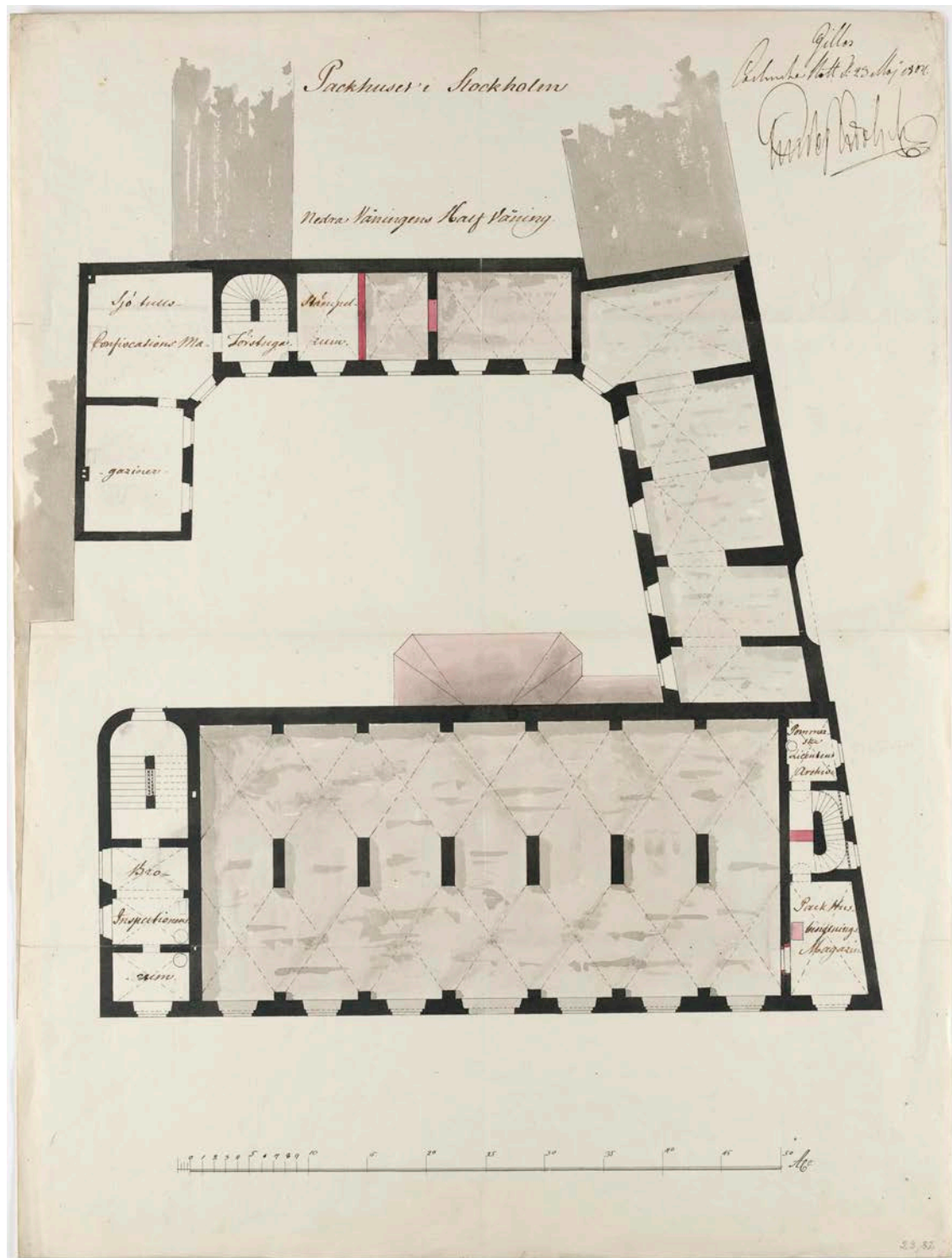
Konstruktions- och sektionsritning över Stora Tullhuset samt detaljer, 1787, arkitekt Erik Palmstedt. Stockholms stadsarkiv, Gamla Ritningssamlingen.

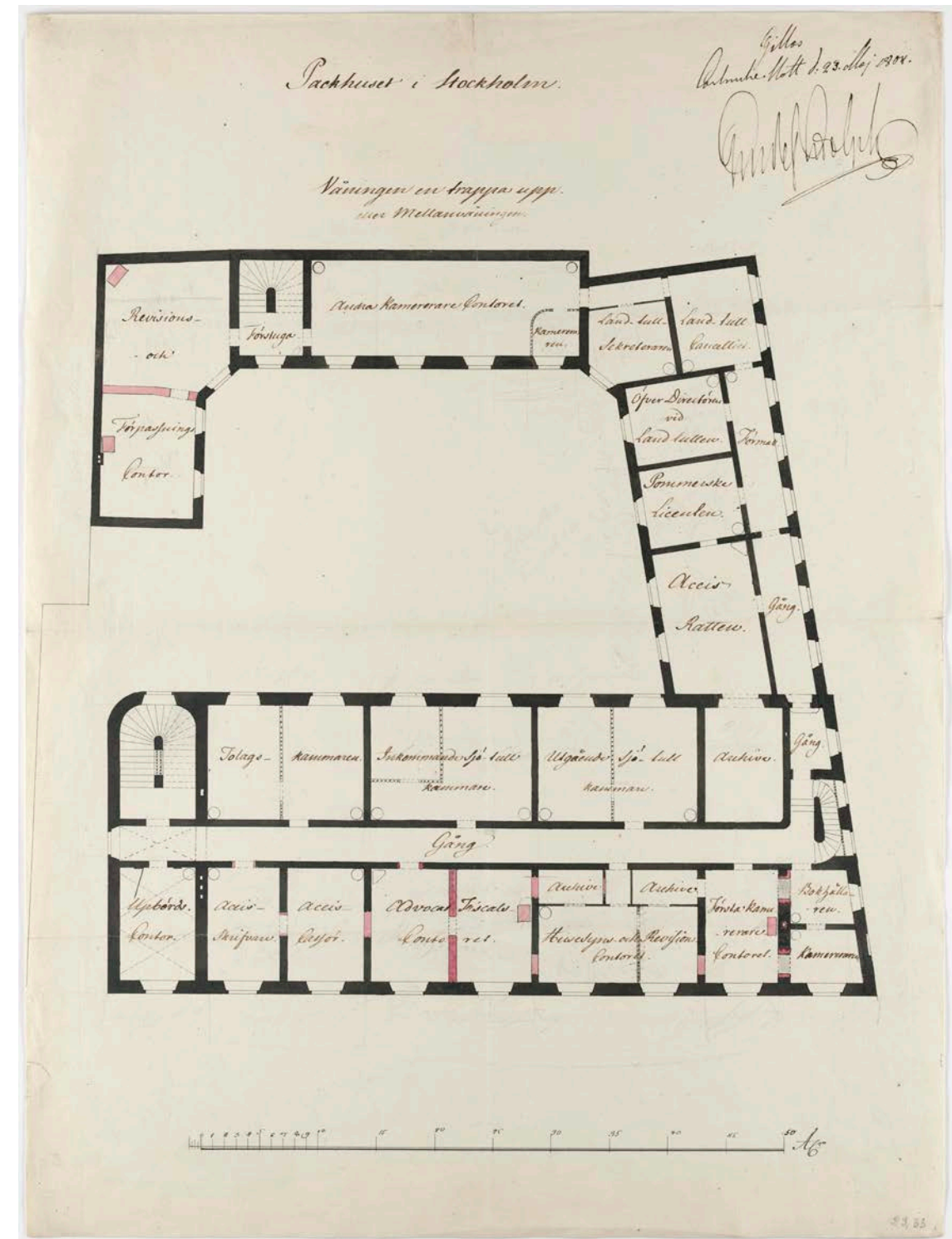
Planritning över källarvåningen 1804, arkitekt Erik Palmstedt. Röd markerad fylld vägg på ritningen illustrerar nybyggd del svart illustrerar befintlig vägg. I vissa rum förekommer streckade kors som redovisar vilka rum som har kryssvalv i tak. Stockholms stads arkiv, Gamla Ritningssamlingen.

Planritning över nedre våningen 1804, arkitekt Erik Palmstedt. Röd markerad fylld vägg på ritningen illustrerar nybyggd del, svart illustrerar befintlig vägg. I vissa rum förekommer streckade kors som redovisar vilka rum som har kryssvalv i tak. En rad mindre ändringsarbeten genomfördes 1804, i flygeln skapas en öppnare lösning för "Packhusets tillökning". Stockholms stadsarkiv, Gamla Ritningssamlingen.

Planritning över nedre halvåningen 1804, arkitekt Erik Palmstedt. Röd markerad fylld vägg på ritningen illustrerar nybyggd del, svart illustrerar befintlig vägg. I vissa rum förekommer streckade kors som redovisar vilka rum som har kryssvalv i tak. Stockholms stadsarkiv, Gamla Ritningssamlingen.

Planritning över en trappa upp 1804, arkitekt Erik Palmstedt. Röd markerad fylld vägg på ritningen illustrerar nybyggd del, svart illustrerar befintlig vägg. I vissa rum förekommer streckade kors som redovisar vilka rum som har kryssvalv i tak. Rumsindelningen tätnar på detta intensivt brukade plan. Stockholms stadsarkiv, Gamla Ritningssamlingen.

25 Argus 8 - utkast
2024-01-25 rev. 2024-05-29

Äldre fotografier över konferensrummet "Guldrummet", rum 309, i Stora Tullhuset

Guldrummet är ett av de rum som är skyddat enligt byggnadsminnet.

Sammanträdesgenomgång, Generaltullstyrelsen 1917 i guldrummet. Generaltulldirektör Staffan Ceder-schiöld till vänster, resterande är byråchefer. Kakelugnen i rummet är numera borttagen. Svenska tullhus.

Verksstyrelsen i arbete under ordförandeskap av generaltulldirektör Ulf Larson, hösten 1992. Än idag finns rummets karaktär bevarad, med ljusa väggar med stuckaturer i guld. Svenska tullhus.

Utsigt af Stockholm från Skeppsbron

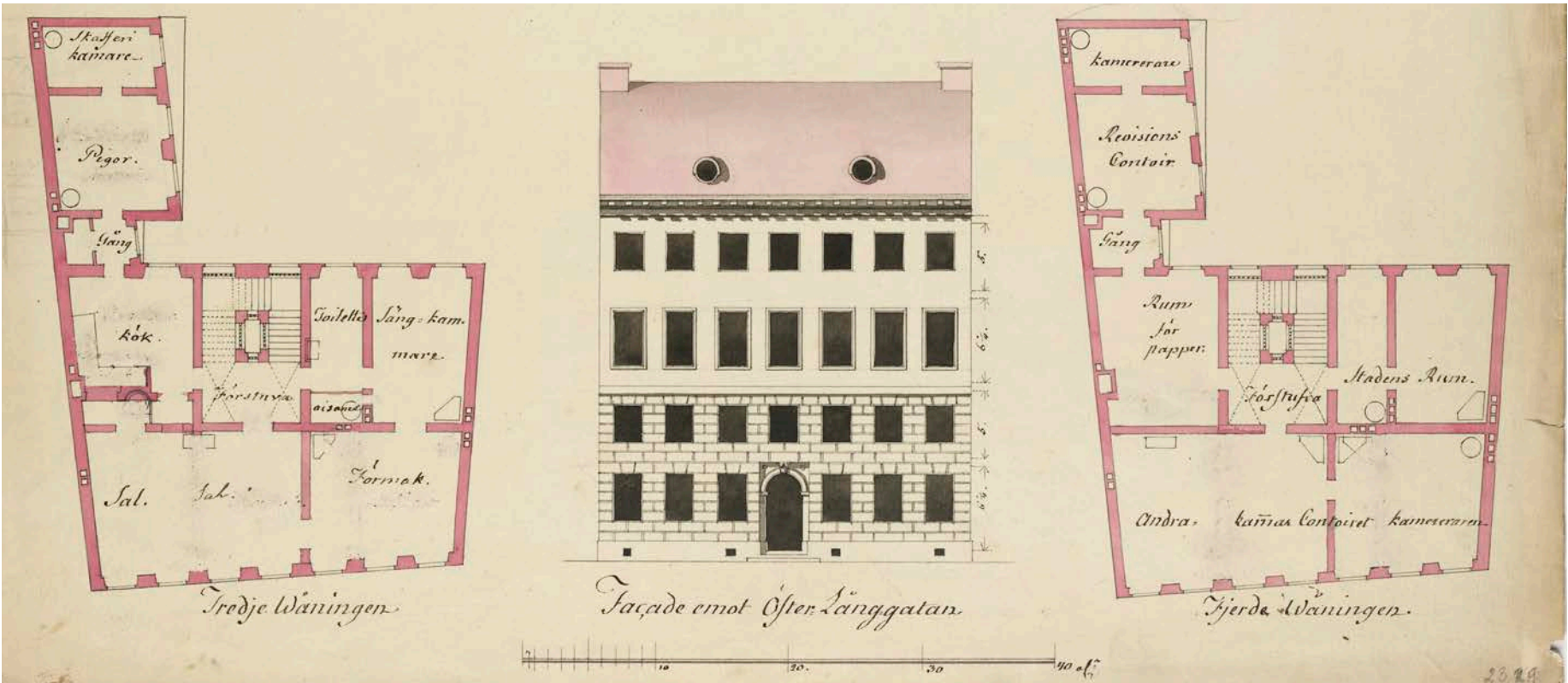
Konturetsning, akvarellerad på papper av konstnären Johan Petter Cumelin, 1790-1800. Tullhuset Skeppsbron. Stockholmskällan.

1810-talet - Nybyggnad av "Accishuset" mot Österlånggatan

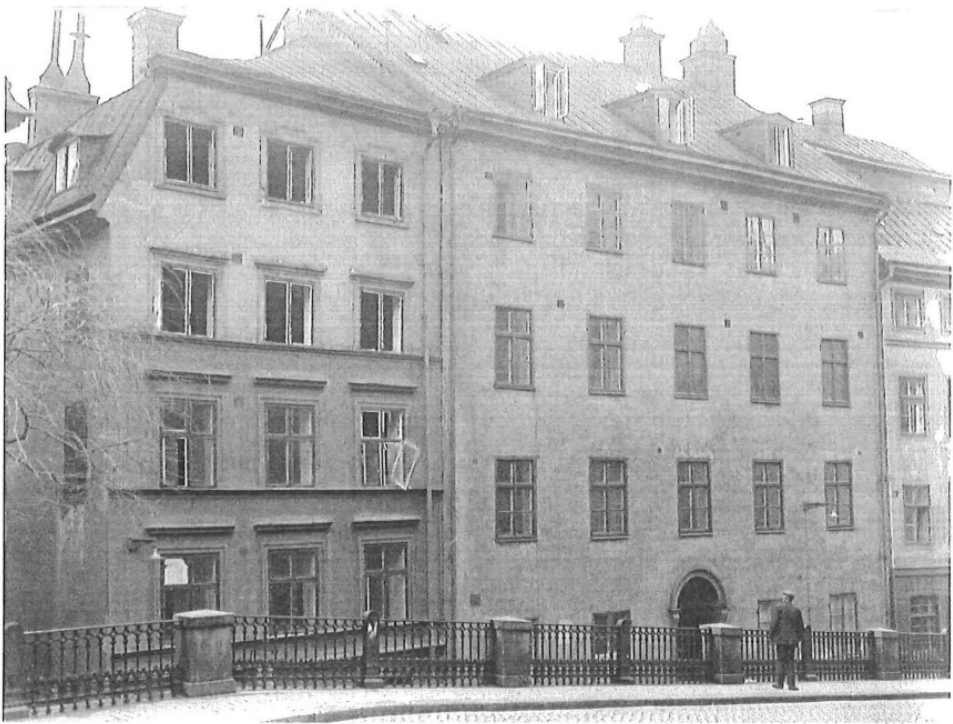
Frågan om att landtullverket och sjötullverket skulle flytta samman under samma tak hade flera gånger varit på tal. År 1804 tog generaltullarrendesocietetens fullmäktige åter upp frågan, och kom med ett förslag till kungl. Maj:t. Förslaget innebar att landtullen skulle flytta in i de lokaler i Stora Tullhuset där öfver directeur Tawelin haft sitt boställe och kontor. Tawelin hade begärt avsked och var då inte längre berättigad bostad i huset. Lokalerna skulle upprustas och inredas till en summa av 1,528 riksdaler banco. Denna lösning skulle dock innebära att de båda överdirektörerna vid land- och sjötullsverken samt landtullsöverinspektören inte kunde erhålla bostäder i Stora Tullhuset, som tidigare varit fallet. Istället skulle de få en viss ersättning för hyra av annat boställe. Det bestämdes även att packhuslokalerna skulle utvidgas genom att de uthus mot gränden som brukats av Öfver Directeuren skulle tas i anspråk som packhuslokaler. Tullhuset hade även satt sig och var i behov av reparation. För att få ytterligare lokaler bestämdes att det gamla sjötullshuset mot Österlånggatan skulle repareras och inredas till kontor för tullverkets behov. Landtullverket hade tidigare nyttjat ett hus i Peter Myndes backe och detta utbjöds till försäljning.

Vid en inspektion av det Gamla Sjtöullshuset mot Österlånggatan fann generalarrendesocietetens fullmäktige att huset var mycket förfallet och inkom därför med en skrivelse den 23 mars 1805 till kongl. Maj:t: "Det förra eller gamla sjö tullhuset har vid anställd besigtning funnits til tak och murar in- och utvändigt, så aldeles förfallit, at det nu mera lutar til nedstörtande / och icke kan repareras, utan helt och hållit måste til grunden nedrivas, för att å nyo ombyggas."

För den planerade nybyggnaden ansvarade arkitekt Pfeffer och det föreslagna huset skulle uppföras i tre våningar samt bottenvåning. Den första våningen skulle rymma sjötulls Öfver Directeuren, den andra landtulls Öfverdirecteuren och den tredje Öfver Inspektören vid lands tulls och accis kammaren. I bottenvåningen skulle lots och båkräkenskaps revisions contiret, två härbärgen för under betjäningen vid bågge verken och bagarstuga inrymmas. På vinden skulle Öfver Inspektorens domestiqver inrättas. Förslaget gillades av kongl. Maj:t, som insåg fördelen med att ha hela tullverket samlat i ett kvarter och dessutom inte behöva betala överdirektörernas hyra på annat ställe. Huset uppfördes med samma fördelning av kostnaderna mellan kronan och staden som tidigare. Det nya huset mot Österlånggatan kom att kallas för "Accishuset", även om denna beteckning inte är riktigt rätt. Det besiktigades den 19 november 1808.

Fasad- och planritning över våning 3 och 4, Gamla Sjtöullshuset, Österlånggatan, 1780-tal, Erik Palmstedt. Stockholms stadsarkiv, Gamla ritningssamlingen.

Äldre foto över Accishuset mot Österlånggatan och hörnet vid Packhusgränd/Österlånggatan. Foto är taget kort innan byggnaderna revs på 1930-talet. Stockholms stad, Stadsmuseum, byggnadsinventering Argus 8, 1999.

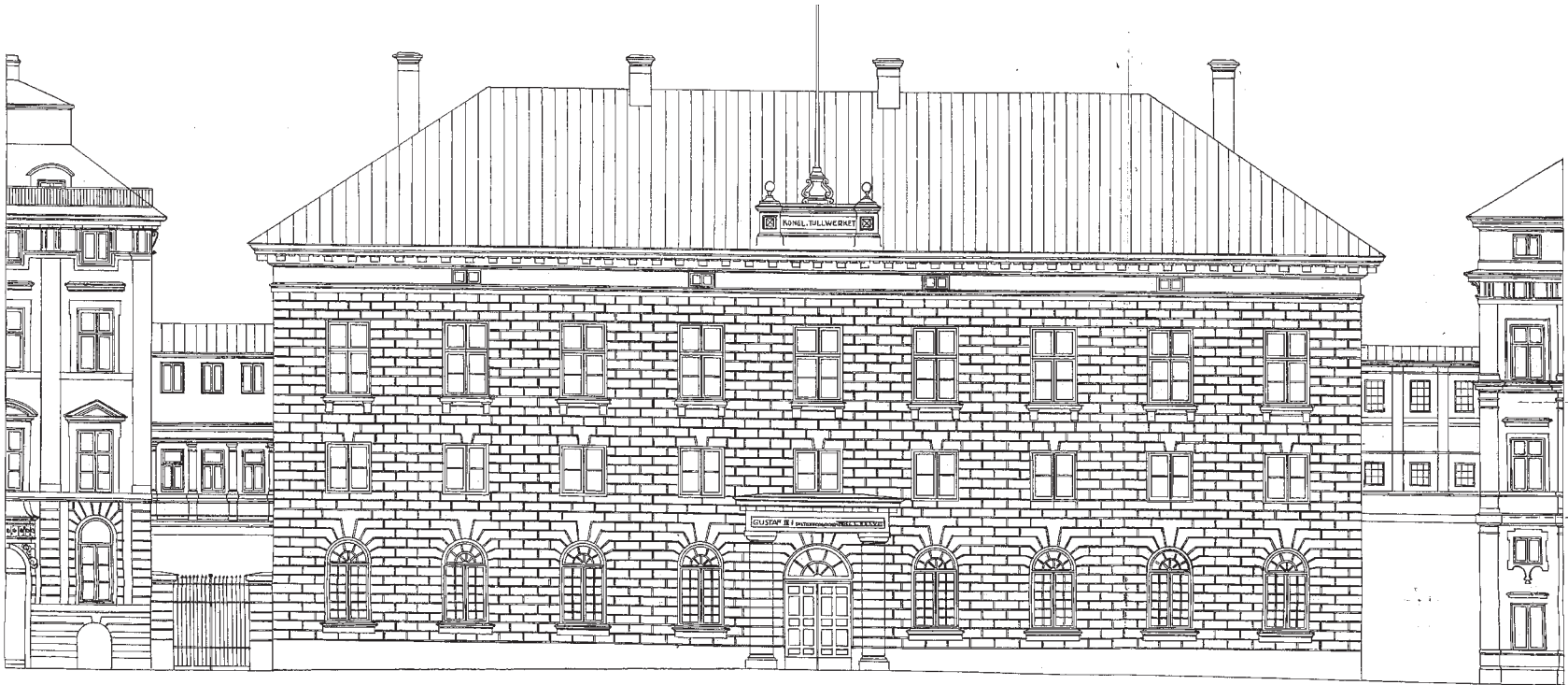
1850 - 1920-talen - Växande verksamhet och tillbyggnad av Stora tullhuset

År 1855-1856 expanderade verksamheten i Stora Tullhuset. De befintliga packhuslokalerna byggdes till med en byggnad i en våning, innehållande ett magasin. Generaltullstyrelsen tillträdde som Tullverkets överstyrelse 1824, och ersatte generaltulldirektionen och den centrala sjötullsförvaltningen. Den nya styrelsen flyttade in i den översta våningen i Stora Tullhuset.

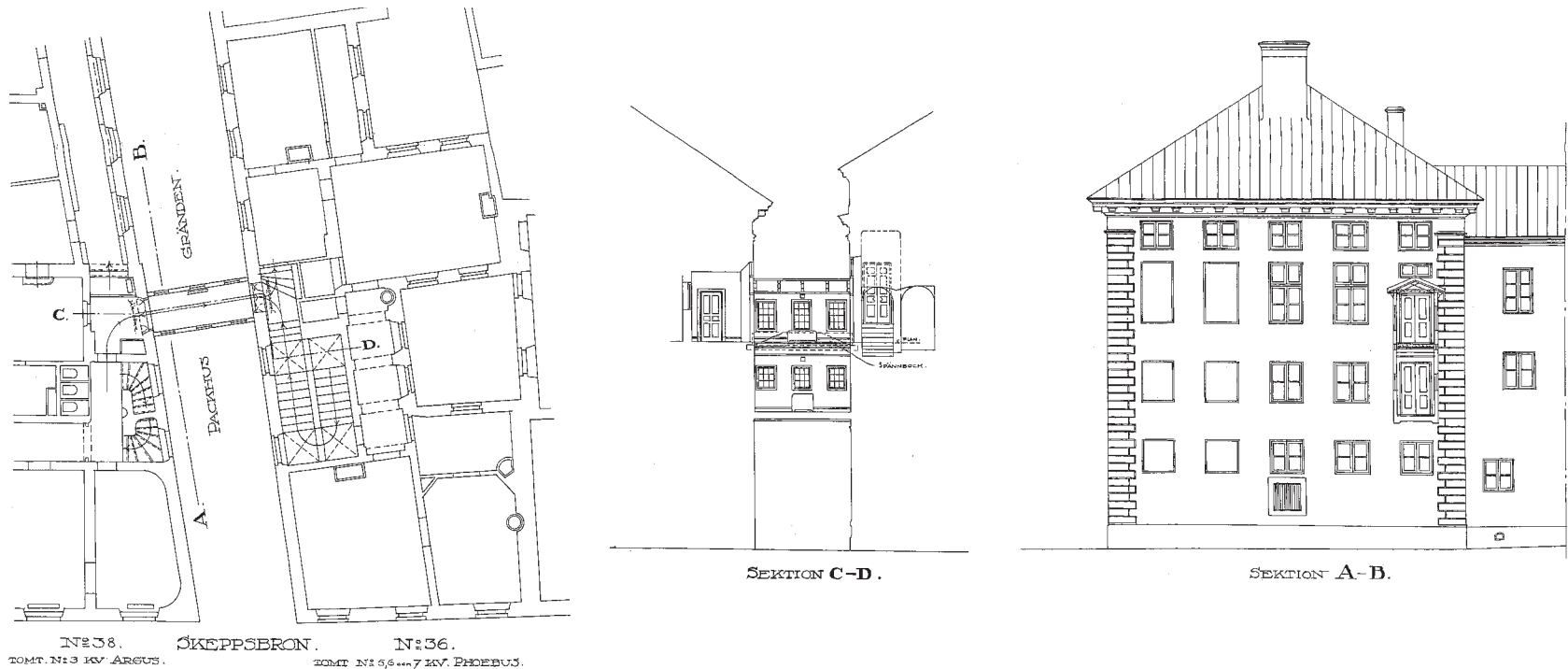
För att bereda ytterligare plats för personalen inköptes 1913 fastigheten Argus 1 vid hörnet av Österlånggatan/Packhusgränd. I början av 1920-talet flyttade de sista delarna av lokalförvaltningen från Stora tullhuset.

Vid slutet av 1800-talet hade tullverksamheten expanderat kraftigt och lokaler börja hyras i angränsande fastigheter vid Skeppsbron. För att förbinda verksamheten uppfördes 1917 två förbindelsegångar till Argus 4 och över Packhusgränd. Det är oklart när dessa förbindelsegångar revs men troligen togs de bort i samband med ombyggnationen av Stora tullhuset på 1930-talet.

I september 1925 avslutades verksamheten i packlokalerna, och de nya lokalerna i Stadsgården tog i anspråk. Kvar i kvarteret Argus blev Generaltullstyrelsen.

Fasadritning mot Skeppsbron, förslagsritning för påbyggnad av förbindelsegång över Packhusgränd. Ritad av K. Cronqvist, 1917. Stockholms stadsbyggnadsnämnds arkiv.

Plan- och fasadritning, förslagsritning för påbyggnad av förbindelsegång över Packhusgränd. Ritad av K. Cronqvist, 1917. Stockholms stadsbyggnadsnämnds arkiv.

Äldre fotografi av förbindelsegång över Packhusgränd mot Skeppsbron 36. Stockholms stad, Stadsmuseum, byggnadsinventering Argus 8, 1999.

1930 - 1990-talen - Ett nytt kontorshus uppförs mot Österlånggatan

Under andra hälften av 1930-talet gjordes en omfattande ombyggnad och reparation av Stora tullhuset. Det gamla Accishuset revs och ersattes av en ny byggnad. Stora tullhusets västra och södra flygeln revs också för att bilda en stor öppen gård. En tvist hade sedan länge funnits mellan Stockholms stad och kronan angående äganderätten till fastigheterna i kvarteret Argus. Tvisten hade uppstått ur de förhållanden som rådde sedan gammalt och som innebar att staden bekostat uppförandet av byggnaderna och att det var kronan som köpt marken. 1933 fick tvisten en lösning genom att kronan löste in Stora Tullhuset (fastighet 3) och Accishuset (fastighet 7). Dessutom köptes fastighet nr 2 i kvarteret in. Nummer 1 hade, som nämnts tidigare, redan förvärvats 1913.

I maj 1935 revs byggnaderna på tomterna 1, 2 och 7. På deras plats uppfördes efter ritningar av arkitekt Joel Lundeqvist ett sammanhängande kontorshus som placerades i vinkel mot Österlånggatan och Packhusgränd. Byggnaden fick en tidstypisk modern utformning och stod klar för inflyttning i slutet av 1936. Året därpå revs Stora tullhusets västra och södra flygeln, för att bilda en stor och öppen gård. En av de nya flygelbyggnaderna byggdes samman med den södra flygelbyggnaden som uppfördes mot Österlånggatan. Källaren till den västra flygeln finns kvar under gården. Samma år påbörjades ombyggnaden av Stora Tullhuset. Den äldre flygeln längs Packhusgränd fogades samman med den nybyggda delen. Huvudentrén till de nybyggda lokalerna anordnades genom Stora Tullhusets monumentala port, varifrån en genomgång till gården skapades. Tidigare hade främst entrén på den södra gaveln använts.

Från gården kunde man sedan nå den nya byggnaden mot Österlånggatan. Packhusets golv, som tidigare legat i marknivå för att underlätta för transporter in och ut ur byggnaden, höjdes och fick en ny beläggning med kalkstensplattor. Den stora öppna packhuslokalen i bottenvåningen delades upp så att en del utrymmen byggdes om till tjänsterum och återstoden blev en stor entréhall. Packhuslokalen var ursprungligen fönsterlös mot gården och troligen togs de nuvarande stora välvda fönstren upp i samband med ombyggnationen på 1930-talet. I mellan- och översta våningen hade genom åren en del förändringar skett i den fasta inredningen. Vissa av rummen återställdes därför i "ursprungligt" skick, och kopior gjordes av 1700-tals panelerna och dörrarna. Kopior och original sitter därför numera blandat i rummen. Vindsvåningen förhöjdes med vindskupor mot gården och inreddes till laboratorium. Huvudlaboratoriet hade flyttats till Stora tullhuset år 1912 och inhystes från början i 1850-tals-tillbyggnaden på gården. En hiss installerades även i den södra delen av Stora tullhuset och det södra trapphuset omdanades med bl a nytt golv. Från packhuslokalen anordnades en mindre trappa med ett dekorativt gjutjärnsräcke upp till en nyupptagen öppning till det södra trapphuset. Många av de äldre byggnadernas fönster byttes ut och en del har sedan dess åter bytts ut. Numera återstår inga originalfönster i de äldsta byggnaderna. Även en del av fönsterbänkarna byttes på 1930-talet ut mot nya i kalksten.

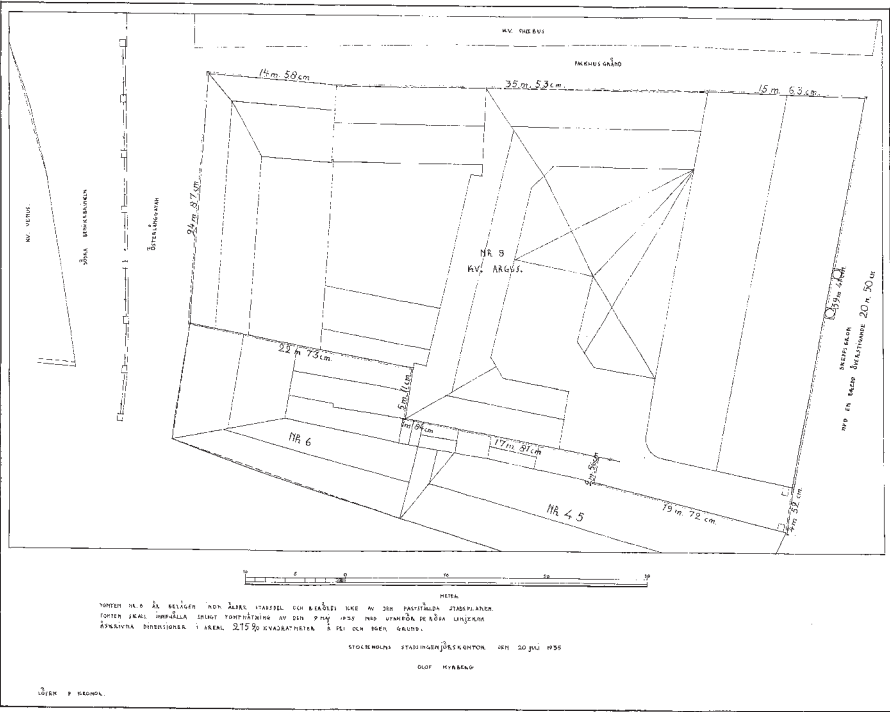
Under 1939 var samtliga arbeten avslutade och generaltullstyrelsen flyttade in i de "moderna" lokalerna.

ARKITEKTEN JOEL LUNDEQVIST

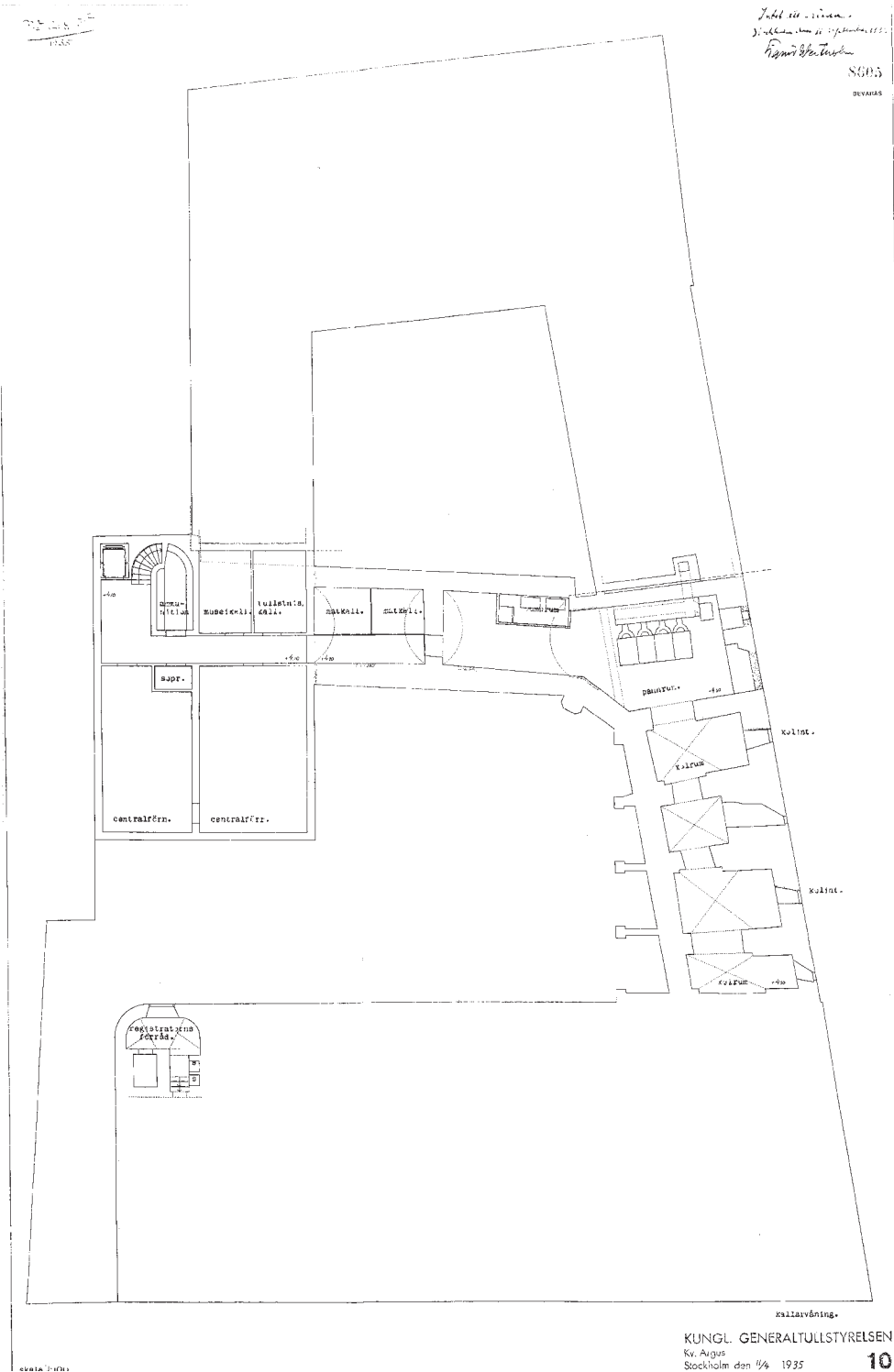
Joel Lundeqvist (1894-1947) utbildade sig till arkitekt på Tekniska högskolan och Konsthögskolan i Stockholm.

Under sina första yrkesår var han verksam i Örebro där han ritade en mängd bostadshus i den under 1920-talet rådande nyklassicistiska stilen. 1930 återvände han till Stockholm. Under ett par år hade han enbart privatpraktik, men efterträdde så småningom E G Asplund som arkitekt vid Statens veterinärmedicinska anstalt.

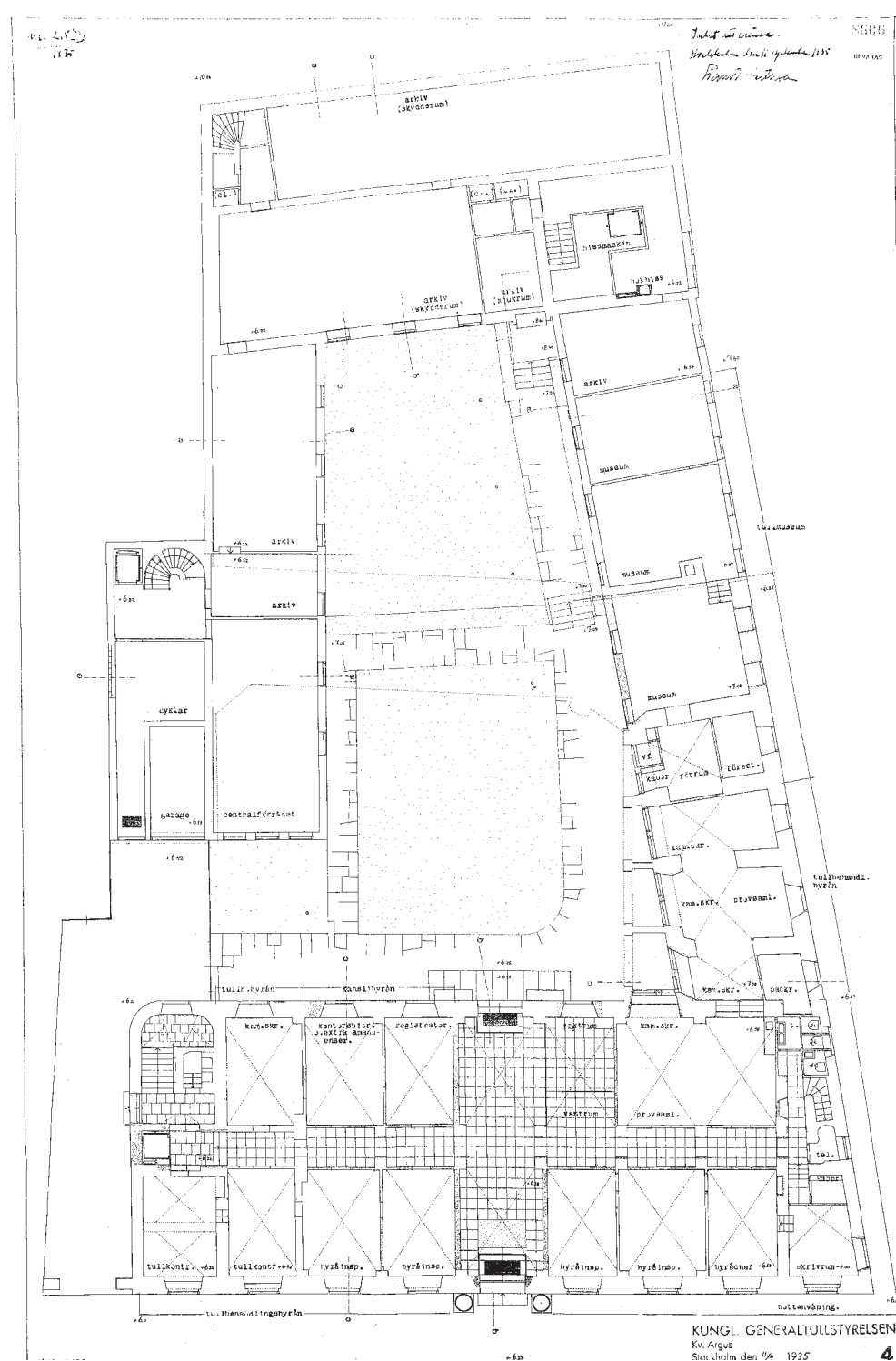
Lundeqvist ritade bl a ett flertal institutionsbyggnader vid veterinärhögskolan. Efter det fick han flera statliga uppdrag. Under flera år sysslade han även med utbyggnaden av Kockums verkstäder i Malmö.

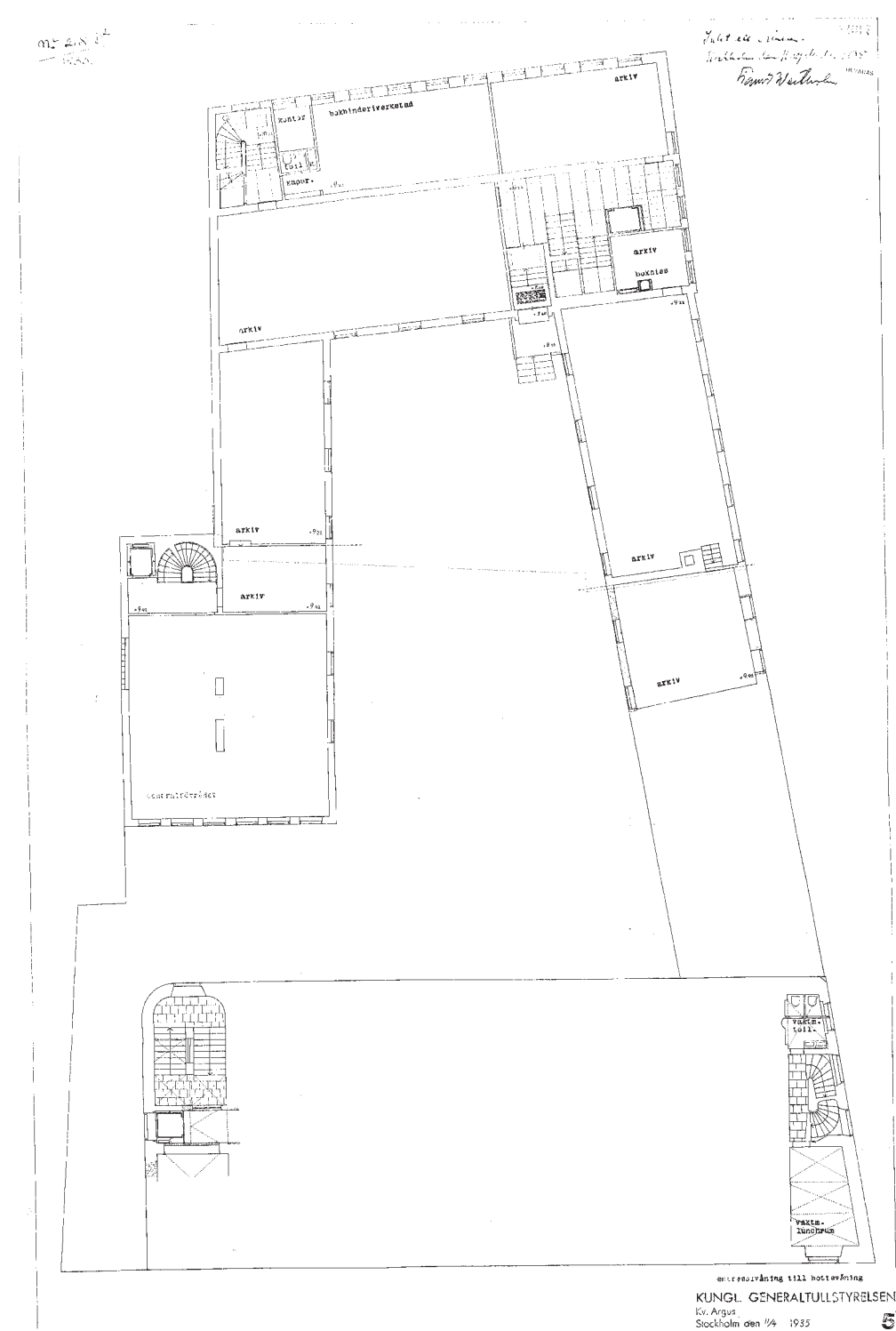
Tomtkarta över kvarteret Argus, 1935. Ritad av Olof Myrberg. Stockholms stadsbyggnadsnämnds arkiv.

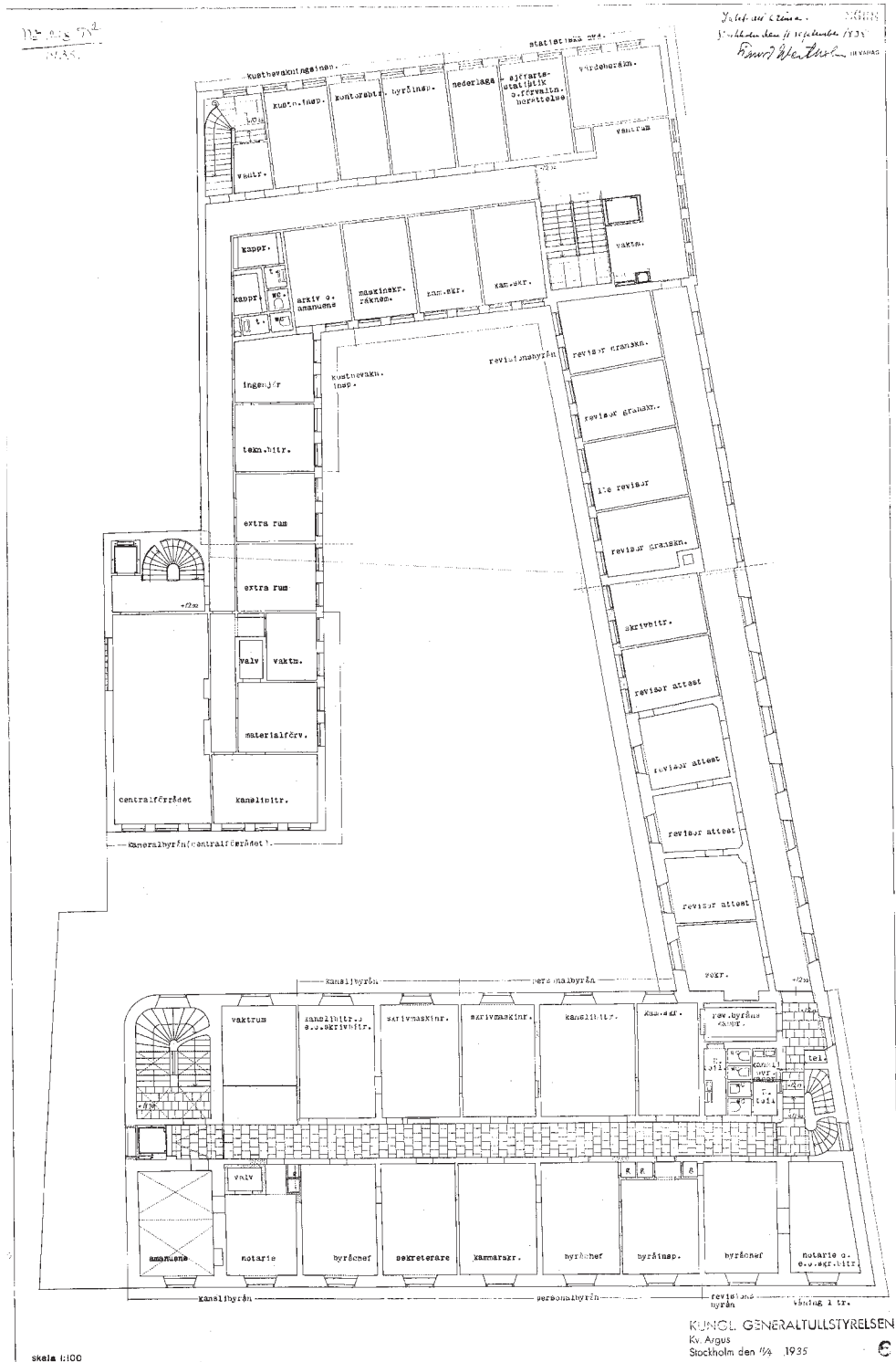
Förslagsritning, planritning över källarvåningen, 1935, inför den stora ombyggnationen, arkitekt Joel Lundeqvist. Mot Tullgränd nybyggdes nya källarlokalerna för förråd, däribland ammunitionsförråd. De äldre valven vid Packhusgränd byggdes om till pannrum och kolförråd (för värmepannan). *Stockholms stadsbyggnadsnämnds arkiv.*

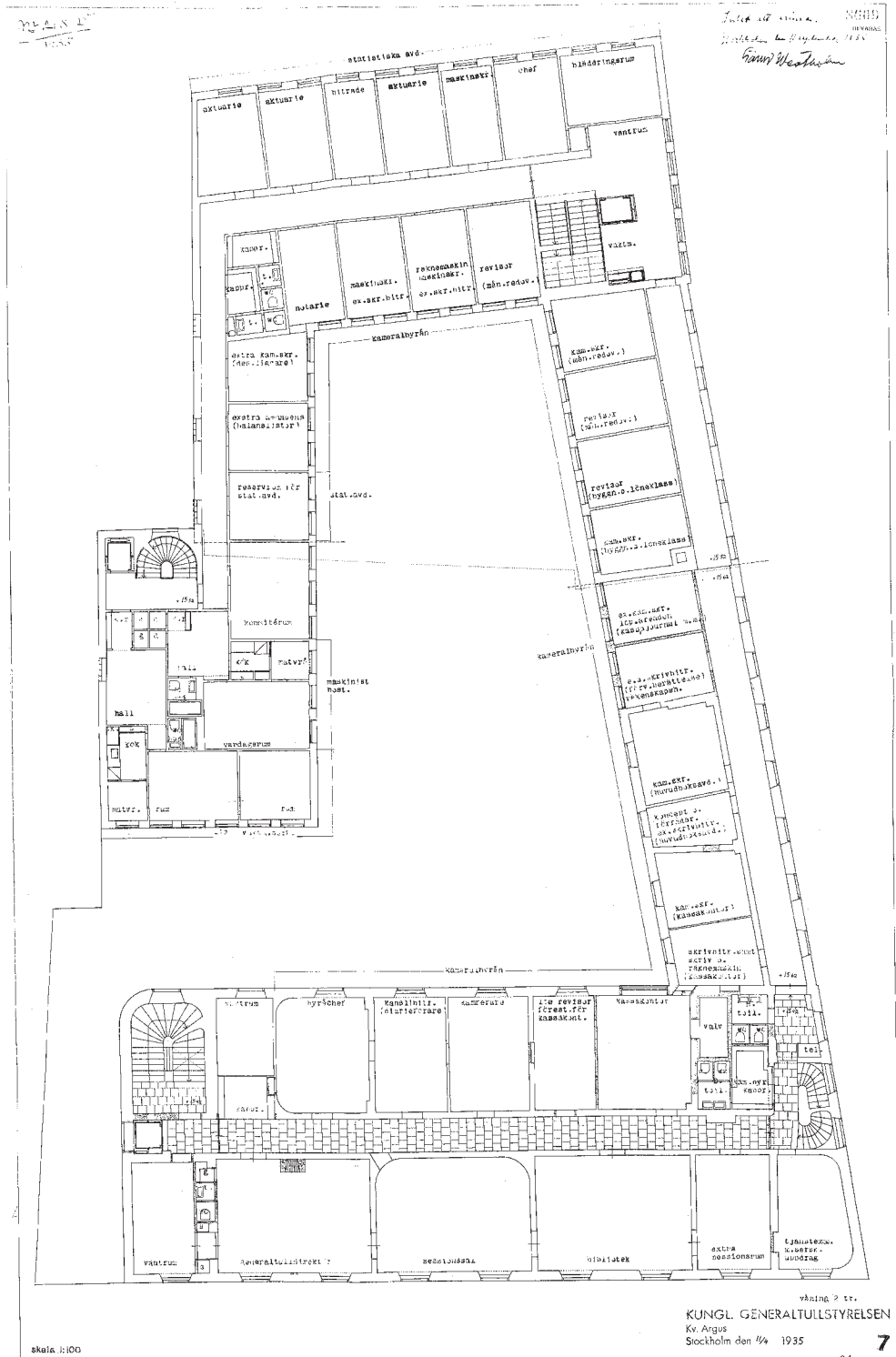
Förslagsritning, bottenvåningen, 1935, inför den stora ombyggnationen, arkitekt Joel Lundeqvist. I Stora tullhuset görs en radikal ändring då ett stort antal nya väggar byggs för att dela in utrymmet i kontorsrum. Mot Packhusgränd förlades tullmuseum. I nybyggnaden tillskapades arkivlokaler, cykelrum och garage för en bil. *Stockholms stadsbyggnadsnämnds arkiv.*

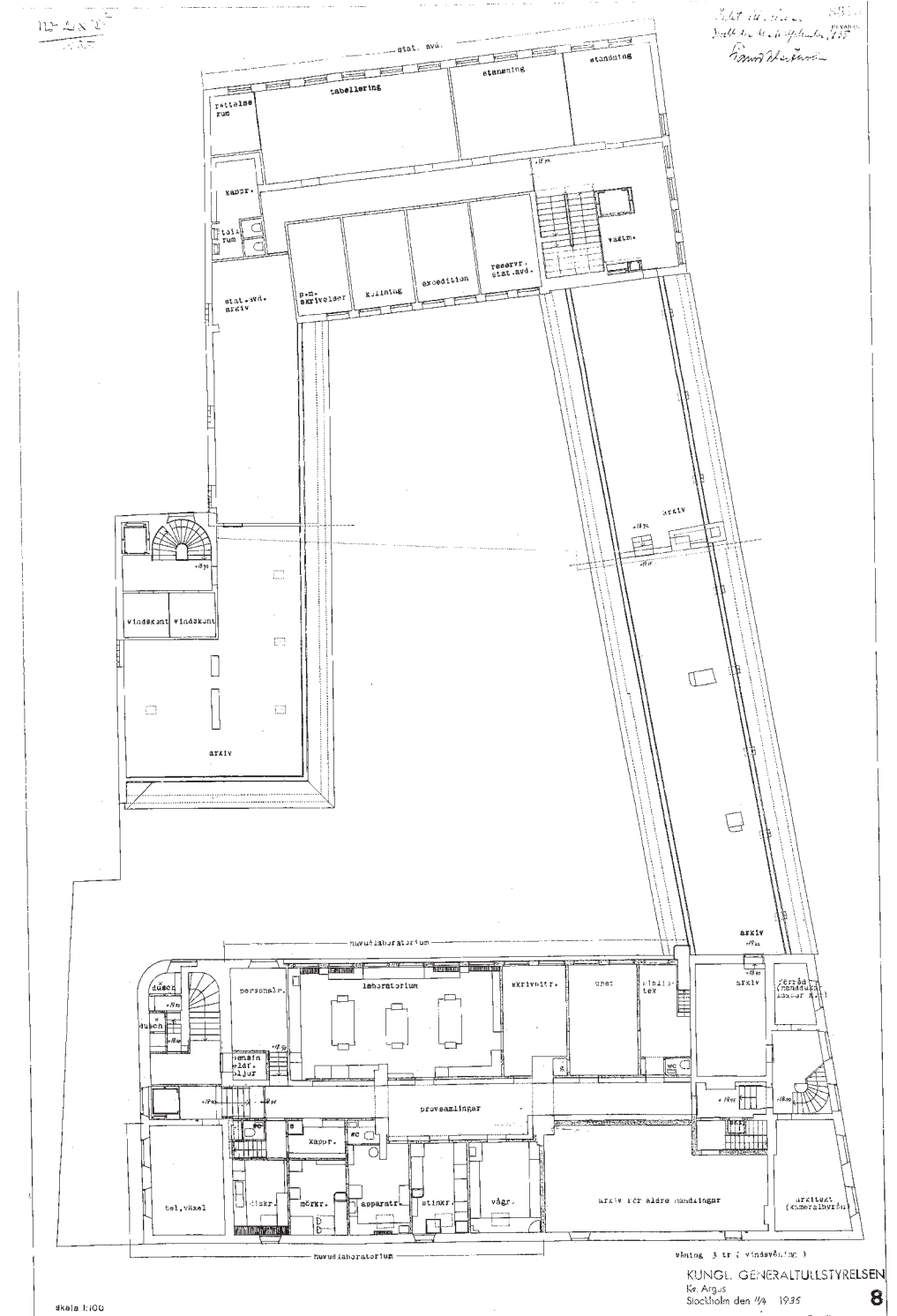
Förslagsritning, bottenvåning i Hus 2 och entresolvåning i Stora tullhuset, 1935, inför den stora ombyggnationen, arkitekt Joel Lundeqvist. Här bereddes plats för stora arkivlokaler. *Stockholms stadsbyggnadsnämnds arkiv.*

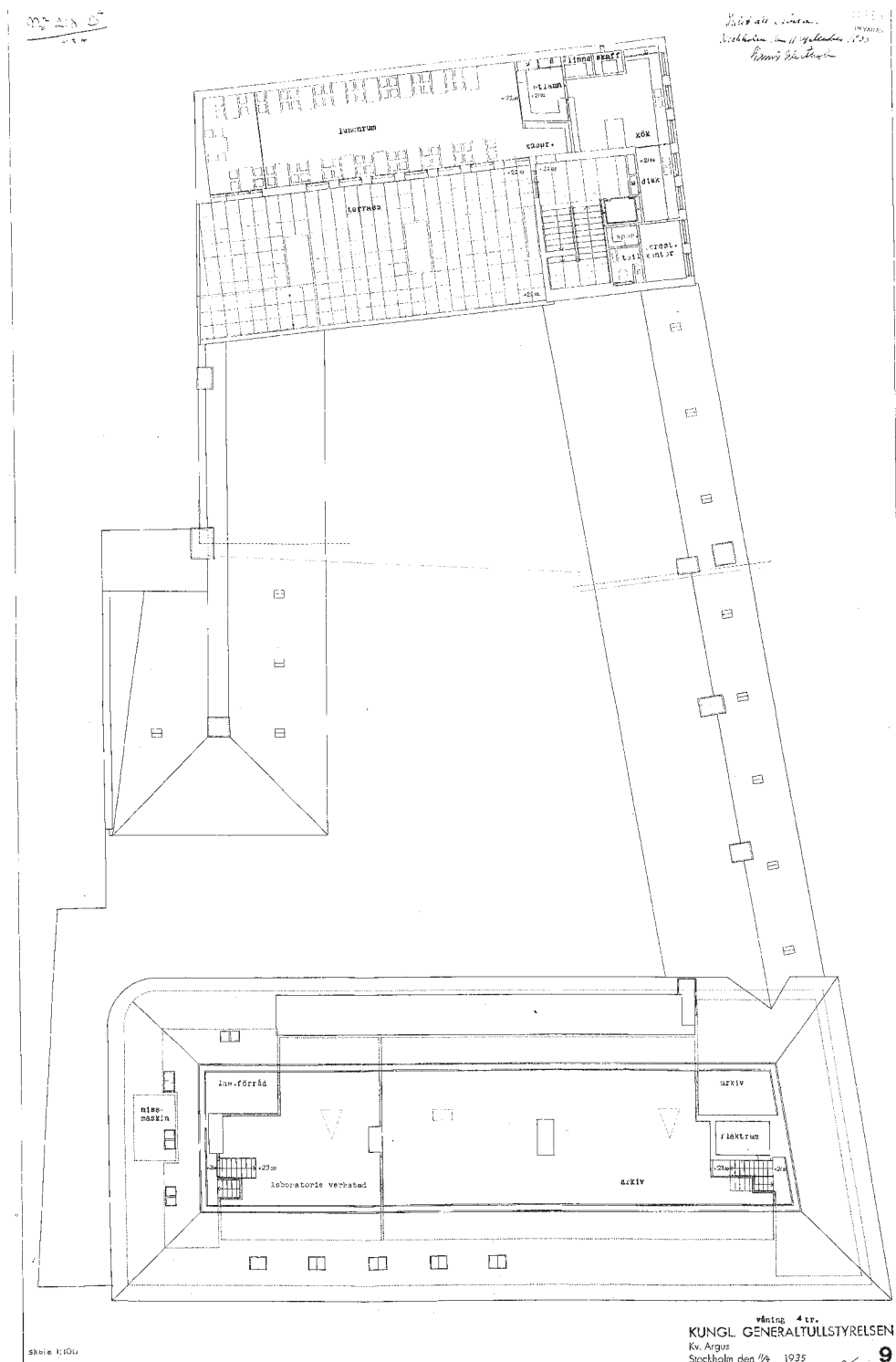
Förslagsritning, planritning våning 1 tr, 1935, inför den stora ombyggnationen, arkitekt Joel Lundeqvist. Rationellt inrättade kontor med mittkorridor i gathuset och sidoförlagda längs gränderna. WC är samlade i grupper. Stockholms stadsbyggnadsnämnds arkiv.

Förslagsritning, plan våning 2 tr, 1935, inför den stora ombyggnationen, arkitekt Joel Lundeqvist. Paradrummen planeras för generaltulldirektör, sessionssal (som tidigare) och bibliotek. Valv tillkom i mötet med flygeln. I nybyggnaden cellkontor men också bostäder för maskinist och förste vaktmästare. Stockholms stadsbyggnadsnämnds arkiv.

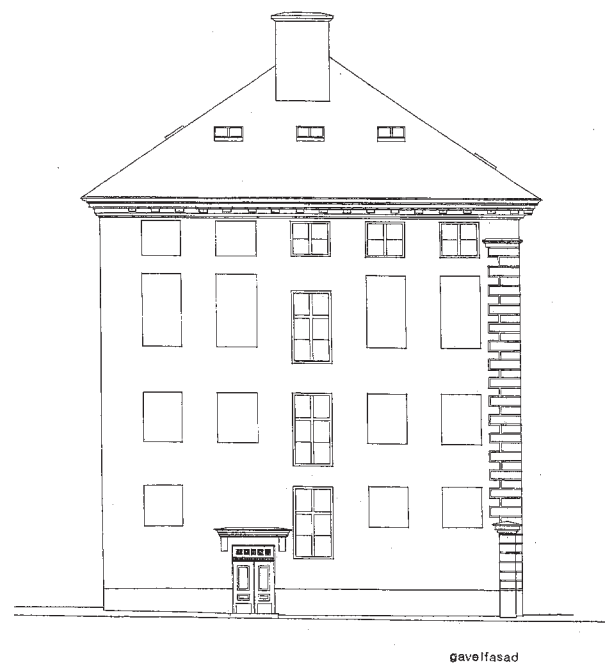
Förslagsritning, plan våning 3 tr, 1935, inför den stora ombyggnationen, arkitekt Joel Lundeqvist. Vindsvåningen i Hus 1 utnyttjades intensivt för laboratorium och arkiv. I Hus 2 arkivutrymmen och specialfunktioner. Stockholms stadsbyggnadsnämnds arkiv.

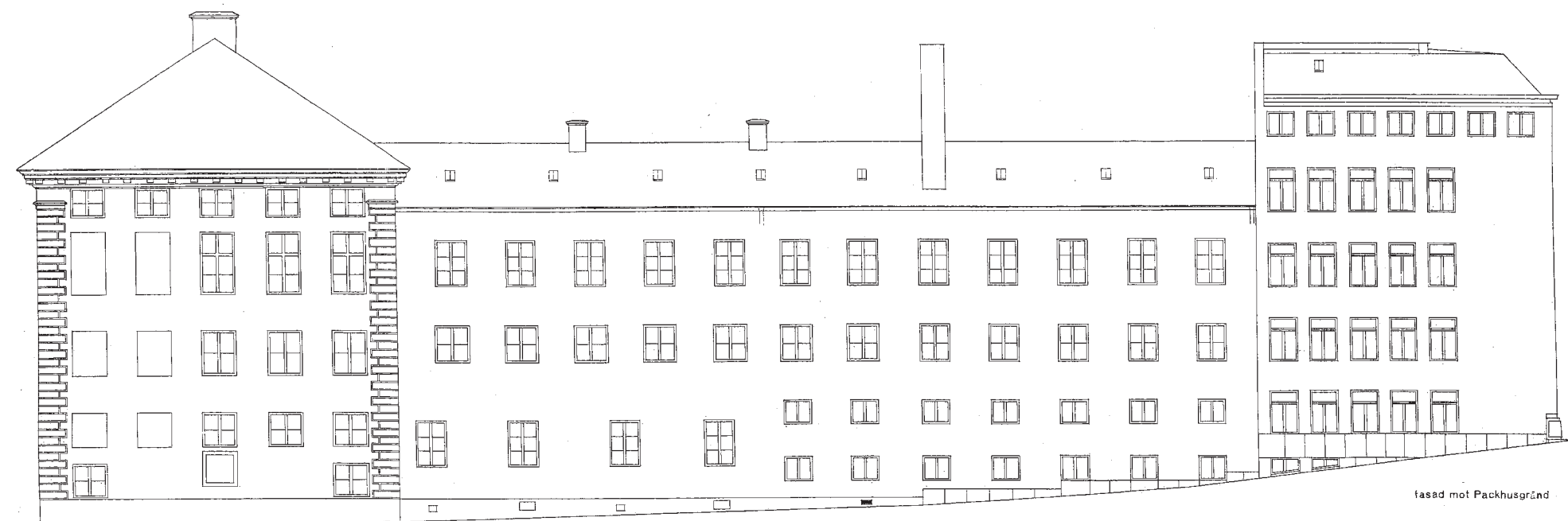

Förslagsritning, fasadritning över fasad mot Skeppsbron, 1935, inför den stora ombyggnationen, arkitekt Joel Lundeqvist. Stockholms stadsbyggnadsnämnds arkiv.

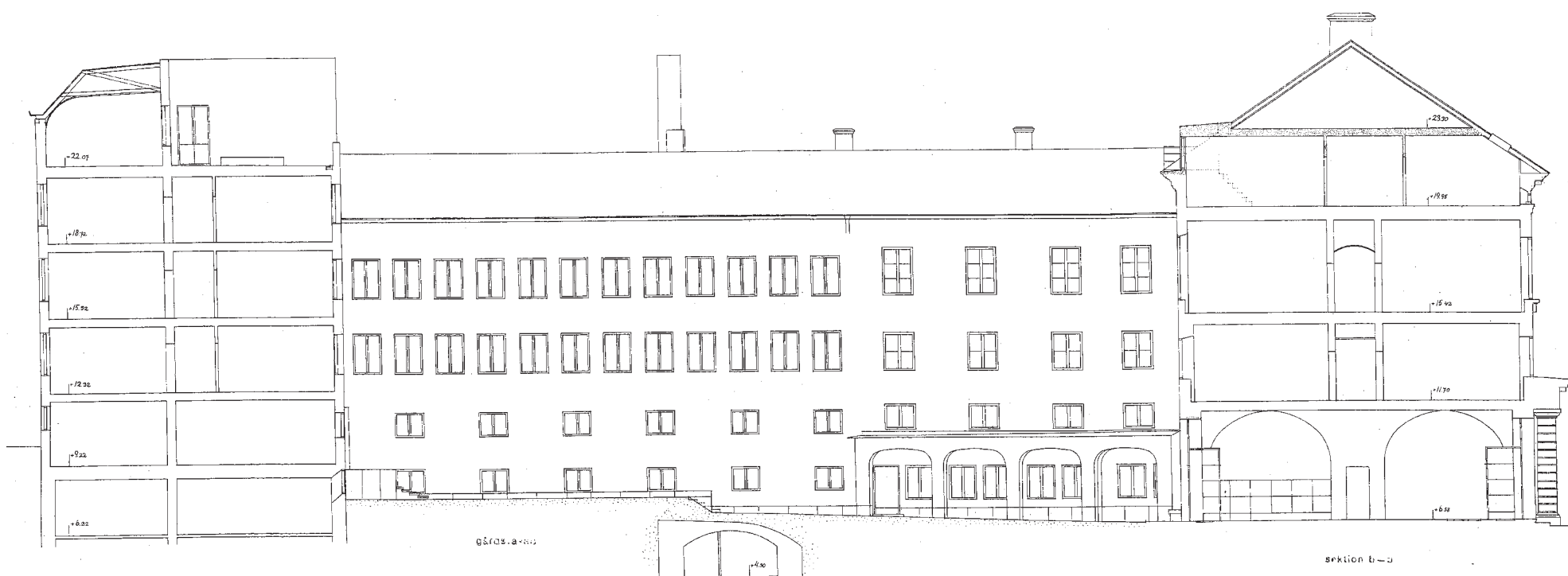

Förslagsritning, fasad gårdsfasad och gavelfasad samt sektion för flygelbyggnad vid Packgränd, 1935, inför den stora ombyggnationen, arkitekt Joel Lundeqvist. Stora tullhuset frilades från tillbyggnader, istället tillkom det förhöjda väggglivet som gjorde vindsvåningen mer användbar. Stockholms stadsbyggnadsnämnds arkiv.

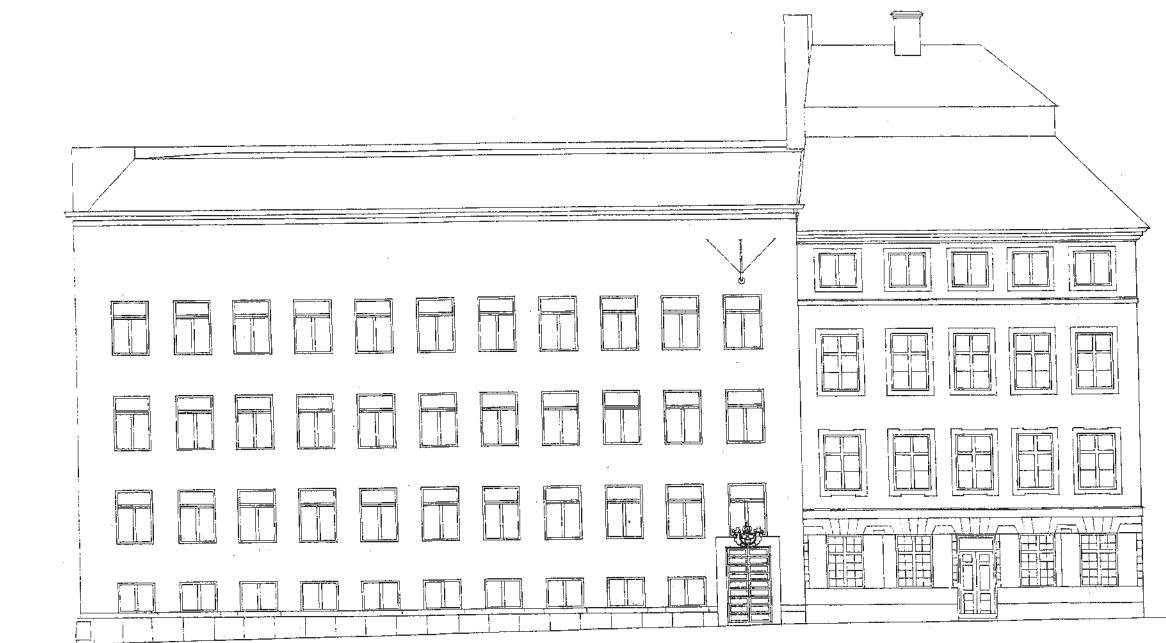

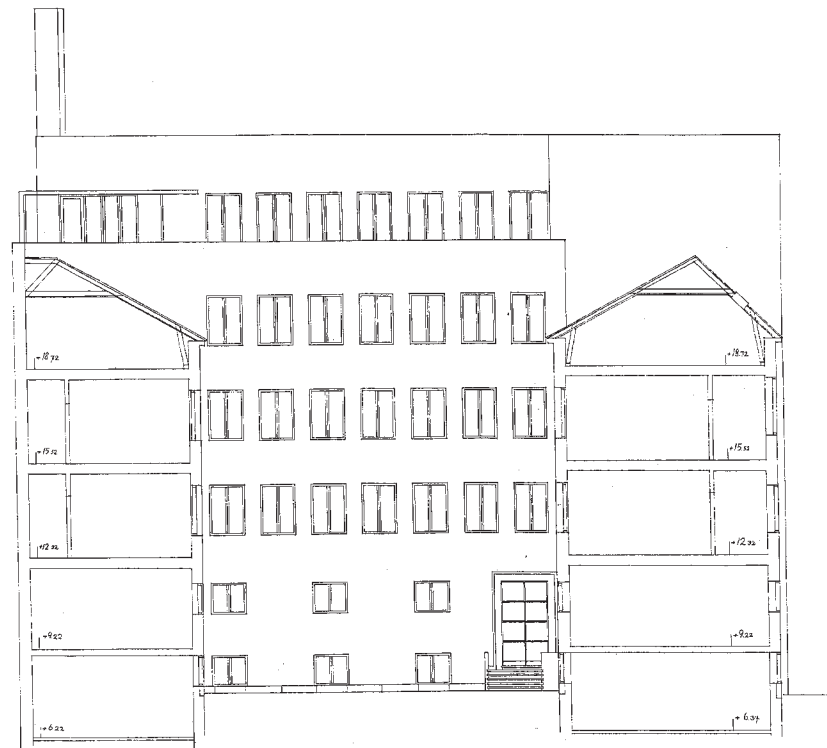
Förslagsritning, fasad mot Packhusgränd, 1935, inför den stora ombyggnationen, arkitekt Joel Lundeqvist. *Stockholms stadsbyggnadsnämnds arkiv.*

Förslagsritning, fasad norra flygeln (innergård) samt sektion av Stora tullhuset och byggnad mot Österlånggatan, 1935, inför den stora ombyggnationen, arkitekt Joel Lundeqvist. Den snedställda envåningsdelen realiserades inte. Källarvalv under gården. *Stockholms stadsbyggnadsnämnds arkiv.*

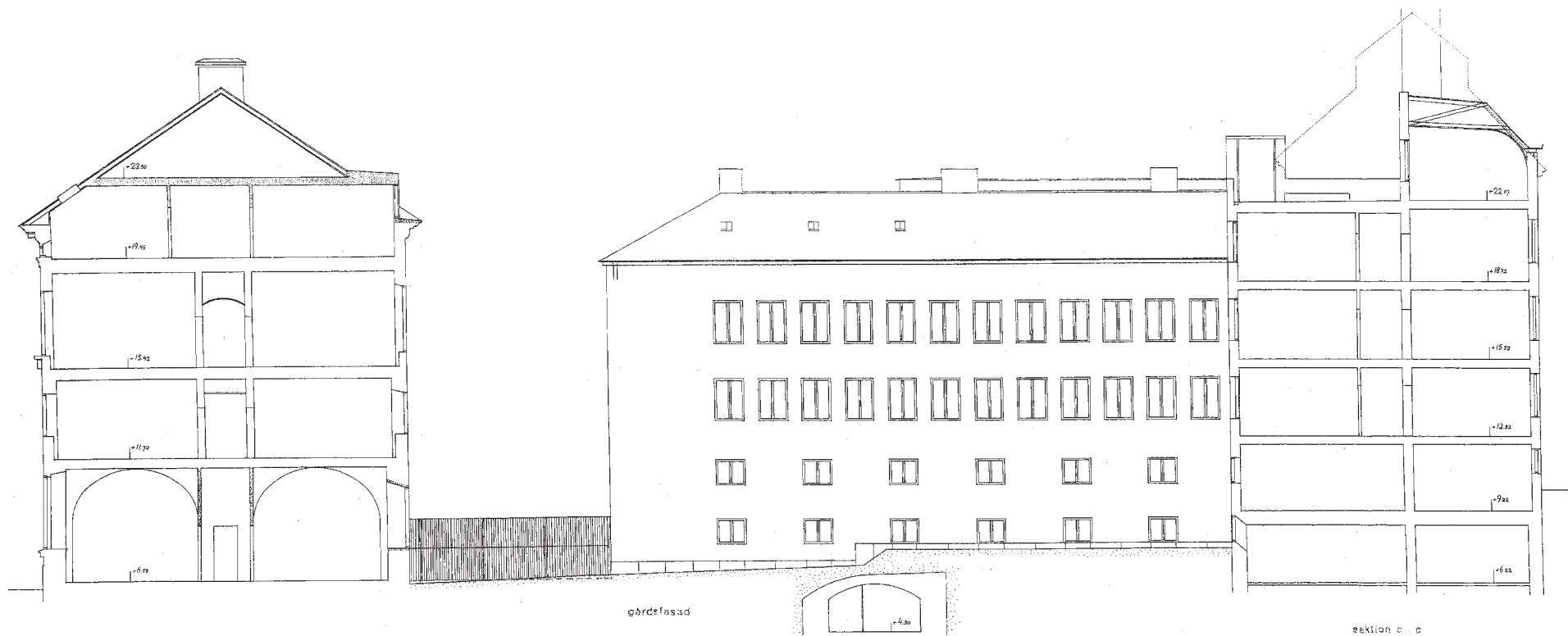
Förslagsritning, fasad mot Österlånggatan, 1935, inför den stora ombyggnationen, arkitekt Joel Lundeqvist. *Stockholms stadsbyggnadsnämnds arkiv.*

Förslagsritning, fasad mot innergård samt sektion av flygelbyggnader, 1935, inför den stora ombyggnationen, arkitekt Joel Lundeqvist. *Stockholms stadsbyggnadsnämnds arkiv.*

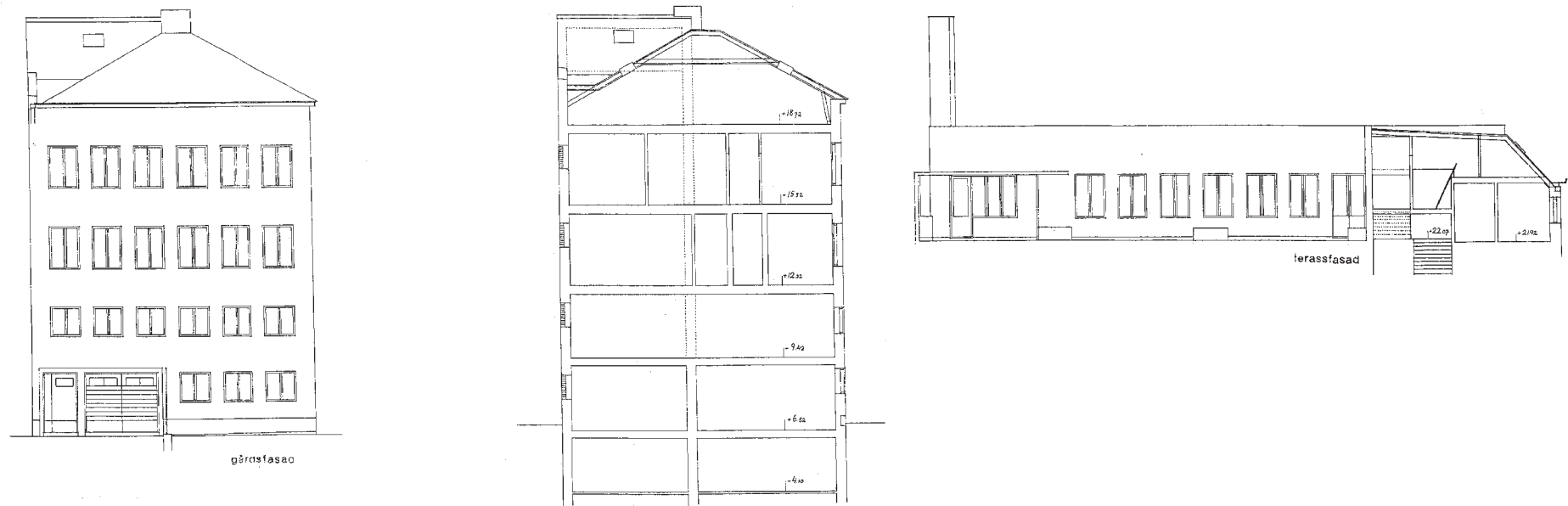
Foto över innergård, 1999, innan ombyggnad och sänkning av entréparti och trappa i Hus 2 som genomförs under 2000-talets början. Fotot ger en god bild av 1930-talets gårdsplanering. *Stadsmuseum, byggnadsinventering Argus 8, 1999.*

Förslagsritning, fasad södra flygeln (innergård) samt sektion av Stora tullhuset och byggnad vid Österlånggatan, 1935, inför den stora ombyggnationen, arkitekt Joel Lundeqvist. *Stockholms stadsbyggnadsnämnds arkiv.*

Södra flygelns gavelfasad med entréport och garageport, 1999. *Stadsmuseum, byggnadsinventering Argus 8, 1999.*

Förslagsritning, fasad södra flygeln gavel, sektion av södra flygelbyggnaden samt terrassfasad på gårdssidan av byggnad som vetter ut mot Österlånggatan, 1935, inför den stora ombyggnationen, arkitekt Joel Lundeqvist. *Stockholms stadsbyggnadsnämnds arkiv.*

Stockholm. Skeppsbron.

Flygfoto Oscar Bladh AB.
Godkänt av Försvarsstaben
H2-1725

Flygfoto, över Gamla stan vid Skeppsbron, kvarteret Argus 8 längst till vänster i bild, 1950-tal. Oscar Bladh AB. Wikipedia.

Inkom till Stockholms stadsbyggnadskontor - 2024-05-29 Dnr 2023-12664

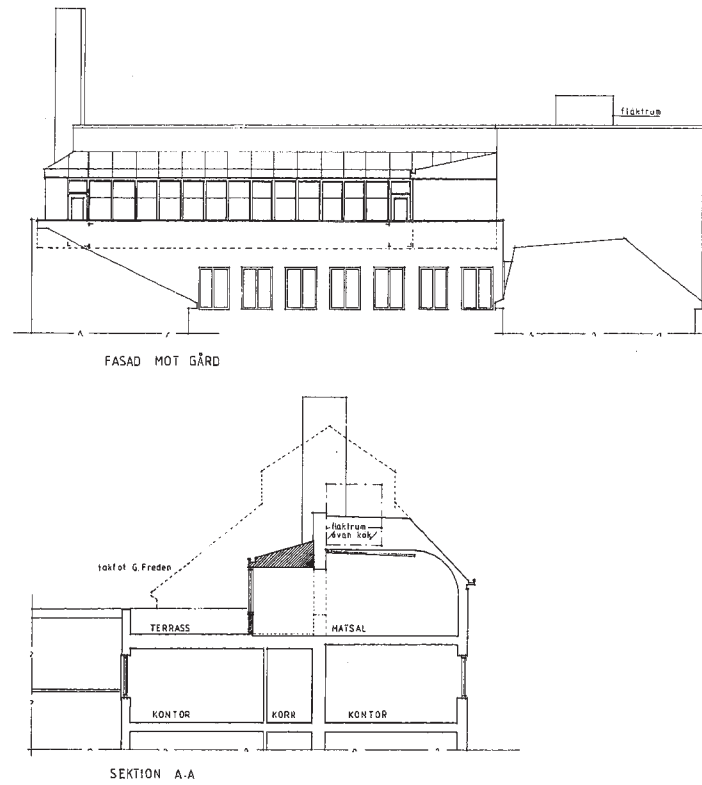
1940-2000-talet

Mellan 1939 och 1967 vidtogs inga större arbeten i Argus 8. Under 1968 byggdes den södra flygeln om. Framförallt var det inredningen som ändrades och kontorslokalerna byggdes om med nya väggar av träreglar och gipsskivor. Eventuellt togs tjänstebostäderna nu i anspråk som kontor.

År 1986 byggdes matsalen och köket om på vån 4 tr i byggnaden mot Österlånggatan. En ny utrymningstrappa mellan den översta och våningen under tillkom och en del av takterrassen byggdes in för att rymma utökad matsal och separat gästmatsal.

1993 ansöktes om bygglov för nytt skyddsrum och grundförstärkning av skyddsrum i befintlig källare inom den södra flygeln. Under 1994 ansöktes om ny och ändrad ventilation för våning 3 för byggnad mot Österlånggatan, södra och norra flygelbyggnaden, bland annat med kanaler i fönsterbänkar mot innergården för den norra flygelbyggnaden, nya ventilationsskorsten på tak på södra och norra flygelbyggnaden invid byggnad mot Österlånggatan.

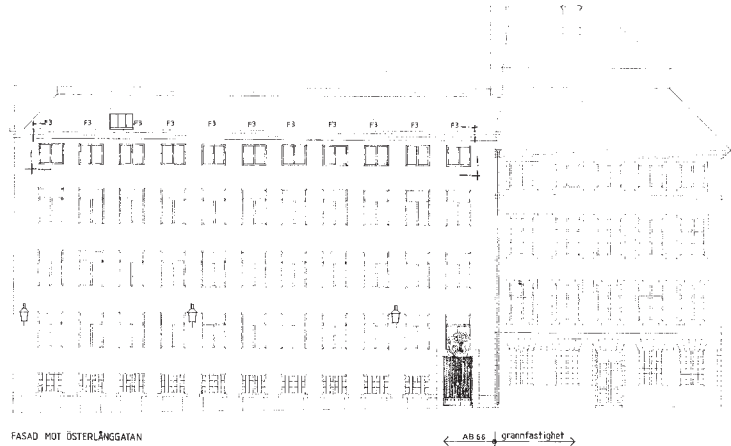
Under början av 2000-talet genomfördes flertalet ändringar, bland annat schaktningsarbete för fjärrvärme på innergården, yttre fasadändring såsom ny dörr på gavel av Stora tullhuset mot Packhusgränd, ny dörr på gavel av byggnad mot Österlånggatan, nya fönster, galler och ventilationshuvar på tak på södra och norra flygelfasaderna mot innergården samt nya fönster och nytt entréparti med sänkt nivå från innergård (byggnad mot Österlånggatan). Fasaden ut mot Österlånggatan och delar av fasad mot Packhusgränd försågs med fönster under takfoten. Södra flygelbyggnadens gavel erhöll två nya entrédörrar, nytt skärmtak och ny utfackningsvägg i stället för befintlig garageport. Stora Tullhuset försågs med ny takkupa och ventilationshuv mot innergården.

Förslagsritning, fasadritning och sektionsritning över om- och tillbyggnad på våning 4 tr, 1986. *Stockholms stadsbyggnadsnämnds arkiv.*

Fotografi över takterrass mot innergård, 1999. Den plåtklädda väggen tillkom 1986. *Stockholms stad, Stadsmuseum, byggnadsinventering Argus 8, 1999.*

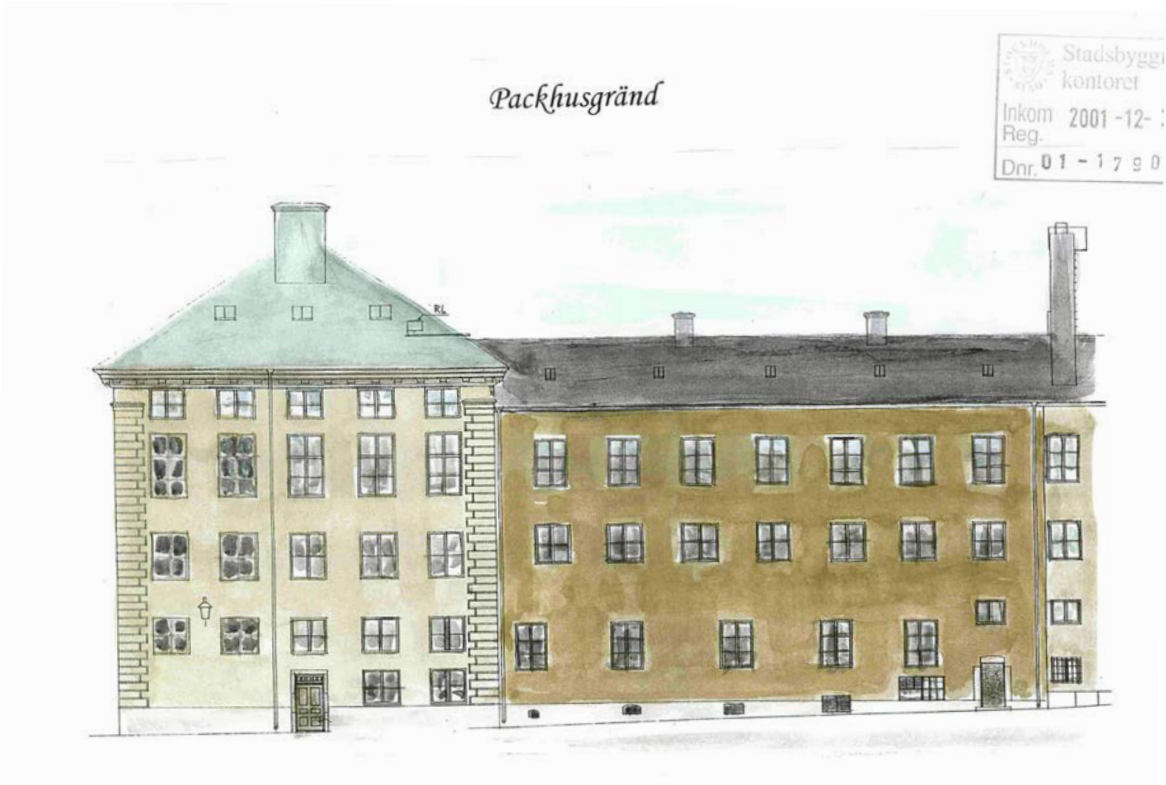

Förslagsritning, fasadritning över fasadändring våning 5 mot Österlånggatan, 2000. *Stockholms stadsbyggnadsnämnds arkiv.*

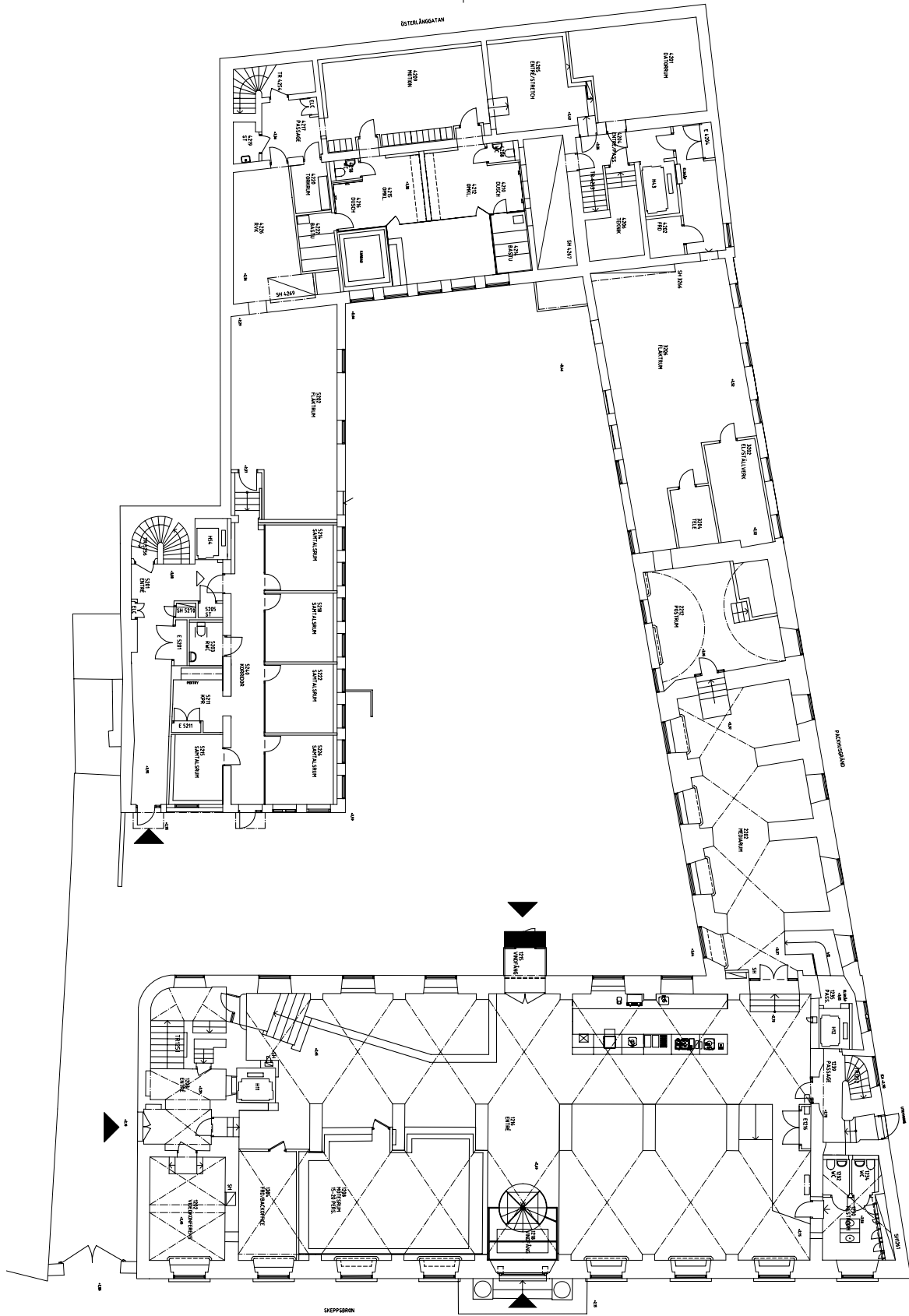
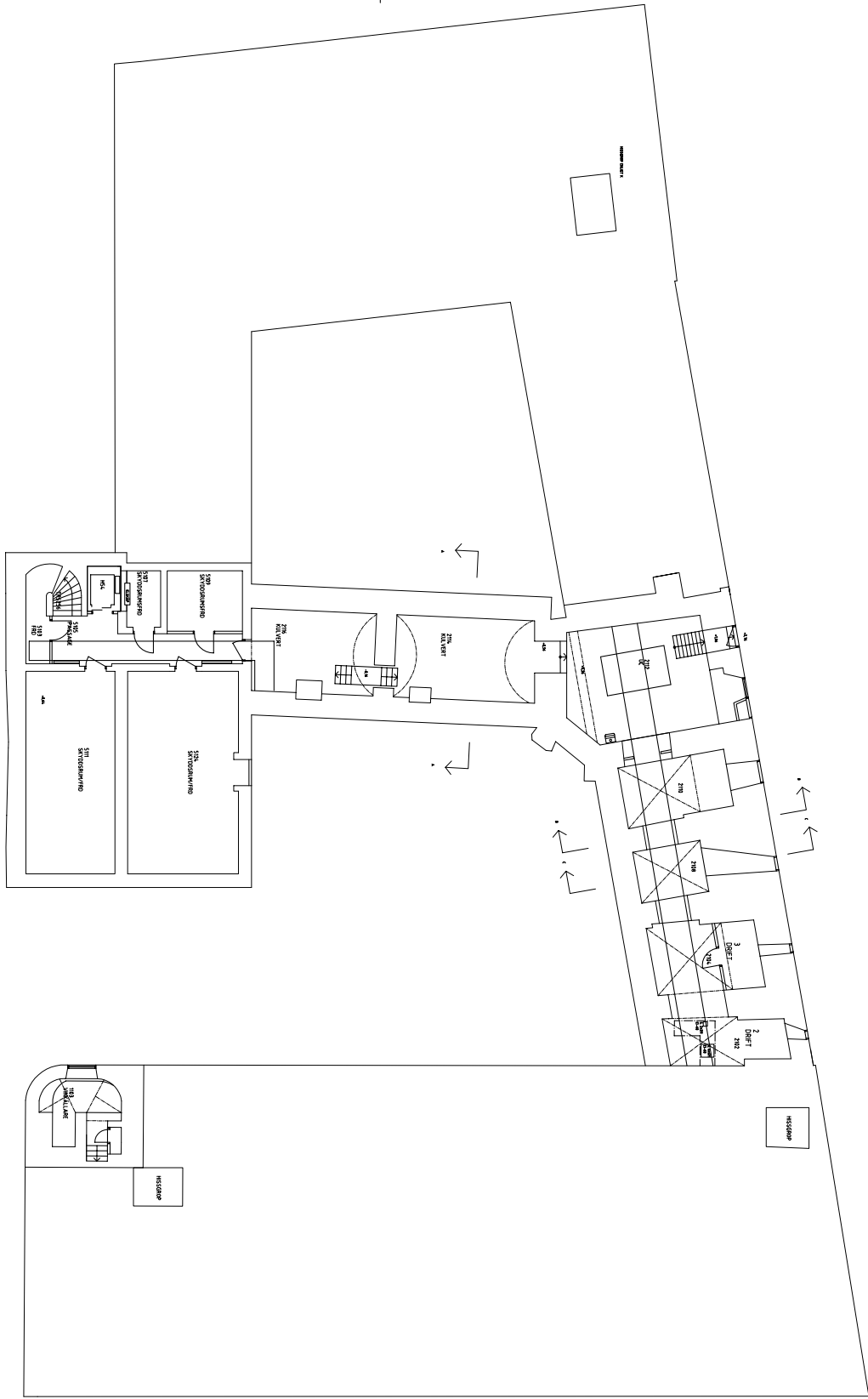
Under 2001 påbörjades arbetet med att grundförstärka Stora Tullhuset (husdel 1) och flygelbyggnad längst Packhusgränd (husdel 2). Och samma år beviljades bygglov för yttre ändring av Argus 8 i form av renovering och omfärgning av fasader och fönstersnickerier för Hus 1 och 2 samt hus 3 - 5 renovering och omfärgning av fasader och fönstersnickerier:

- Hus 1: kalkfärg liknande NCS S 1010-Y30R. Fönstersnickerier i RAÄ 2A 103 obränd umbra, oljefärg liknande NCS S 7020-Y20R. Träytterparti (huvudentré) liknande NCS S 8505-Y20R. Träytterparti i RAÄ 2A 103 obränd umbra, oljefärg liknande NCS S 7020-Y20R. Fönsterparti ovan vindfång målas lika övr. fönstersnickerier i RAÄ 2A 103 obränd umbra, oljefärg liknande NCS S 7020-Y20R. Blinderade fönsteröppningar i RAÄ 2A 103 obränd umbra, oljefärg liknande NCS S 7020-Y20R. Fönsterrutor i blinderade fönster NCS S 6502-B.
- Hus 2: kalkfärg liknande NCS S 3030-Y30R. Fönstersnickerier i RAÄ 2A 103 obränd umbra, oljefärg liknande NCS S 7020-Y20R. Metallytterparti i RAÄ 2A 103 obränd umbra, oljefärg liknande NCS S 7020-Y20R.
- Hus 3: fasadputs NCS S 2020-Y20R. Snickerier, RAÄ, oljefärg, baspigment, obränd umbra 3A-103 (NCS S 6020-Y10R).
- Hus 4: fasadputs NCS S 2030-Y20R. Snickerier, RAÄ, oljefärg, baspigment, obränd umbra 2A-103 (NCS S 7020-Y20R).
- Hus 5: fasadputs NCS S 2030-Y20R. Snickerier, RAÄ, oljefärg, baspigment, obränd umbra 2A-103 (NCS S 7020-Y20R).

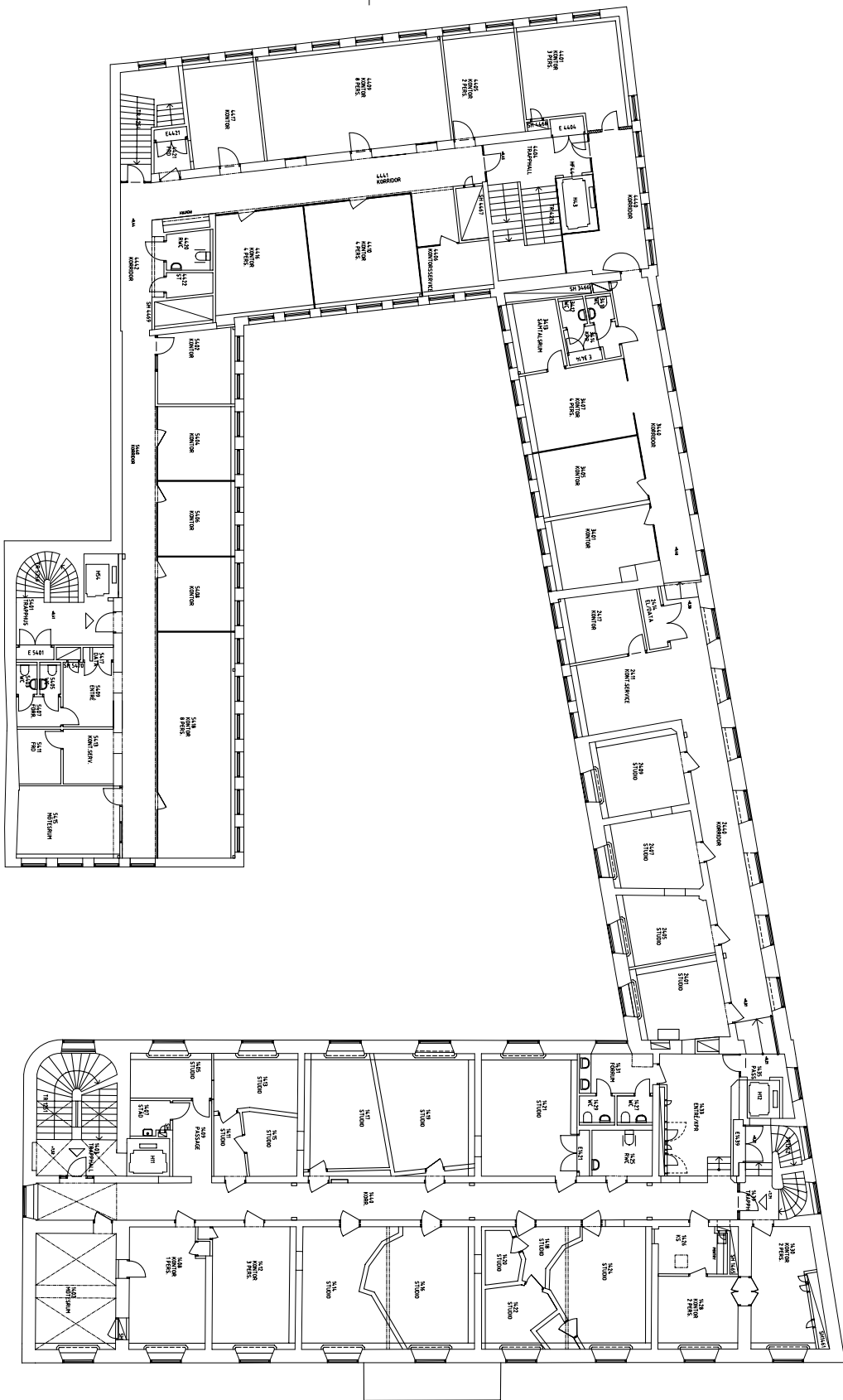
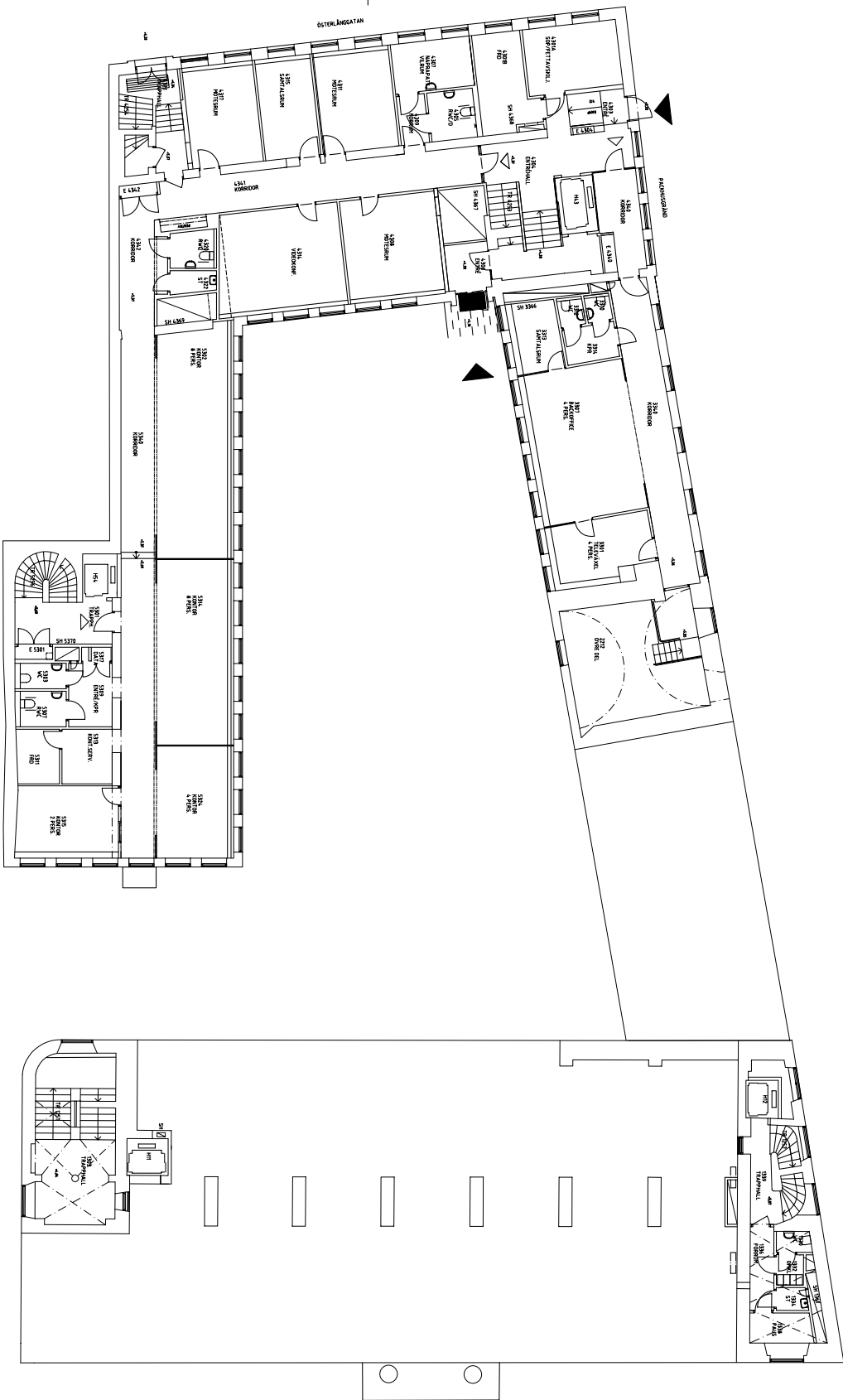
Under 2001 gavs tillfälligt bygglov för vindfång vid entré mot innergården, ansökan förnyades 2006. År 2018 gavs tillfälligt tillstånd att montera prismor inom byggnadsminnet.

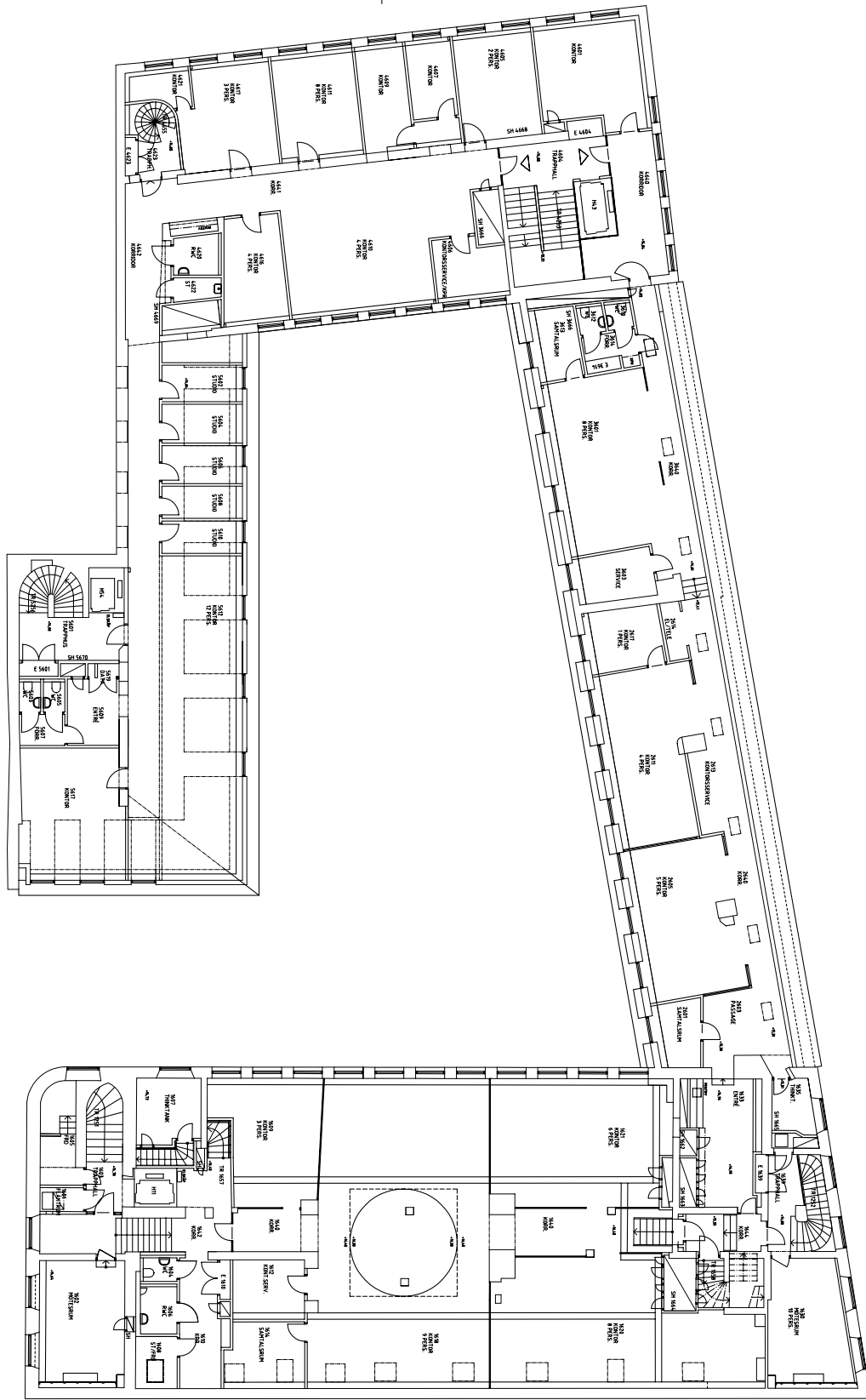
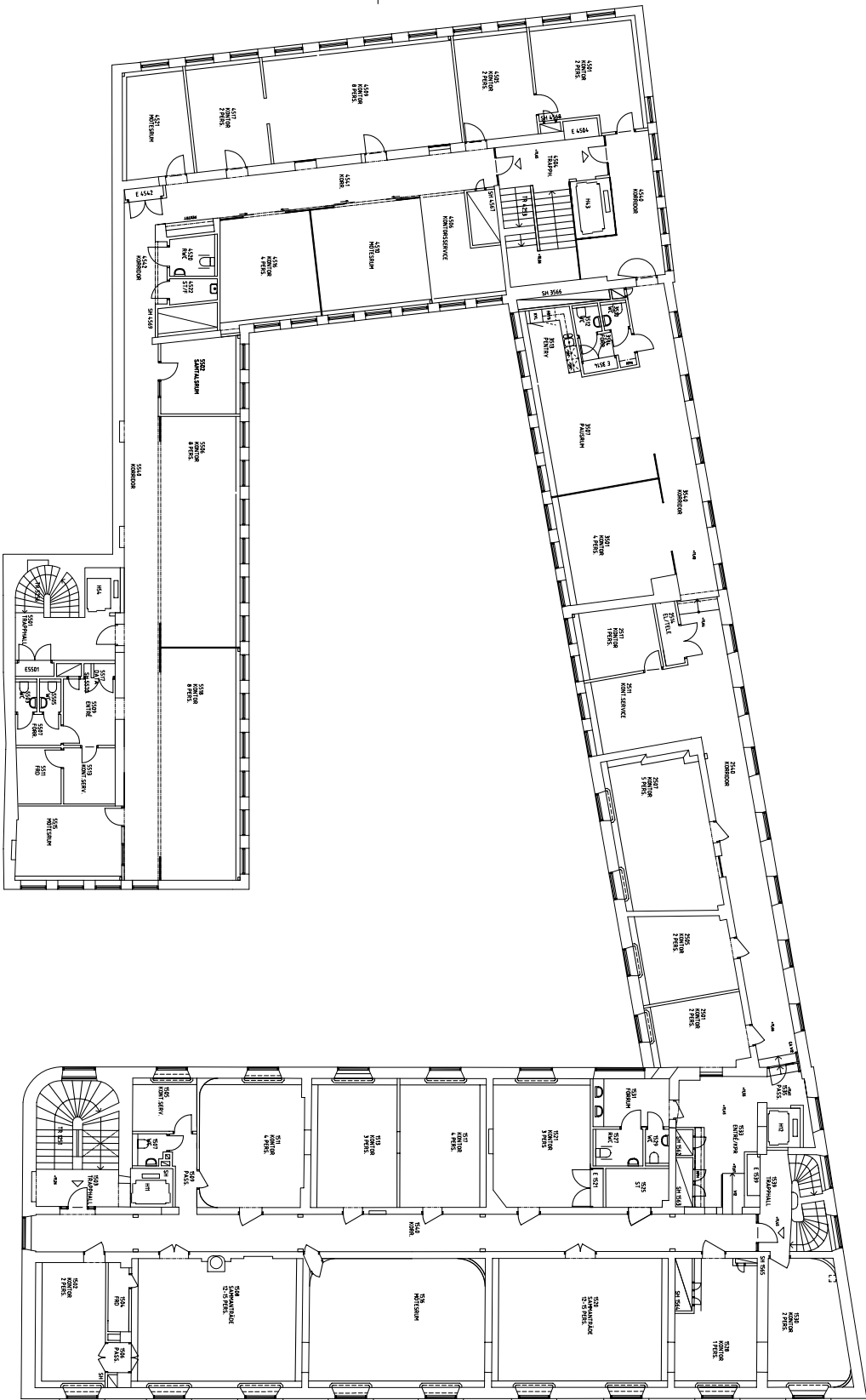
Illustrationer, färgsättning av fasader mot Skeppsbron och Packhusgränd. Till vänster fasad mot Skeppsbron och till höger fasad mot Packgränd, 2001. Stockholms stadsbyggnadsnämnds arkiv.

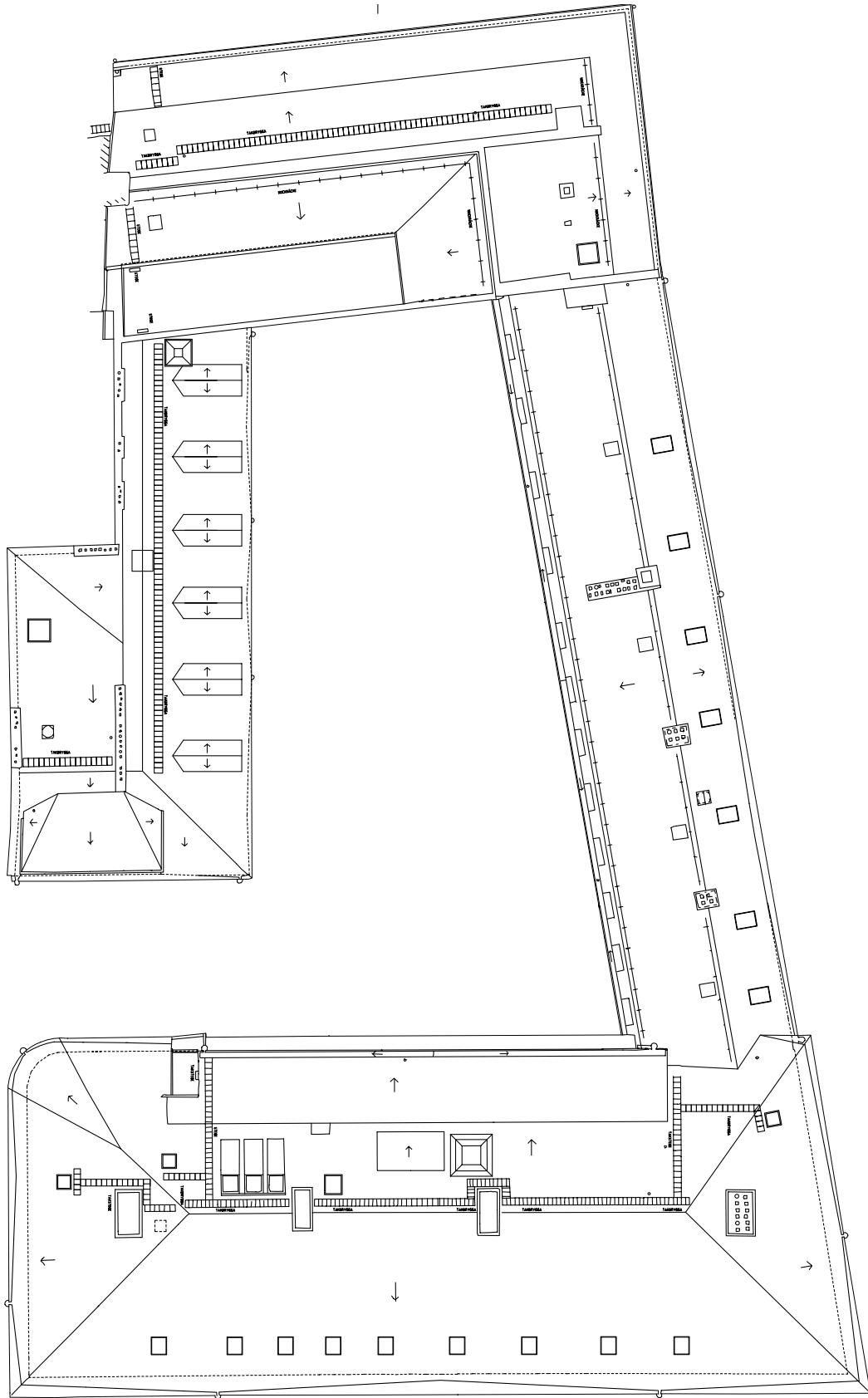
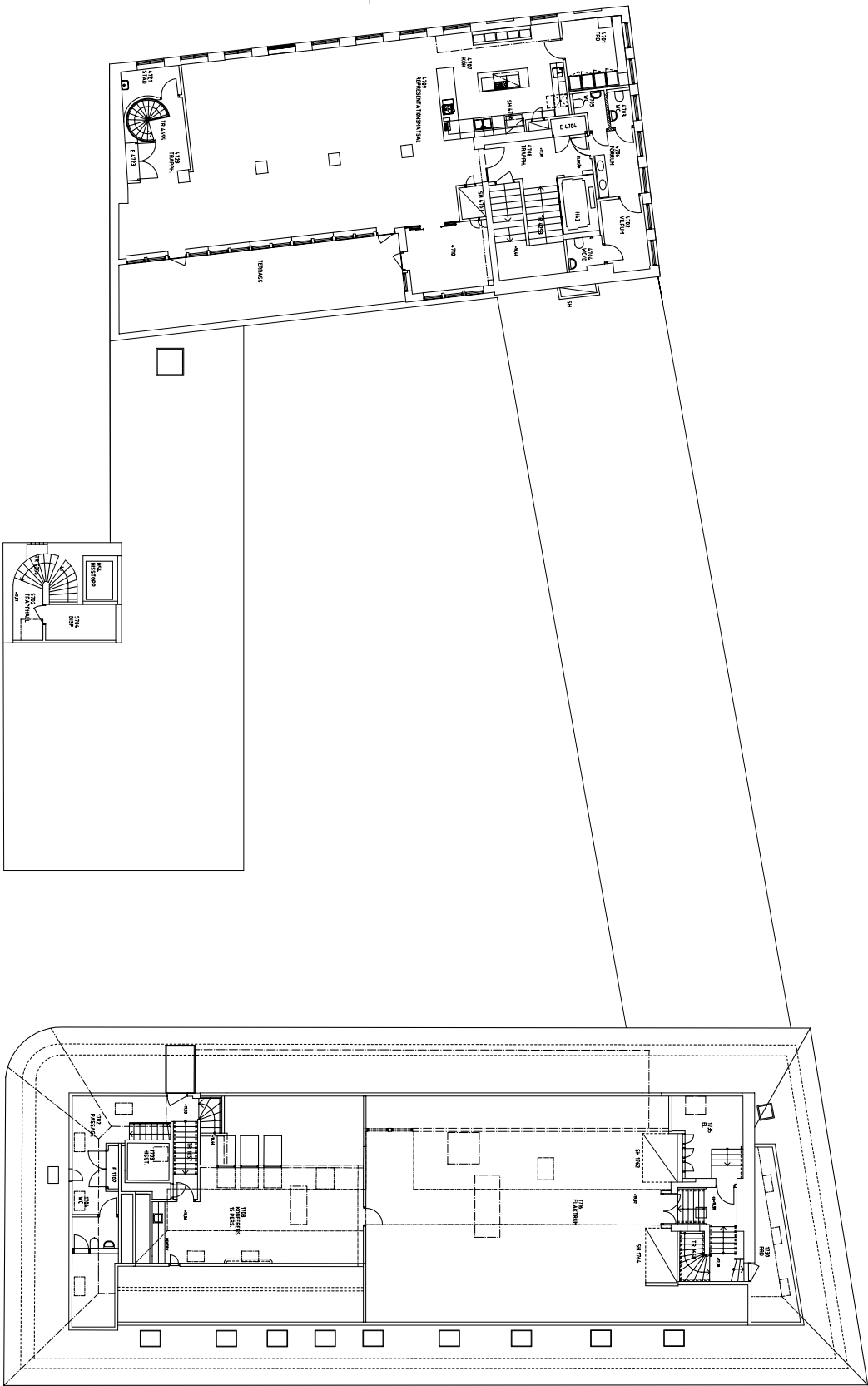
Planritningar över källarvåning till vänster och bottenvåning till höger, daterade 2003. Efter grundförstärkningen 2001 vidtogs en omfattande ombyggnad och hyresgäst Anpassning. Interiört har byggnaden här genomgått förändringar, i bottenvåningen i Stora tullhuset har ett nytt vindfång tillkommit som sluss vid stora entrén samt en receptionsdisk. "Kyrkan" har nu fått en öppnare karaktär. Tidigare postrum 2212 är idag ombyggd till biograf. *Vasakronan AB.*

**Planritningar från 2003.
Plan 3 (Entresolvåning i Hus 1)
till vänster, vån 1 tr till höger.
Ny rumsindelning för studios.
Lägenheter i södra flygeln finns
inte längre kvar. *Vasakronan AB.***

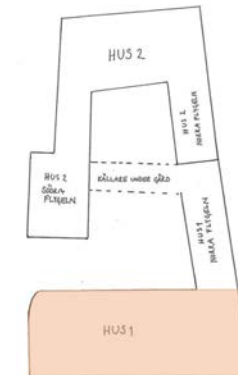
Planritningar från 2003.
Vån 2 tr till vänster, 3 tr till
höger. Planlösningarna har nu
blivit mer varierade. WC-grupper
har förnyats och blivit större.
Vasakronan AB.

Planritningar år 2003.
Vån 4 tr till vänster och takplan
till höger. Matsalen finns kvar.
På taken har moderna taksäker-
hetslösningar tillkommit. *Vasa-
kronan AB.*

Taklandskapet över byggnaderna mot innergården, fotat från terrassen på vån 4 tr tillhörande Österlånggatans byggnad.

Arkitektur exteriör - Stora Tullhuset, Hus 1

Byggnaden är en stenbyggnad i tre våningar utan källare under ett flackt valmat sadeltak. Huvudfasaden mot Skeppsbron har en sockel av sandsten. Fasaden har tydliga drag av italiensk renässans och är inspirerad av nyantikens renodling av formen. Likheter finns med den romerska högrenässansens palatsfasader men det finns i proportioner och detaljer även drag av den svenska tessinska barockklassicismen. Huvudfasaden är slätputsad med en kraftig kvaderrusticering, runt fönstren är artikuleringen påfallande sparsmakad. Gavelfasaderna är inte kvaderindelade men har rusticerade hörnkedjor. Fasaden vid infarten till gården har försetts med rundat hörn. Gårdsfasaden är slät.

Takfoten är rikt formad med en utkragad takgesims med tandfris, som löper runt byggnaden. Takgesimsen mot innergården har getts en enklare profilering. Det valmade taket är täckt med grönmalad plåt och försett med fyra skorstenar samt takfönster.

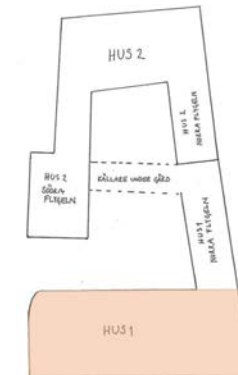
Bottenvåningen har höga rundbågade fönster med täta spröjs. Mellanvåningen, mezzaninvåningen, har små, låga fyrdelade fönster. Den översta våningen, piano nobile, har höga fönster med tvärpost och spröjs. Under fönstren finns klassiskt utformade stensivor, så kallade fönstertabletter. Fönstren på piano nobile markeras under med bemålade konsolburna fönsterunderstycken av lågerhuggen natursten. Under takfoten finns fyra små tvålufts-fönster placerade ovanför varannan fönsteraxel, ett av fönsterna är ett blindfönster. Alla fönstersnickerier är brunmålade.

Entrén omges av kraftiga doriska bandade kolonner av gråmålat gjutjärn som står på en sockel av granit samt är trappan av granit. Kolonnerna håller upp ett profilerat doriskt entablement, frisen har försetts med inskriptionen "GUSTAF III:s SEXTONDE REGERINGS ÅR MDCCLXXXVIII". Den tunga ekporten är sannolikt originaldörren. Pardörren är inåtgående och utåt rutindelad med synliga smidda spikskallar. Inåt är den utformad som en slät bräddörr med tre tvärlår och smidda bandjärn.

Huvudfasaden är symmetriskt uppbyggd med geometriska former såsom kuber, pyramider, sfärer och cylindrar. Det som skiljer byggnaden från den samtida bebyggelsen är det annorlunda formspråket med den sammanhållande rusticeringen över hela fasaden, som gör att karaktären av packhus får en överordnad betydelse, även om byggnaden var både en nyttobyggnad och privatbostad.

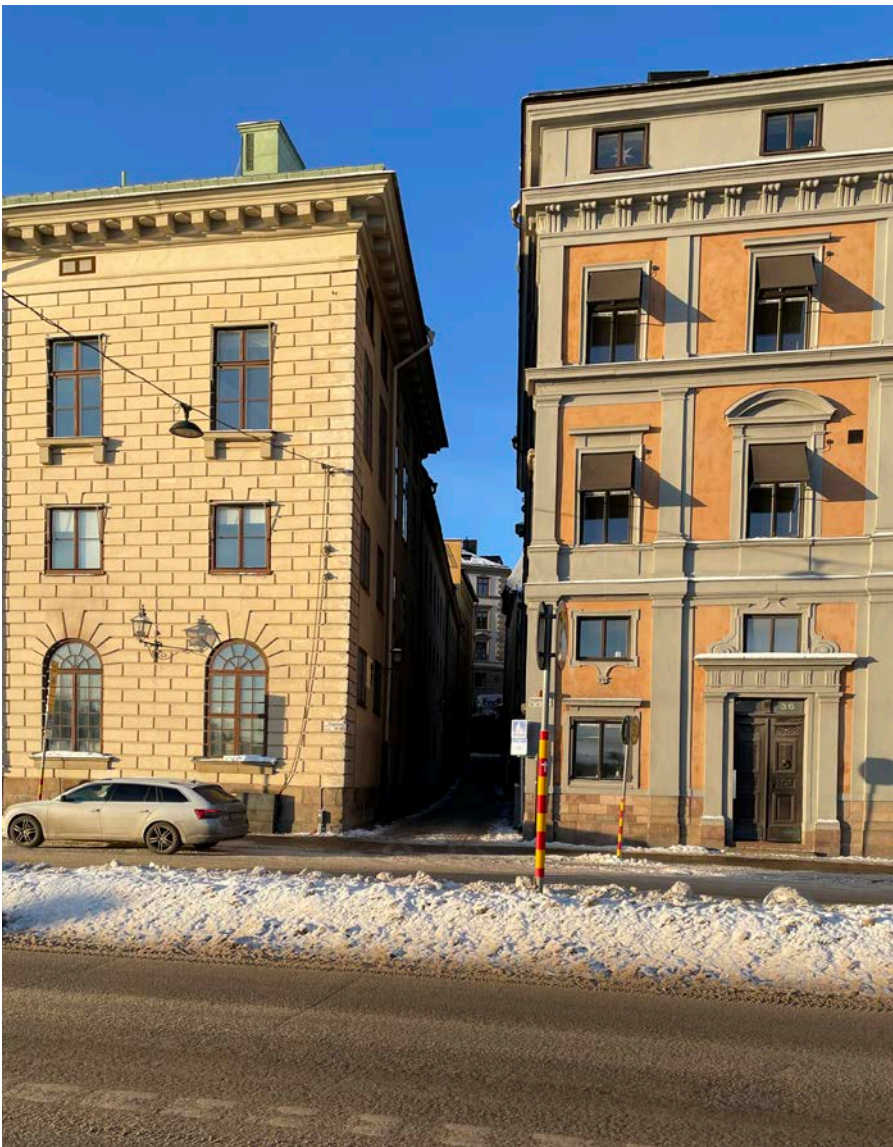

Fasad mot Skeppsbron.

Entréport mot Skeppsbron.

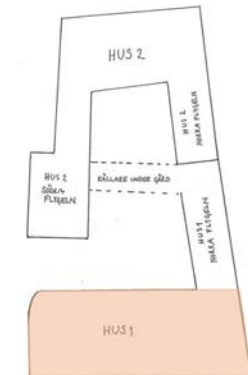
I fasaden mot Packhusgränd är de två östligaste fönsteraxlarna blindfönster. Upp till tredje våningen är fönstren tvåluft med mittpost och spröjs. Piano nobile har högre sexdelade fönster. Den övre mezzaninvåningen har lägre tvådelade fönster. Två av fönsterna i bottenvåning och vån 1 tr har försetts med svart galler. Centrerad på gaveln finns en entrédörr i spegelutförande med tätt överljus, nuvarande utförande är från tidigt 2000-tal, dörrörmattningen är av kalksten. Alla fönster- och dörrsnickerier är brunmålade.

Fasad mot Packhusgränd, sett från Skeppsbron.

Fasad mot Packhusgränd, sedd mot Skeppsbron, 2023. Byggnaden vid Skeppsbron "landar" genom hörnkedjan. Den rikt formade takgesimsen fortsätter fram till hörnkedjan.

Fasaden vid infarten till gården rymmer mestadels blindfönster. I gavelfasadens mittaxel har fönstren placerats vertikalt ovanför bottenvåningens entré. Bottenvåningens och mezzaninvåningens fönster är låga tvålufts med mittpost och spröjs, medan piano nobile har höga fönster med tvärpost och spröjs. Under takfoten finns tre tvålufts-fönster. Alla fönstersnickerier är brunmålade.

Centrerad på gaveln finns en entré markerad med en kraftig konsolkonstruktion. Dörren är en stram pardörr i fyllningsutförande med äggstavlist och rosor i överstycket. Denna dörr kan vara ursprunglig.

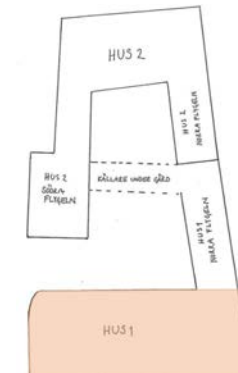
Gavelfasad, sett från Skeppsbron.

Delar av gavelfasad med entré samt del av grind och fasad mot Skeppsbron.

Delar av gavelfasad och fasad mot innergård.

Fasaden mot innergården har en fönsterindelning och utformning som påminner om fasaden mot Skeppsbron men den är inte lika strikt utan mer anpassad efter planen. Fasaden mot de sydvästra hörnet är rundat, och omfamnar det invändiga trapphuset. Fönstret på övervåningen närmast norra flygeln är ett treflutfönster med mittpost och spröjs och vid det rundade hörnet har trapphuset fått en avvikande fönstersättning för våning 1 och 2, dessa fönster är tvåluft med mittpost och spröjs för våning två har fönsterhöjden dubblerats. Fönster under takfot finns endast på den rundade sydvästra fasaden.

Entrén mot gården har en höga rundbågade dörröppningen med glasade dörrblad och halvcirkelformat överljus med radiella spröjsar och klocka. Framför entrén har ett vindfång byggts till under tidigt 2000-tal i en stålkonstruktion med glasade partier och glasad ståldörr med centrerad horisontell tjock spröjs i en grå kulör.

Takfallet mot gården är inte lika rent som mot Skeppsbron. Här har senare tillägg i samband med inredandet av vindsvåningarna och senare anpassningar medfört att taket försetts med fyra takfönster, en sammanhängande attikaupbyggnad, en takkupa samt en mindre balkong. Takfönstren och

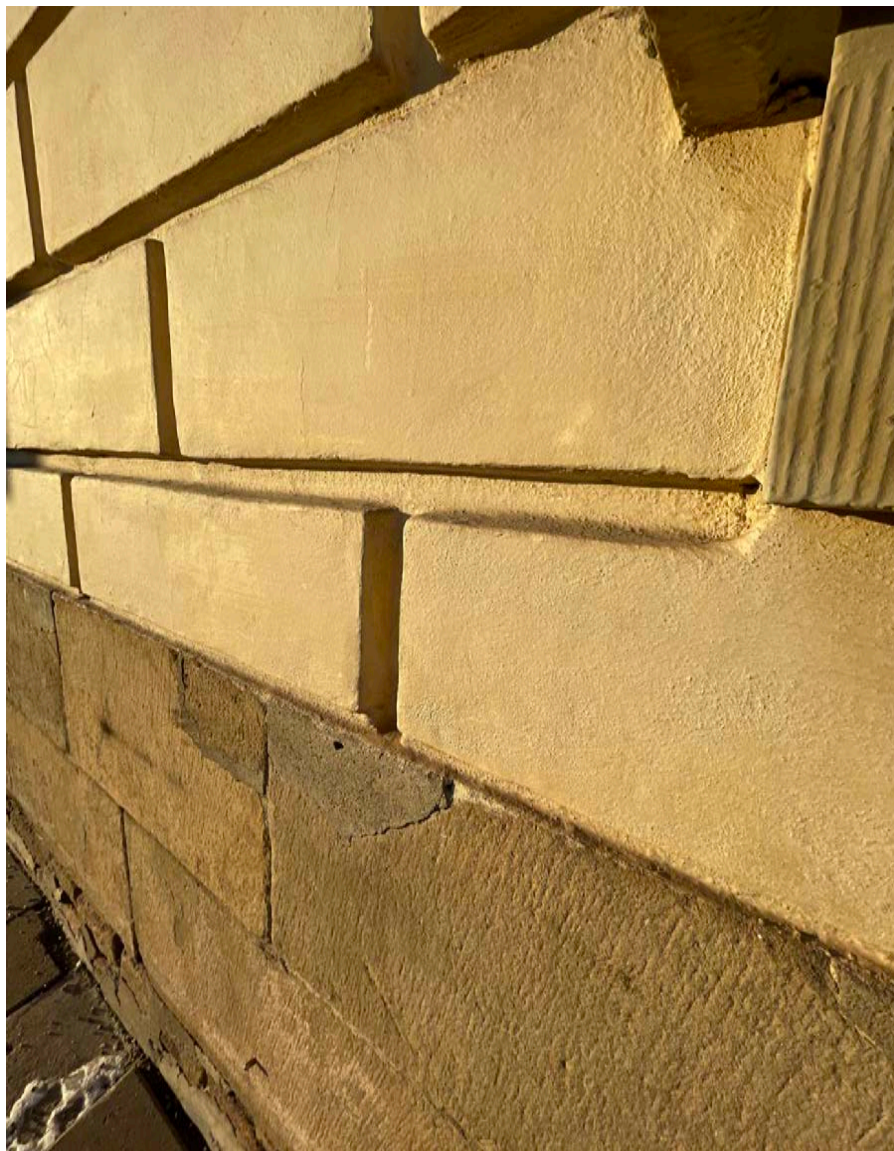
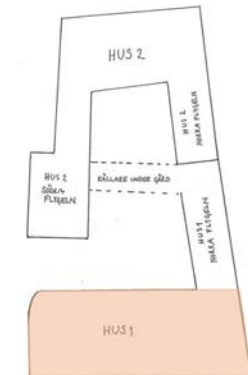
fönstren i den mindre takkupan är tvåluftfönster i samma gröna kulör som taket, medan fönstren i attikan är tvåluftfönster i samma bruna kulör som fasadens fönster i övrigt.

Fasad mot innergården 2023. Den plåtklädda attikavåningen tillkom vid 1930-talets ombyggnad.

Gårdsfasad, till höger i bild södra flygelbyggnaden. Taklisten är enklare mot gården.

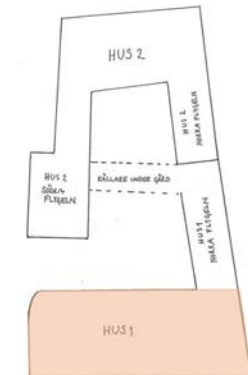
Rusticering av fasad mot Skeppsbron.

Hörnrusticering mot Packhusgränd, samt svarta smidesgaller framför två av fönstren.

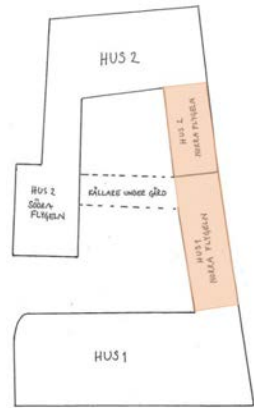
Entrédörr på gavelfasad mot Packhusgränd. Delar av blindfönster syns till vänster i bild. Dörrsnickerierna är från tidigt 2000-tal.

Entrédörr och vindfång mot innergården, ovanför skymtas klockan.

Hörnet mellan Stora tullhuset och norra flygelbyggnaden, höga rundbågade fönster med täta spröjs.

Flygelbyggnad längs Packhusgränd, Hus 1 och 2

Flygelbyggnaden mellan Stora Tullhuset och Österlånggatan är uppförd under olika tider och är därmed två sammanbyggda byggnadskroppar. Den äldsta, östra flygeln är uppförd i tre våningar med inredd vindsvåning. Den västra delen som härrör från 1930-talet har fyra våningar med inredd vindsvåning.

Flygelbyggnadernas fasader mot Packhusgränd har två fasadutformningar, som delar in fasaden i de olika byggnadskropparna, medan innergården har en mer enhetlig utformning.

Den östra flygelbyggnaden mot Packhusgränd har en låg sockel av sandsten. Den västra flygelbyggnaden har en sockel av granit. Samtliga fasader är slätputsade. Takfoten är profilerad och löper över båda byggnadskropparna. Taket för är ett mansardtak, mot innergården finns indragna takkupor/takfönster. Taket är beklätt med svart bandfalsad plåt.

I delar av fasaden mot Packhusgränd finns fyra gluggar med järnluckor till källaren i sockeln samt en modern källardörr av stål. I detta läge fanns från 1930-talet anläggningens pannrum.

Fönstersättningen mot gränden är relativt enhetlig, liksom i huvudbyggnaden vid Skeppsbron är fönstren högre på vän 2 tr.

Norra fasaden för del av flygelbyggnad mot Packhusgränd.

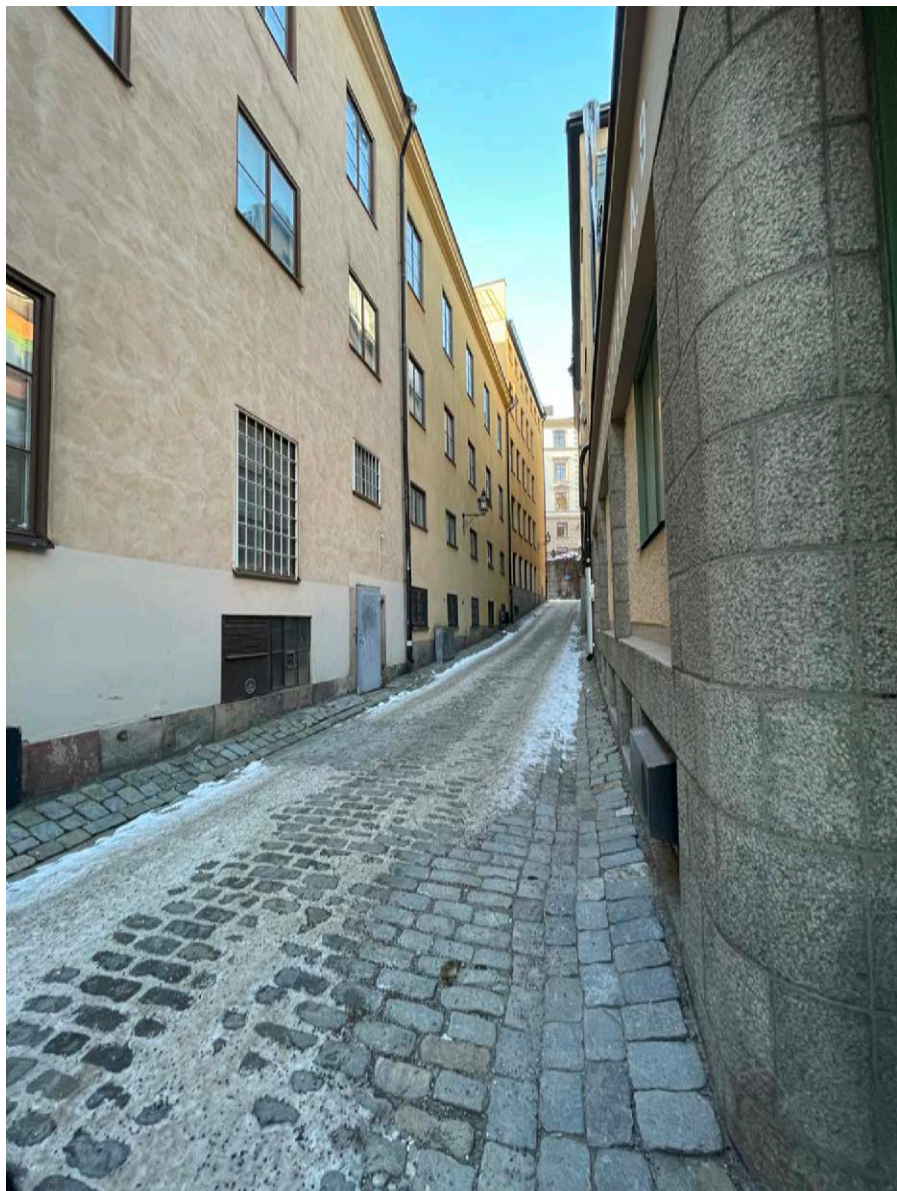
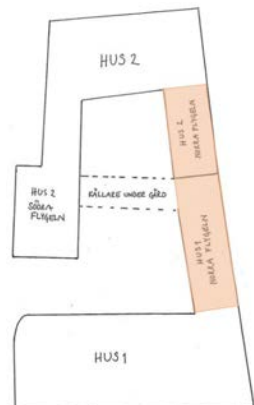
Fönster tillhörande den norra fasaden mot Packhusgränd.

Mitten av flygelbyggnadens fasad mot Packhusgränd.

Fönster tillhörande den mittersta fasaden mot Packhusgränd.

Fasader mot Packhusgränd.

Den norra flygelns fasad mot innergården har fyra rundbågiga tätspröjsade fönster i bottenvåningen, vilka har samma utförande som Stora Tullhuset. Övriga fönster i bottenvåningen är tvåluft med mittpost. Mellanvåningen har två olika fönsterformningar, närmas Stora Tullhuset, ovanför de rundbågiga fönstren är tvåluft med mittpost och spröjs. Övriga är tvålufts-fönster med mittpost. Övervåningen har högre fönster och är tvåluft med mittpost med spröjs. Fönsterna i bottenvåningen är placerade i fasadlivet, medan övriga är indragna i fasaden. Alla fönstersnickerier på byggnaderna är brunmålade.

Fasader mot innergård där den norra delen har regelbunden karaktär medan det i 1700-talsdelen närmast Stora tullhuset är mer brokigt. Översta våningsplanet är infällt i takfallet.

Fasader mot innergård där norra flygeln möter det mer renodlat funktionalistiska gathuset vid Österlånggatan.

Arkitektur interiör

Bottenvåningen är byggd som en stor kryssvälvd sal, med järnkrokar i valven för upphängning av balansvågar. Mellanvåningen inreddes ursprungligen med kontorsrum. I övervåningen inrymdes en parادلägenhet för generaldirektören.

Byggnaden rymmer numera studios och kontorsrum som är placerade på ömse sidor om långa korridorer. Hus 1 har ingen källare, förutom i den norra flygeln som har ett antal valvslagna källarutrymmen. Dessa källarutrymmen står i förbindelse med en källare under den nuvarande gården. Denna källare tillhörde en numera riven flygel som sträckte sig från söder till norr tvärs över gården. Under 1930-talet inreddes vinden som laboratorium, idag används den som kontorsutrymme.

I byggnaden återstår mycket lite av den ursprungliga inredningen från 1780-talet. På 1930-talet gjordes kopior av äldre dörrar och snickerier. En liten del av de ursprungliga snickerierna finns dock bevarade och sitter blandat med kopior. Alla fönster är sekundära och härrör från olika tidsperioder, liksom ytskikt och golv.

Entréplan - Stora tullhuset hus 1 (Skeppsbron)

Entréplan, sällskapsyta vid receptionen. Valven dominerar upplevelsen av detta storslagna rum. Kalkstensgolvet är från 1930-talet, uppbyggnad för sittplats från 2000-talet.

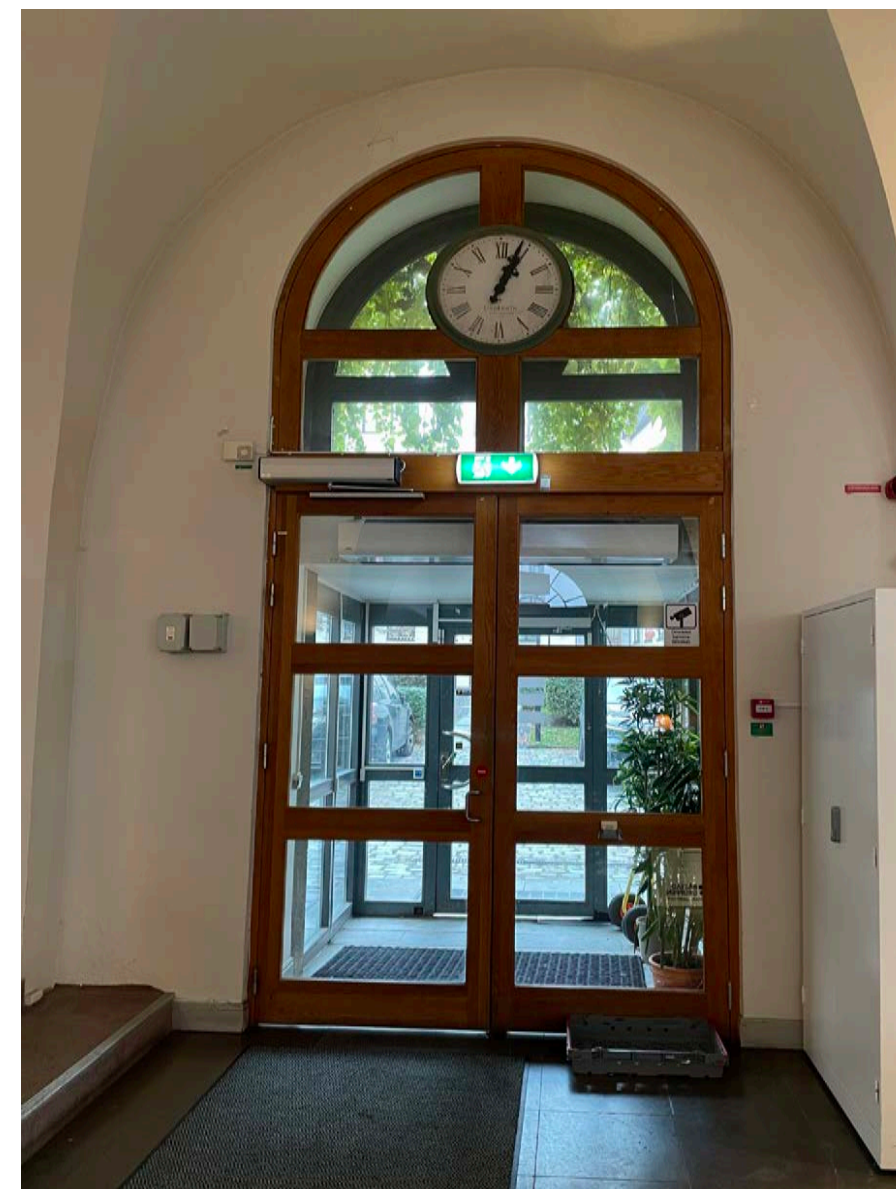
Entréplan, upphöjd sällskapsyta vid receptionen.

Entréplan, med valv och en av smideskrokarna. Trappan leder till välvda rum i norra flygeln.

Entréplan, vy från norra flygeln mot sällskapsytan vid receptionen.

Entré till gård från entréhall. Där bakom syns vindfånget från tidigt 2000-tal.

Trappräcke i södra delen av "kyrkan". Det dekorativa smidesräcket är ett av få konstnärliga inslag från 1930-talsombyggnaden.

Välvda rum i norra flygeln. Fönster mot Packhusgränd.

De välvda rummen i norra flygeln bjuder likt packhussalen på en storslagen rumsupplevelse.

Konferensrum, 309 i Stora tullhuset (hus 1)

Detta rum är ett av de två rummen som ingår i byggnadsminnet. Här är även ytskikten skyddade. Detta gäller även i rum 306.

Rum 309, det s.k. guldrummet, har en helgjuten gustaviansk inredning även om delar av den sannolikt är från 1930-talet och ändringar har gjorts även senare.

Rum 309, guldrummet med rundade hörn. Taket har fått senare komplettering av innertak med ljudabsorbenter, 2023.

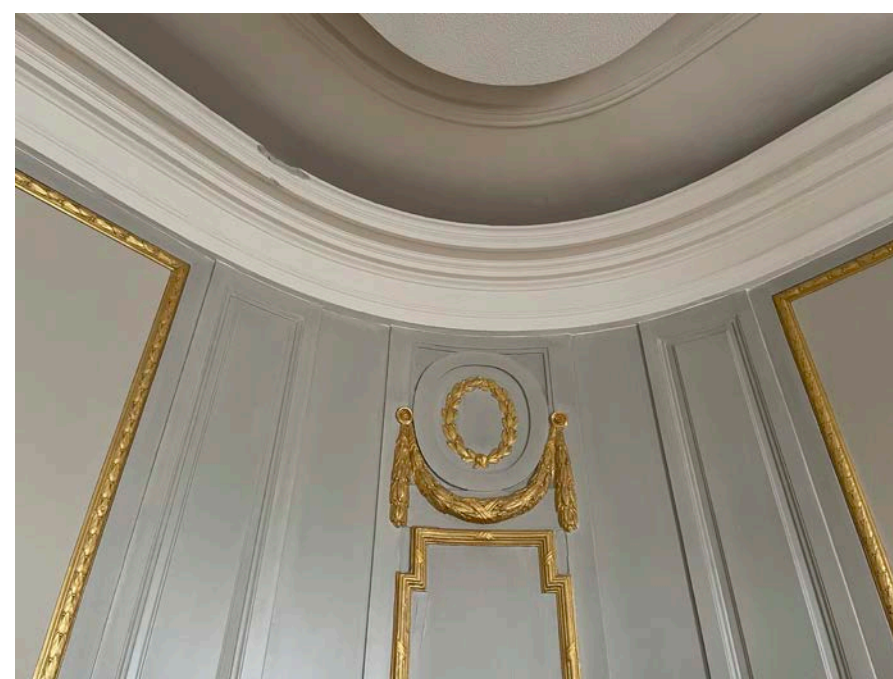
Rum 309, guldrummet, med låg bröstning, profilerade väggfält och gustavianska ornamenteringar.

Del av dörr från korridor till rum 309 i hus 1, dörrtrycke med stort posthorn i mässing.

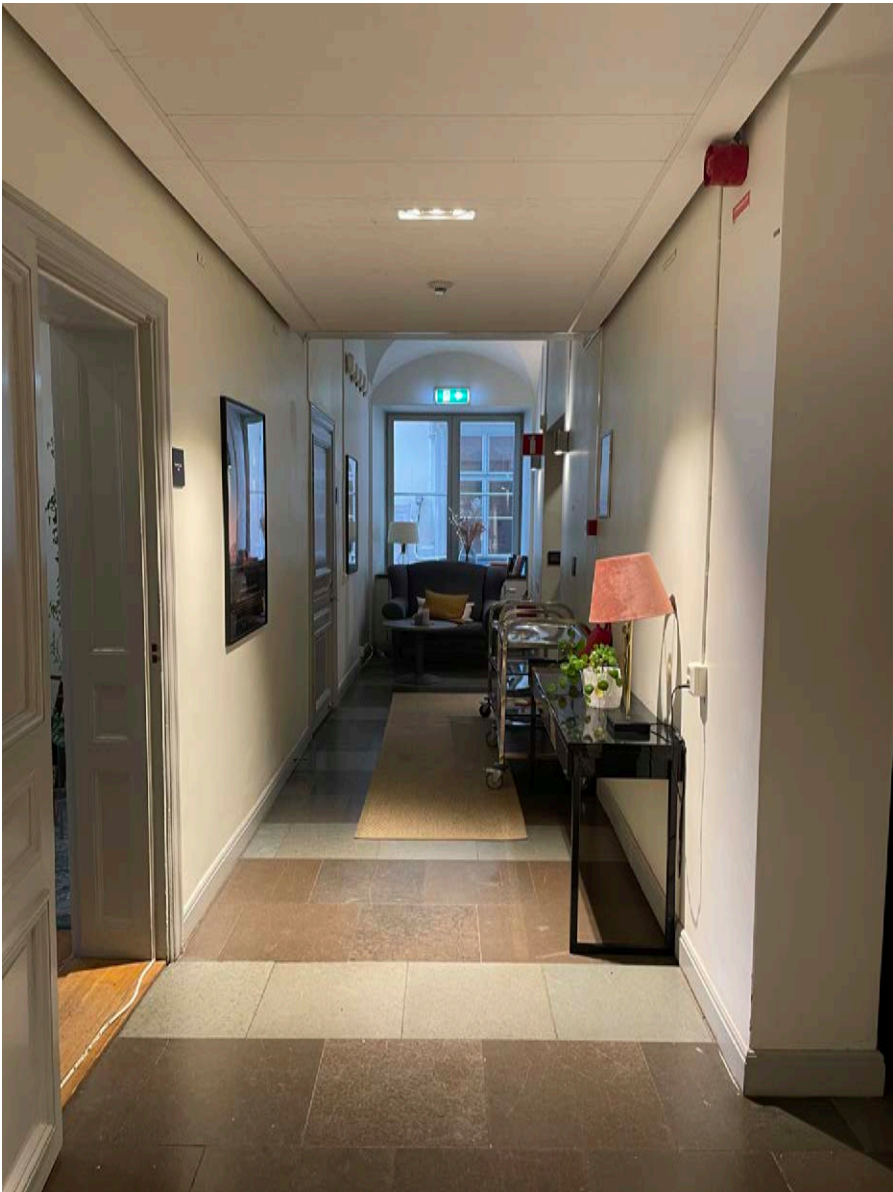

Framskrapad färgtrappa, rum 309.

Utsmyckning av väggar i rum 309, med listverk och dekorer i guld och grå kulör. Taklisten som gömmer ljusramp sannolikt från 1930-talet.

Korridormiljöer

Korridormiljö på vån 1 tr med golv av öländsk kalksten, inlagd på 1930-talet. Dörrar är enkel- och pardörrar i fyllningsutförande, i huvudsak från 1930-talet. Undertak har tillkommit på 2000-talet.

Korridoren på vån 2 tr har en liknande karaktär som på planet under. Glaspartier har tillkommit mot trapphus för att tillgose brandkrav.

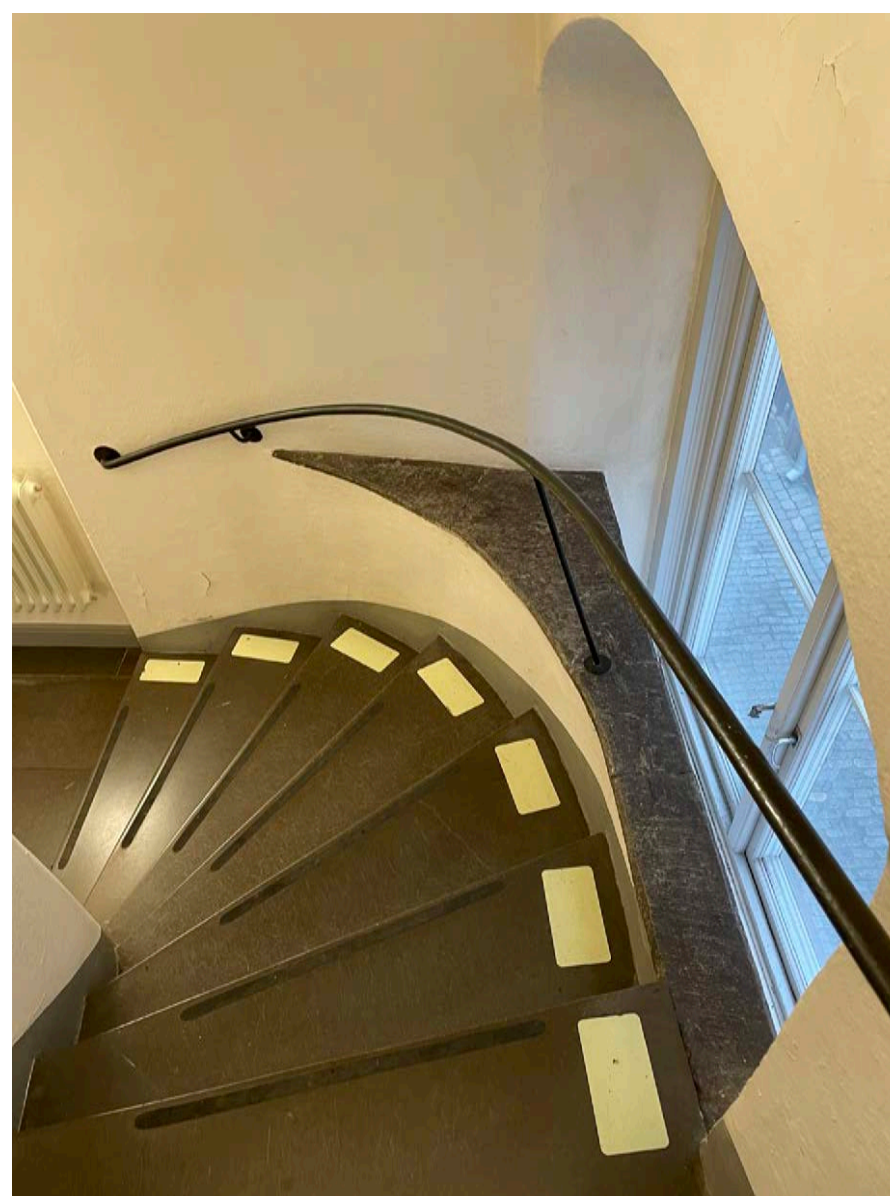
Trapphus, trappor och trappräcken

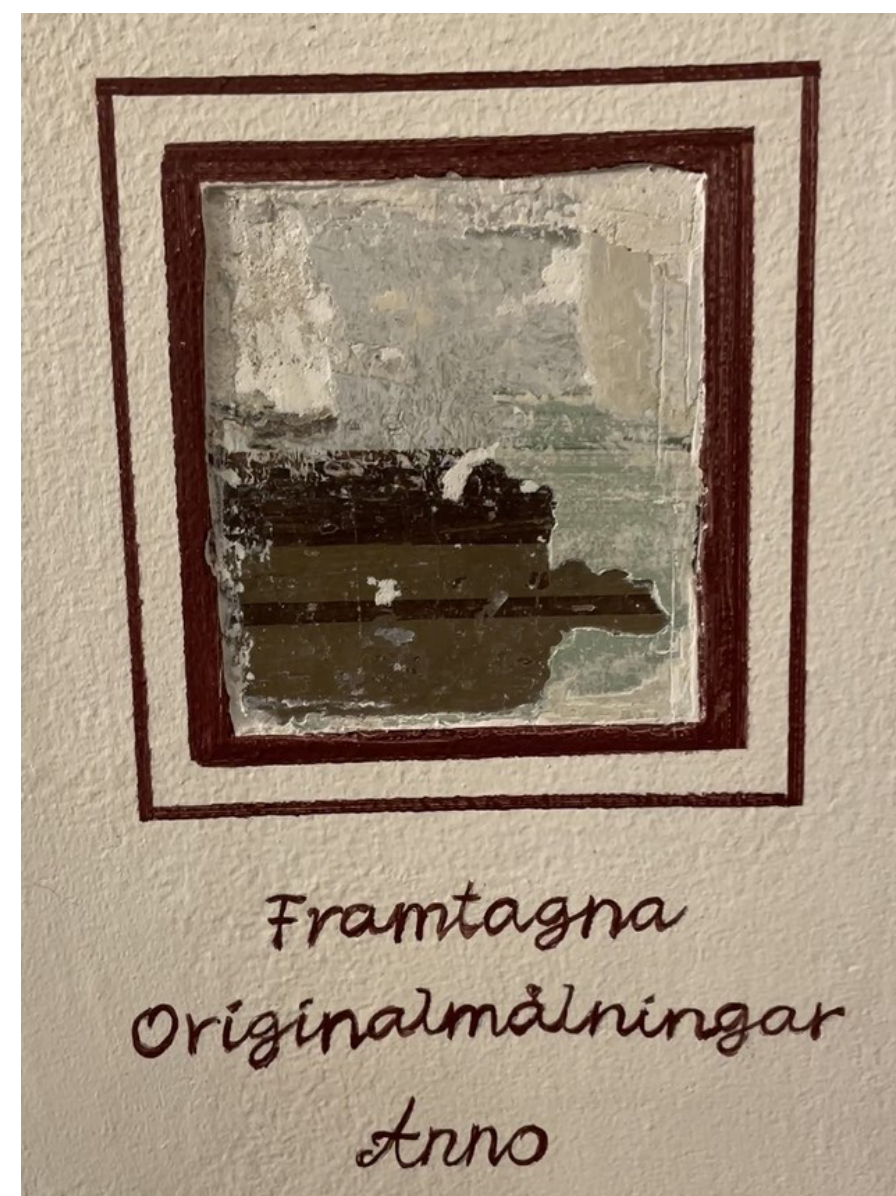
Trapphusen har delvis 1700-talskaraktär men vanligare är, som här, att utförandet är från 1930-talet och influerat av 1700-talets formspråk.

Trapphus, hus 1, mellan bottenvåning och vån 1 tr. Infälld radiatornisch och måttligt slitna trappsteg vittnar om att mycket av utförandet är från 1930-talet.

Trapphus med 1700-talskaraktär med utförande från 1930-talet.

Färgtrappa i södra trapphuset.

Kontor- och studiorum

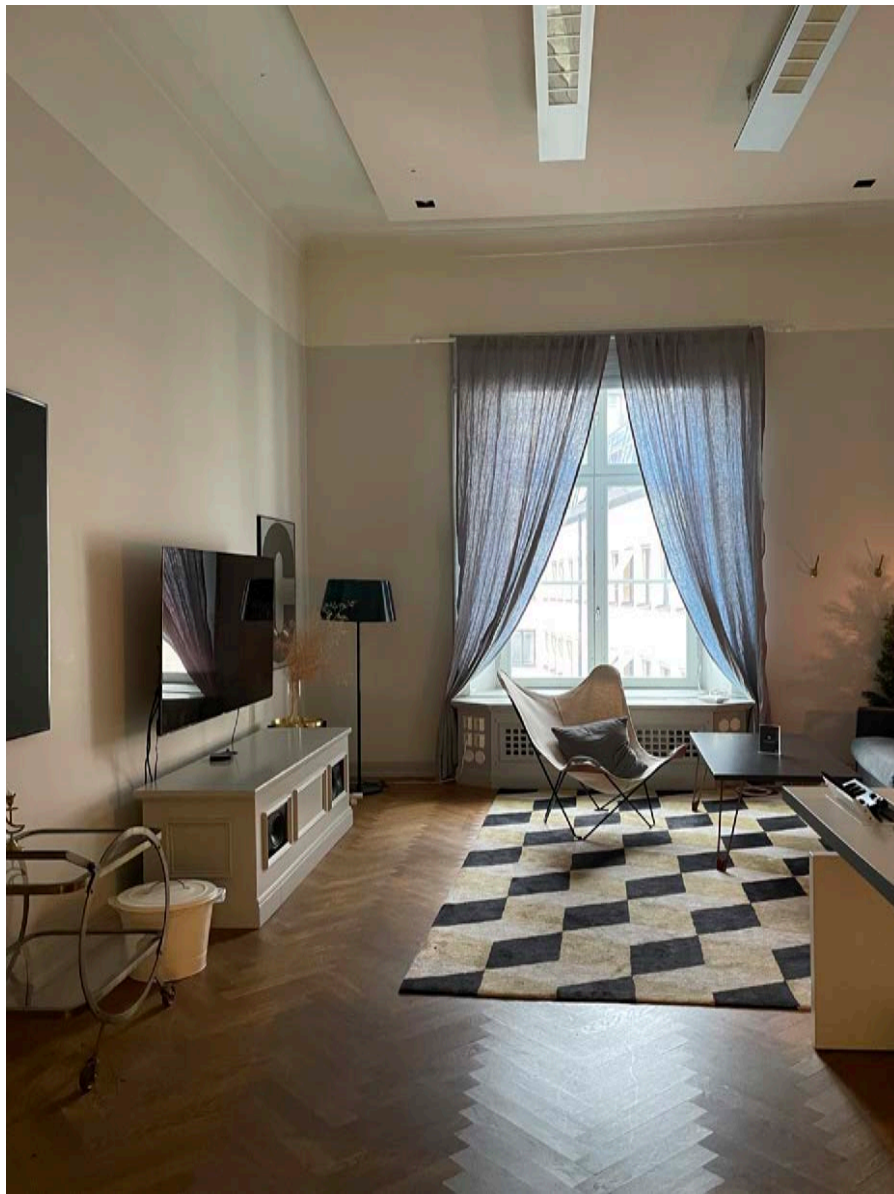
En stor andel av kontorsrummen i Hus 1 har byggts om till studios med anpassade lösningar för god akustik.

Studiorum med fönster mot Skeppsbron. Smygpanelerna är sannolikt ursprungliga, de kopplade fönsterbågarna från 1930-talet.

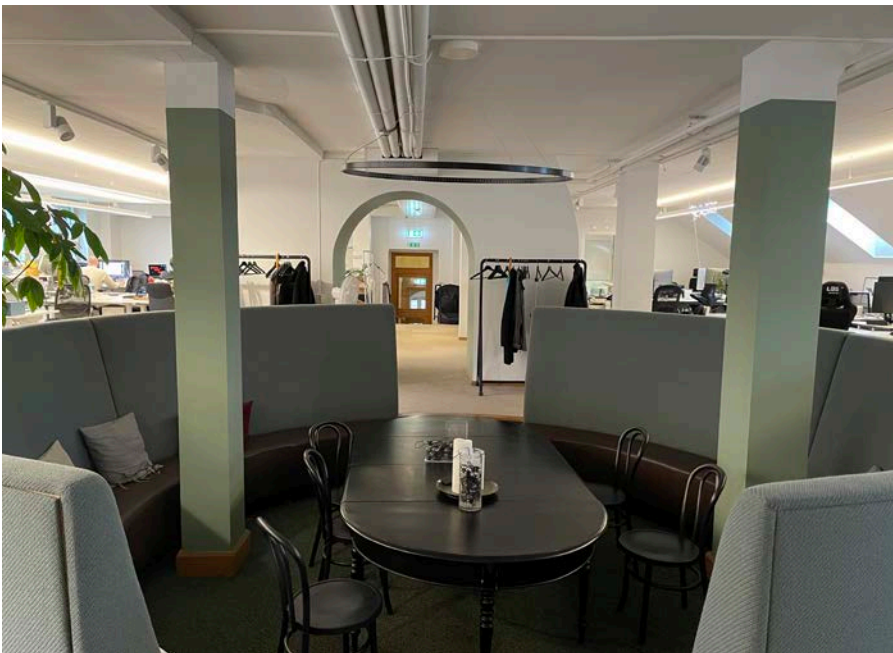
Fönster i korridor mot Tullgränd. Fyrlufts-fönster med spröjs i ytterbågen och infälld spanjolett, 1900-talets mitt.

I 1700-talsbyggnaden präglas rummen av en blandning av 1700-tal, 1930-tal och 2000-talets anpassningar för teknik och akustik.

Studiorum, delvis byggt som "rum-i-rummet". Fiskbensparketten är från 1930-talet.

Inredd vindsvåning med portaler genom murstockarna.

Innerdörrar, glaspartier, fönster och övriga detaljer

Invändigt sentida glasparti av ek.

Ljudisolerande innerdörr in till studiorum.

Järndörr av 1700-talstyp i trapphus.

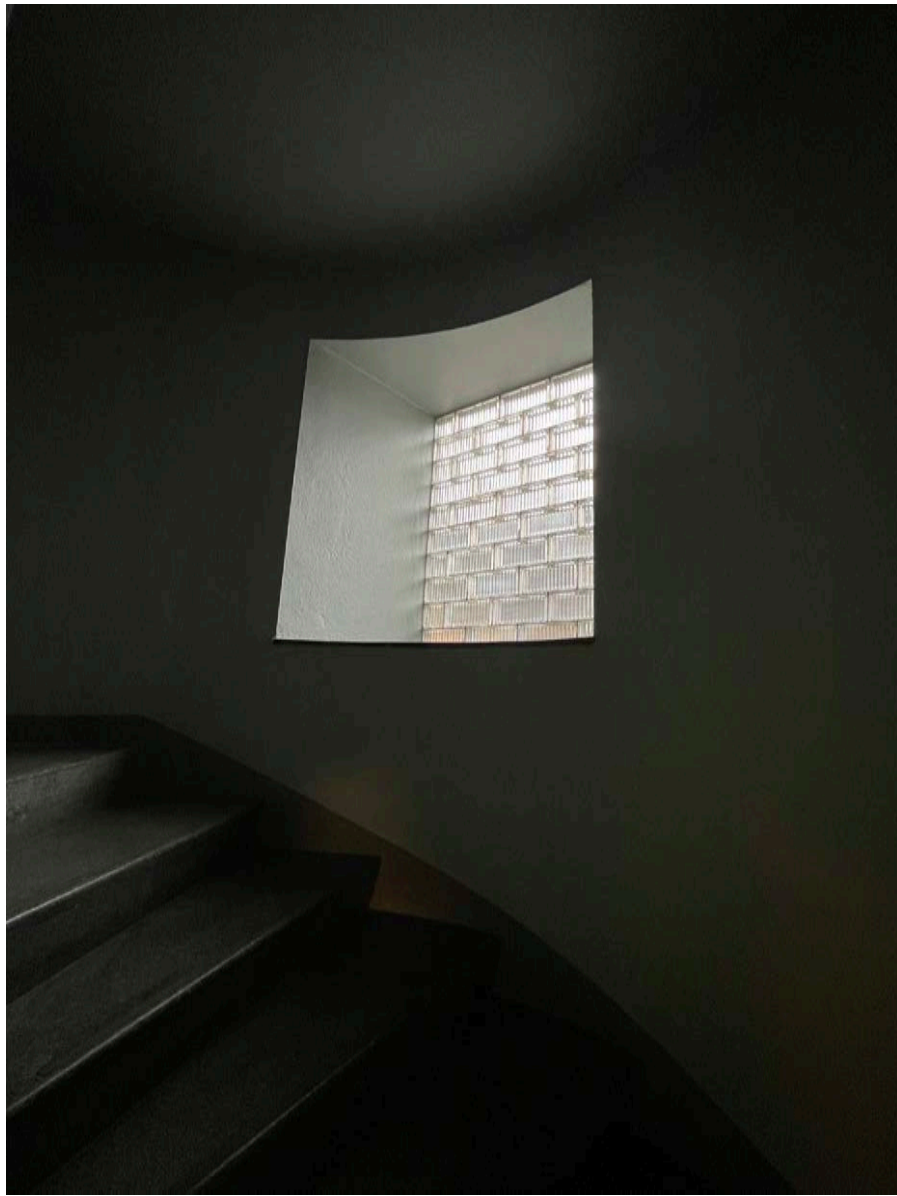
Entrén mot Tullgränd sedd inifrån. Kraftiga beslag av 1700-talstyp.

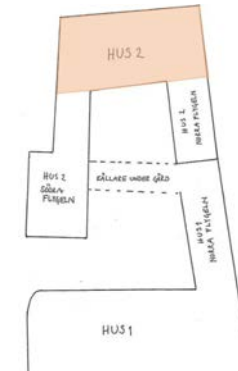
Fönster i trapphus. Innerbågarna har försetts med tilläggsrutor för förbättrad energi- och bullerprestanda.

Fönster i trapphus, Hus 2. T-postfönster med tilläggsrutor och utvändigt galler.

Betongglas, södra flygeln, trapphus ned till källare. Sannolikt 1930-tal.

Arkitektur exteriör - Hus 2

Fasad mot Österlånggatan och mot Påckhusgränd är uppförd i 5 våningar med källare och inredd vind. Byggnaden har en U-formad grundplan med två flyglar åt öster. Hela byggnaden har försetts med en sockel av granit, mot Påckhusgränd och Österlånggatan är sockeln hög. Mot innergården är sockeln lägre. Fasaden mot Påckhusgränd och Österlånggatan har en gul slätputs, innergårdens fasad är målad i samma ljusa kulör som övriga fasader på innergården. Mot Påckhusgränd och Österlånggatan kännetecknas byggnaden av en plåtinklädd takfot av 1930-talstyp. Under den avslutas fasaden med ett stenband. Taket är ett sadeltak som täckts med svartmålad bandfalsad plåt och mot innergården finns en takterrass. Mot flygelbyggnaden i öst finns en förhöjd brandgavel i samma gula puts som fasaden.

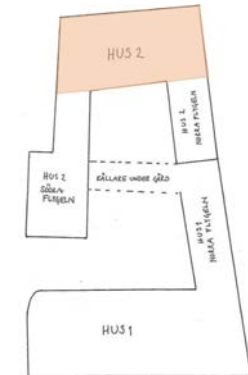
Byggnadens källarfönster är låga tvåluftfönster med mittpost med utanpåliggande dekorativa smiesjärnsgaller i svart. Övervåningens fönster har samma utförande som källarvåningens fönster. Övriga fönster är T-postfönster. Samtliga fönster är brunmålade och ligger indragna i fasadlivet. Några fönster i den översta mezzaninvåningen är igenmurade. Entrén är placerad längst mot söder och har en dörr med karrosseripanel som omges av en släthuggen omfattning i granit som kröns av en skulptur av konstnären Stig Blomberg föreställande det gamla tullemblemet, ett upprättgående lejon flankerat av en naken man och en sjöjungfru.

Entréport mot Österlånggatan.

Fasaden mot Österlånggatan och Påckhusgränd, 2023. Byggnaden har en lågmäld karaktär för att harmoniera med miljön. Väl utförda detaljer avslöjar att det är en fråga om en offentlig byggnad från 1930-talet. Takfotsinklädnaden är numera inte utförd med samma kvalitet som tidigare.

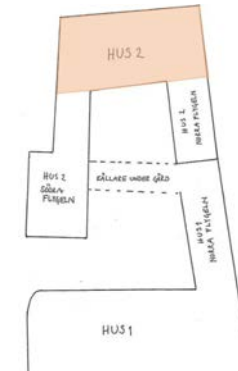
Fasaden mot Österlånggatan.

Fasaden mot Packhusgränd och övergång till flygelbyggnader.

Entrédörr ut mot Packhusgränd, ursprunglig karaktär.

Innergårdens fasad präglas av för 1930-talet sedvanliga tvåluftfönster med mötesbågar. I de nedre våningarna är fönstren lägre. Bottenvåningens fönster är placerade i fasadlivet, medan övriga är indragna i fasaden. Entrén är placerad i det nordvästra hörnet och är försedd med en ursprunglig glasad trädörr med sido- och överljus.

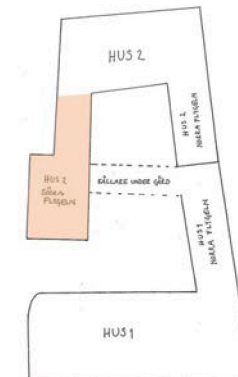
Entréport, nordvästra hörnet av innergården.

Fasaden mot innergården, 2023. I den uppstickande delen av huset finns grövre fönster från 1980-talet.

Takterrass mot innergården med den utbyggda fasaden från 1980-talet.

Södra flygeln mot gården, Hus 2

Den södra flygelbyggnaden är uppförd i fyra våningar med källare och inredd vindsvåning. Byggnaden har en sockel av granit och slätputsad ljus fasad likt övriga byggnader mot innergården. Taket är ett sadeltak med flack överdel med bandfalsad i svart plåt, taket har försetts med sex mindre takkupor mot innergården och en större takkupa mot öster.

Fönstersättningen är i huvudsak jämn och rytmisk och likt volymen mot Österlånggatan förekommer fönster både indragna och i fasadliv. Fönstren är ursprungliga från 1930-talet.

Huvudentrén i den östra gaveln markeras med en slät omfattning i granit. Det är en ursprunglig trädörr med glasat dörrblad och horisontell bred spröjs och sidoljus. Tidigare garageport är igensatt och ersatt med ett

fönster och stående träpanel. Den andra entrén har samma utförande som huvudentrén, men saknar granitomfattning. Båda entréerna har försetts med något klumpiga skärmtak i gul plåt, varav det södra tillkom före 1999 och det andra i början av 2000-talet.

Fasad mot öster och innergården.

Fasad mot innergården.

Fasad och tak över södra flygeln mot innergården, fot taget från Österlånggatan takterrass mot innergården.

Södra flygelns fasad mot innergård, i hörnet mot Österlånggatan byggnad.

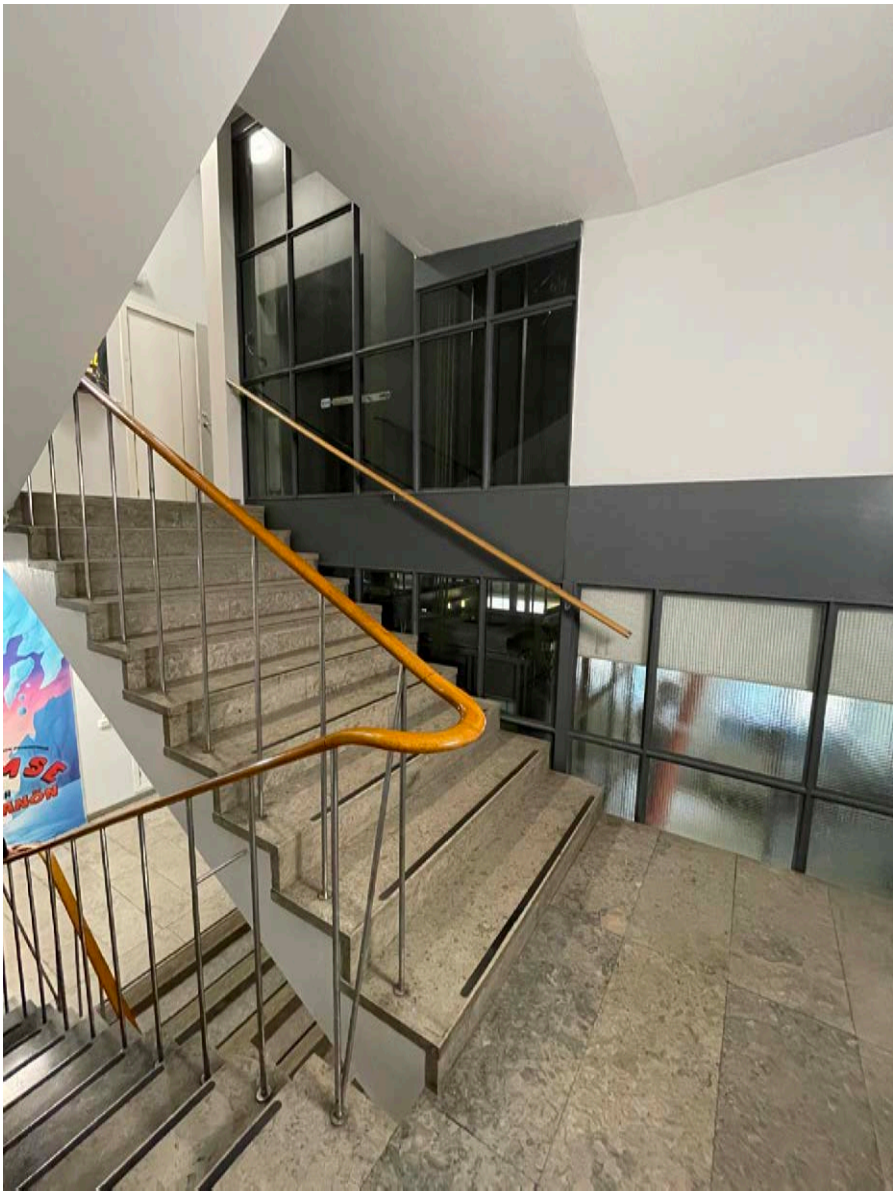
Entréportar i södra flygelns gavelfasad mot öster. Garageport har satts igen med stående panel. Skärmtaken är sentida.

Arkitektur interiör Hus 2

Byggnaden rymmer kontorsrum som är placerade på ömse sidor om långa korridorer, förutom på plan 4 som har större öppenhet. Som helhet är 1930-talskaraktären svag, den står mest att finna i fönster och fönsterbänkar samt i delar av planlösningen.

I entrén mot Österlånggatan finns en bearbetad och elegant ursprunglig trappa. Byggnadens huvudtrapphus i hörnet Österlånggatan - Packhusgränd är rymligt och har en elegant funktionalistisk karaktär med stengolv, smäckra trappräcken och ett glasat hisschakt.

Trapphusmiljö

Huvudtrapphuset i Hus 2 med luftig funkiskaraktär. Golv av gotländsk kalksten.

Mötet mellan trapphuset och korridor. I såväl dörr- som hisspartier sitter sedan länge trådglas av brandskäl.

Korridormiljöer

Sentida undertak har tillkommit runt det uppglasade hisschaktet.

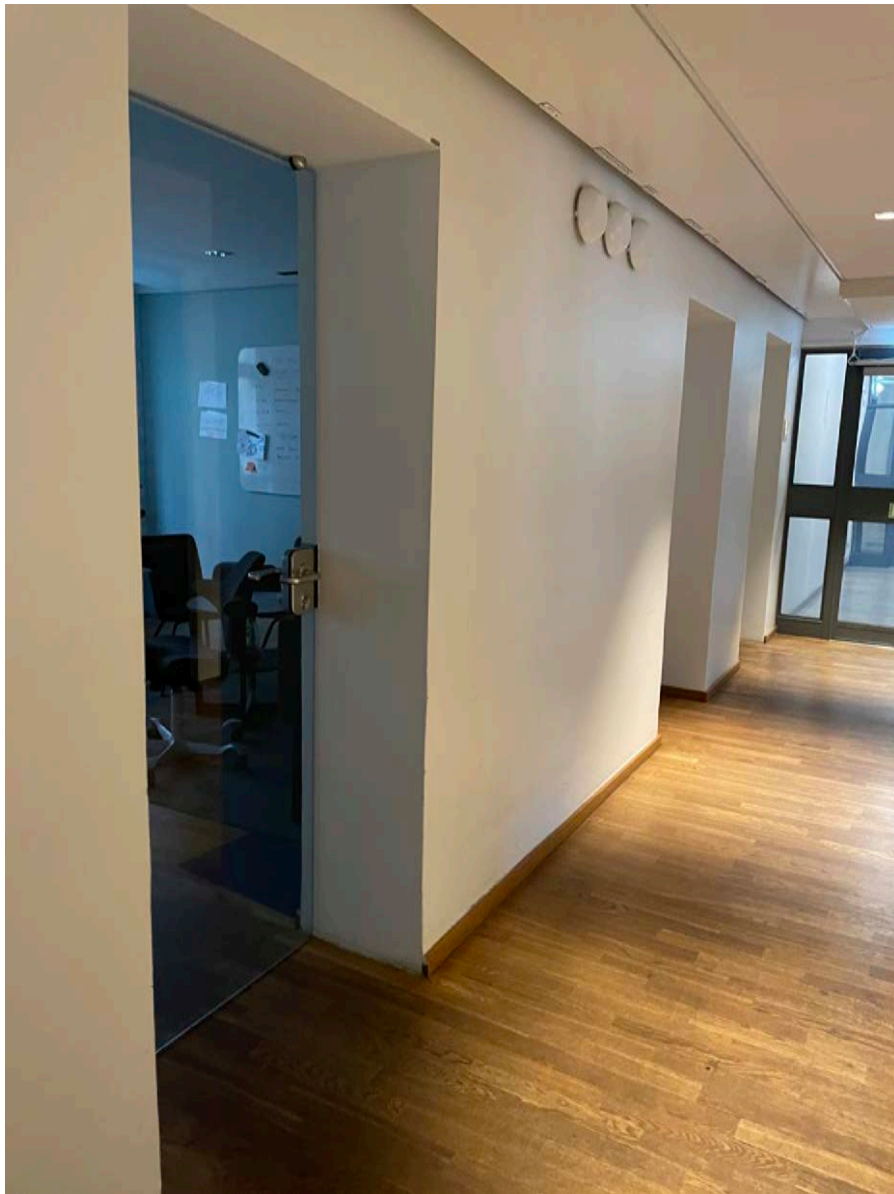

Glaspartiernas trådglass varierar i ålder. Till vänster möjligen 1930-talsglas, till höger senare modernare glas.

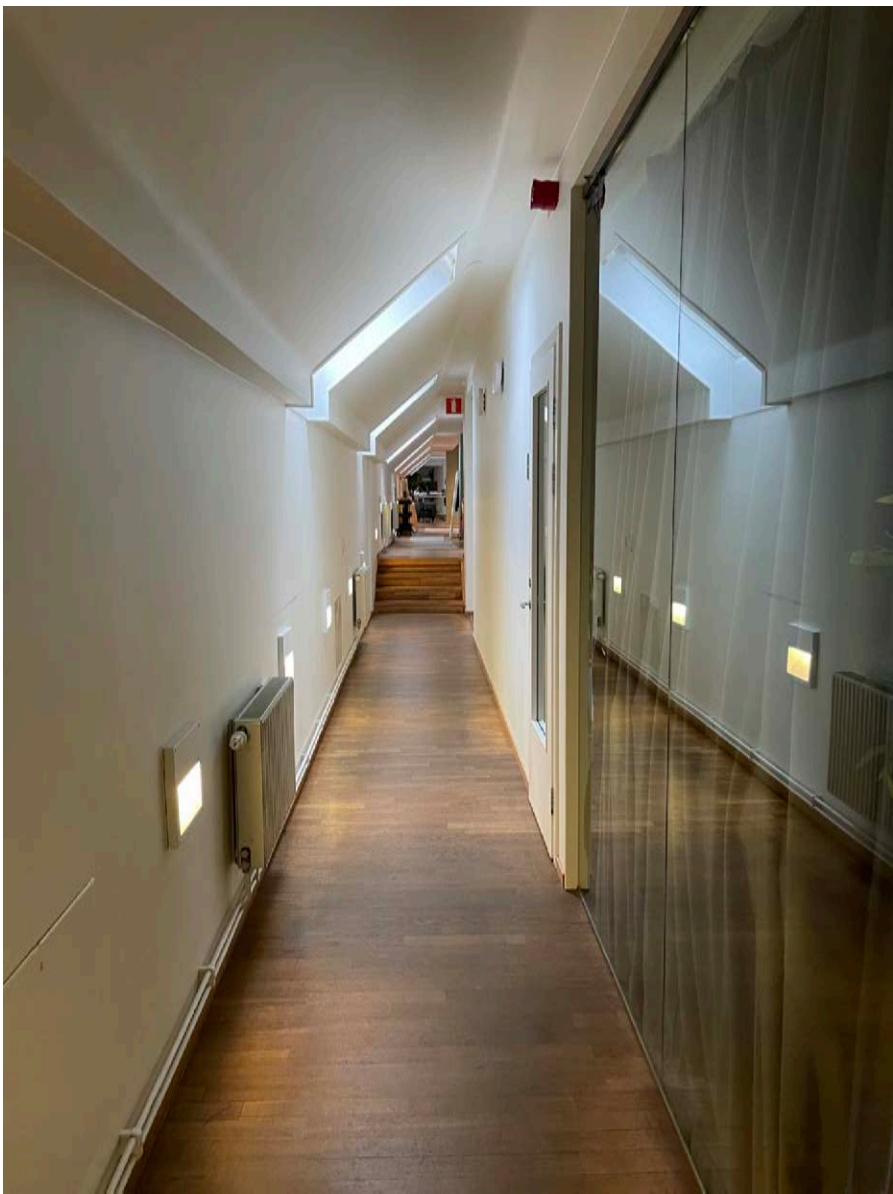

Korridormiljö i Hus 2. Parkett, undertak och glaspartier är sentida.

Kontorslokaler

Korridor i Hus 2. 1930-talsbyggnaden är uppförd med en kraftig hjärtnur.

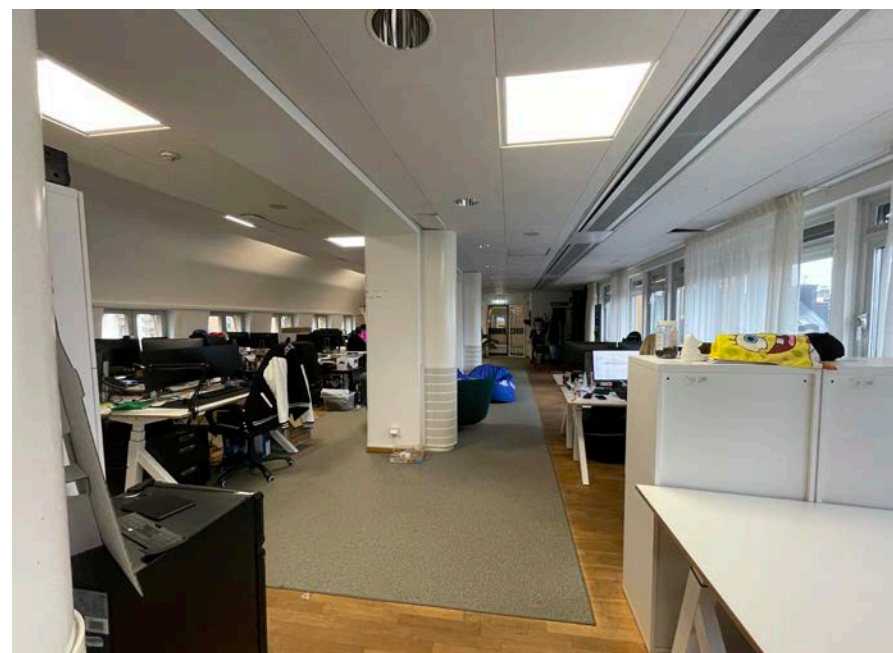
Korridor i vindsvåning, Hus 2. I sin helhet sentida inredning.

Kontorsrum, vån 3 tr mot gården. Parkettgolv och undertak är från 2000-talet.

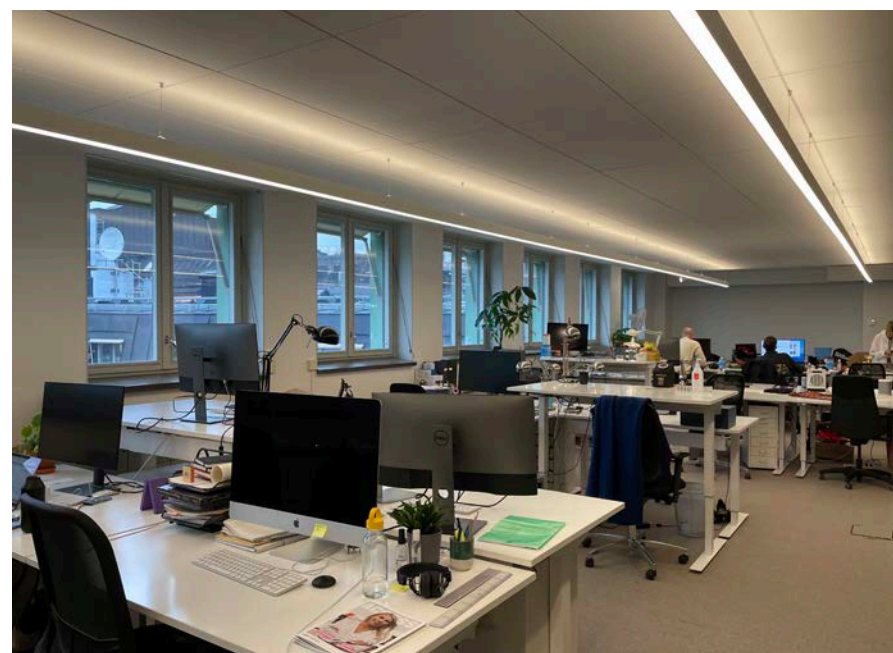
Kontorsrum, översta våningsplan hus 2.

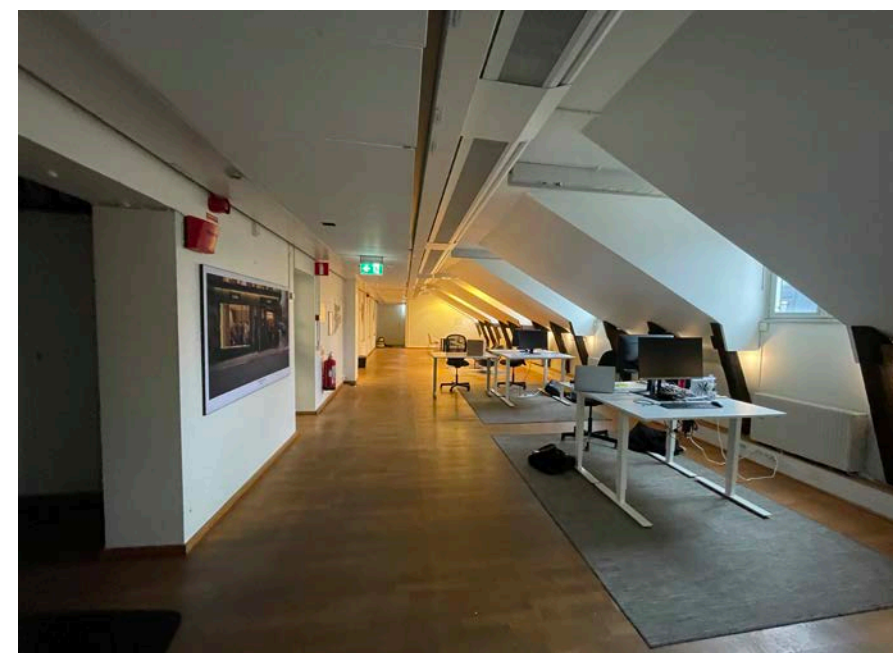
Inredd vindsvåning, f.d. matsal som på 1980-talet utökades för konferensanvändning och som nu används som kontorslandskap.

Inredd vindsvåning, södra flygeln.

Kontorslandskap på översta våningsplanet. Fönster- och fönsterbänkar är de delar som har 1930-talskaraktär.

Inredd vindsvåning i södra flygeln.

Detaljer - Trappräcken, innerdörrar, glaspartier, fönster och
övriga detaljer

Entrén vid Österlånggatan med elegant funktionalistisk trappa och golv- och trappbeläggning av gotländsk kalksten.

Fönster i kontorsrum, hus 2. T-postfönster med tre lufter. Fönsterbänkar i natursten från 1930-talet.

Vindsvåningen med den på 1980-talet utflyttade väggen.

Spaltventil från 1930-talet.

Del av trapppräcke, oval handledare i ädelträ med kromat avslut.

Vindsvåning i södra flygelm, del av takstolskonstruktion med stödben och tass.

Byggnadsminne

Argus 8 har så höga kulturvärden att anläggningen förklarats som statligt byggnadsminne redan 1935, ett skydd som sedan övergått till enskilt byggnadsminne.

En grov sortering av kulturvärdena är att de i huvudsak är arkitekturhistoriska, samhällshistoriska och av vetenskaplig art knutna till Stockholms äldre historia. Därtill har 1700-talsbyggnaden vid Skeppsbron en starkt miljöskapande betydelse som del i Skeppsbroraden, ett av Stockholms främsta kännetecken och historiskt sett viktigaste bebyggelsegrupper.

Att Argus 8 har breda och djupa kulturvärden och stor betydelse för Stockholm märks också i riksintressebeskrivningen för Stockholms innerstad och Djurgården där fastigheten knyter an till många betydelsefulla fenomen och uttryck.

Verkligt unik i svensk arkitekturhistoria

Det arkitekturhistoriska värdet är synnerligen tungt och består främst i byggnadens unika nyklassicistiska fasad mot Skeppsbron. Den kvaderindelade fasaden har en självklar plats i svensk arkitekturhistoria och finns med i alla arkitekturhistoriska översiktsverk, även i mer ingående analyser av svensk 1700-talsarkitektur och nyklassicism. Såväl sträng nyantik med kopplingar till den franska nyklassicismen som förebilder i den italiensk renässansen lyfts fram. Erik Palmstedt var en av det svenska 1700-talets viktigaste arkitekter och tullhuset tillhör de allra viktigaste av hans verk. Byggnaden har också en nära koppling till Gustav III:s starka arkitekturintresse och hans betydelse för utveckling av den svenska byggnadskonsten.

Byggnaden har inte blivit stilbildande eller fått direkta efterföljare (proportioneringen i fasad ska dock ha influerat andra verk), det är snarare dess unicitet och beröringspunkter med den samtida europeiska arkitekturutvecklingen som är anmärkningsvärd.

Gavel- och gårdsfasader samt fasad mot Packhusgränd är inte lika märkvärdiga, det avrundade hörnet mot Tullgränd är dock ett palmstedskt inslag som ytterligare stärker byggnadens särprägel och utformningsmässiga finess.

Verksamhet av stor betydelse för staden och landet

Invändigt gick 1930-talsrenoveringen hårdhänt fram mot befintliga strukturer och inredning även om nytillkomna inredningar visar en viss vördnad för ursprunget. De rum som bibehölls mer eller mindre intakta, överdirektörens rum och sessionssalen, är två av förvånansvärt få utrymmen som har 1700-talskaraktären kvar. "Kyrkan", packhussalen är ett storslaget rum och har stark karaktär med de många valven men här är kulturvärdena i minst lika hög grad av samhällshistorisk typ. Hanteringen av varor som bedrevs här var av största betydelse för såväl staden som riket. Den har påverkat landets finanser och näringsliv och var en av Stockholms viktigaste funktioner.

Tullverksamheten har senare avsatt flera byggnader i staden och det finns samband med såväl intilliggande tullhusen på Skeppsbron, Stora

Tullhuset på Stadsgårdskajen som numera inrymmer Fotografiska, tullhuset på Blasieholmen. Det finns även funktionella samband med tullhus i landsorten. Byggnaden på Skeppsbron har en viktig betydelse i denna kategori byggnader som generellt har höga kulturvärden och stora arkitektoniska och arkitekturhistoriska värden. I boken Svenska Tullhus (1993) är Stora tullhuset den byggnad som lämnas mest utrymme och ges utförligast beskrivning av tillkomst och historia. Genom att byggnaden inrymt både den praktiska funktionen och den organisatoriska och symboliska kan byggnaden anses vara den historiskt mest betydelsefulla av tullväsendets byggnader.

Tidsenlig myndighetsbyggnad i historisk miljö

Tullen har haft en komplex organisatorisk utveckling. 1930-talets stora ombyggnadsprojekt för att få kvarteret att fungera som en modern ämbetsmannabyggnad med fokus kontorsanvändning visar på strukturella förändringar och är representativt för tiden. En växande tjänstemannaapparat fick nu gott om cellkontor, bekvämt uppvärmda med centralvärme, inte ens packhussalen skonades. En stor lunchterrass på taket (minskad på 1980-talet) på den nya byggnadskroppen vid Österlånggatan var ett synnerligen samtida inslag och visar tillsammans med det eleganta trapphuset i samma hus att detta var fråga om funktionalism – men i volym och framtoning anpassade till den känsliga kulturhistoriska kontexten. Den sparsmakade entrén mot Österlånggatan är också starkt tidstypisk med den skulpturala utsmyckningen utförd av Stig Blomberg som var i ropet och vann brons vid konståvlingarna i OS i Berlin 1936.

Från 1930-talets omvandling av kvarteret finns ett stort antal inslag som håller hög kvalitet (fönster, fönsterbänkar, dörrar) men det finns inga välbevarade helhetsmiljöer bortsett från entrén vid Österlånggatan och huvudtrapphuset i samma byggnad. Hyresgäst Anpassningar under och efter tullens tid i byggnaden har reducerat mycket av tidskänslan från 1930-talet.

Allt inte värdefullt

Utvändigt har också åtgärder vidtagits som påverkar kulturvärden negativt och drar ned helhetsintrycket. Hit hör fasad av träpanel vid igensatt garage, klumpigt skärmtak invid f.d. garaget, 1980-talets tillbyggnad på terrassen, ståldörr mot Packhusgränd samt utvändiga galler för fönster. På 1930-talshuset vid Österlånggatan har ett par fönster satts igen och takfotsinklädningen har gjorts om med ett utförande som inte stämmer helt med det ursprungliga.

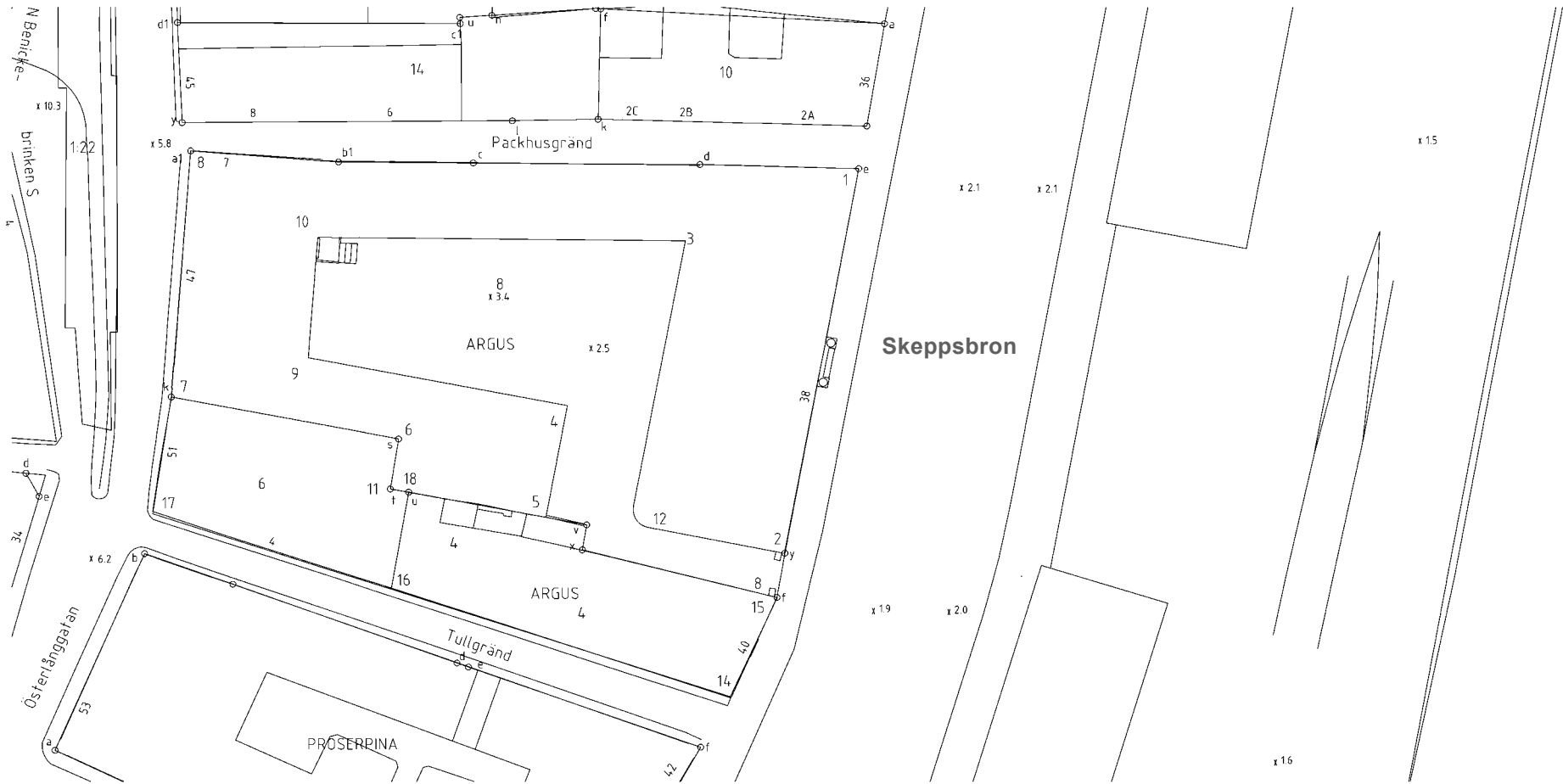
Pannskorstenen har ett begränsat värde även om den utgör ett uttryck för 1930-talets modernisering. Även 1700-talsbyggnadens vindfång mot gården har begränsat kulturvärde.

Invändigt bör det framhållas att av de många trapphusen är det endast få som är välbevarade och har stark tidsmässig karaktär. Byte av hissar till nya av standardkaraktär har påverkat 1930-talstrapphusen negativt.

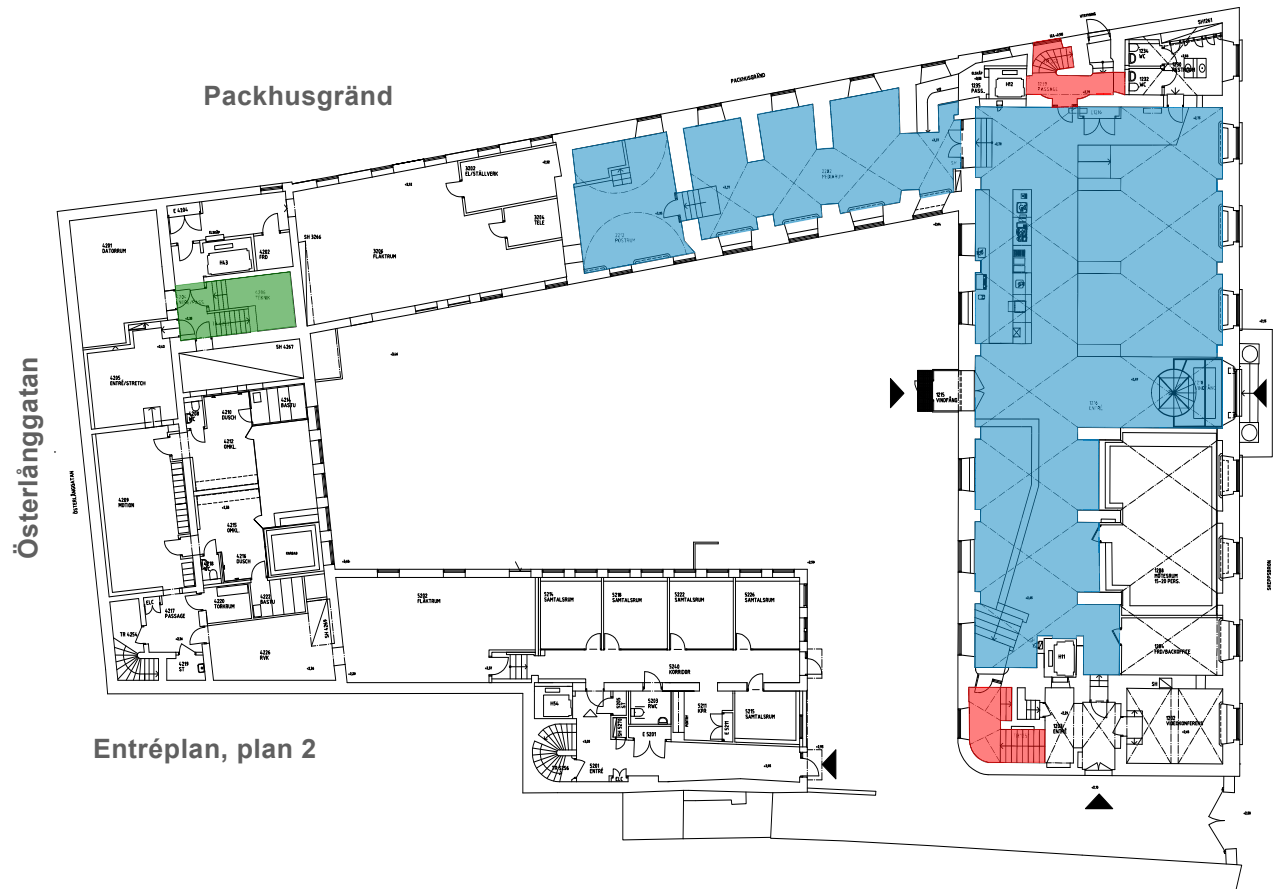
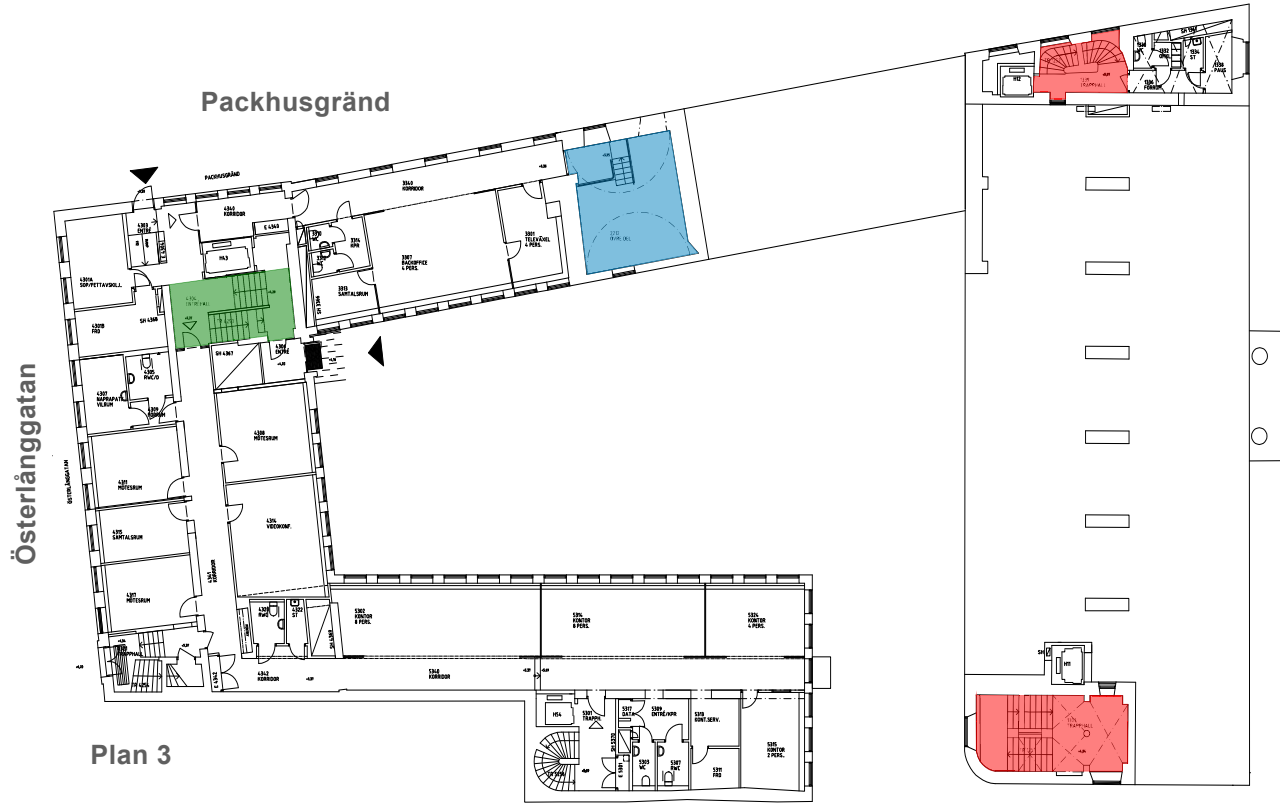
Antikvarisk bedömning av kvarteret Argus 8

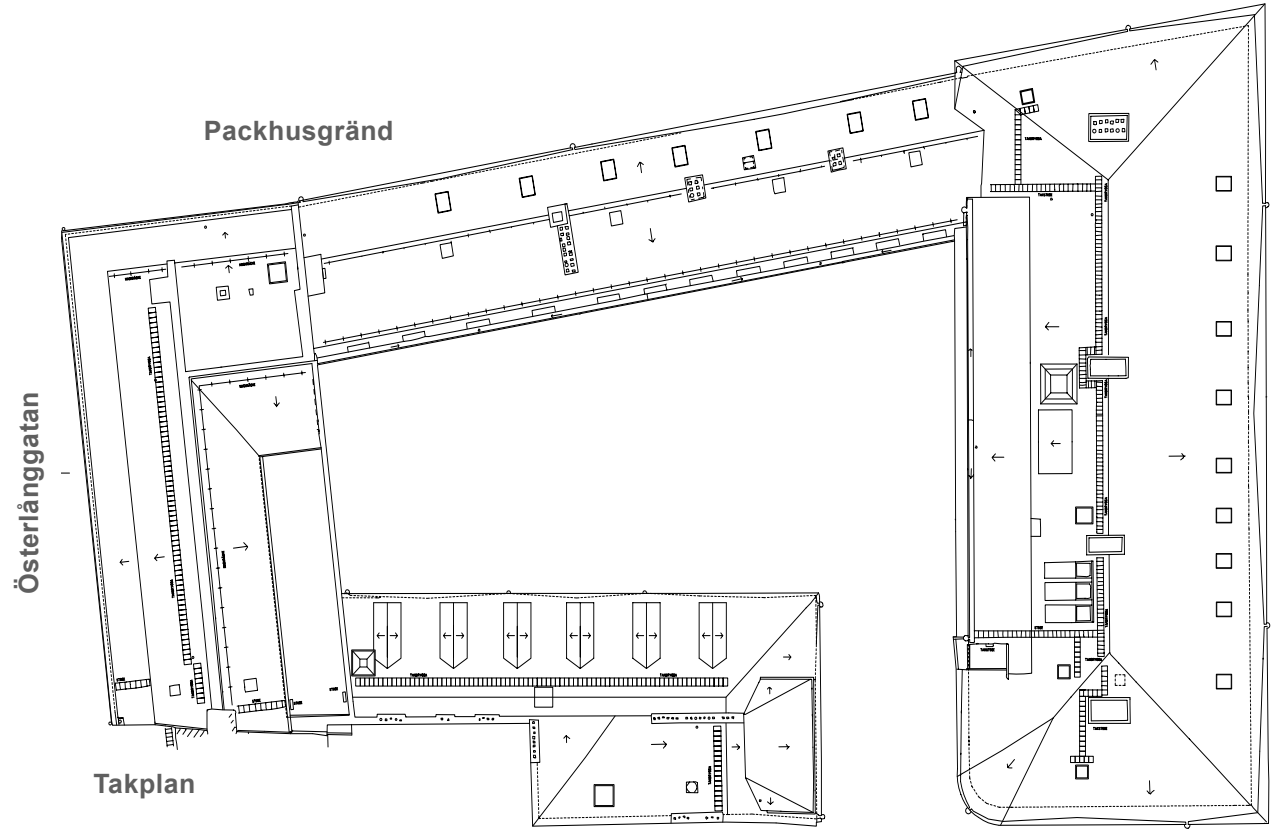
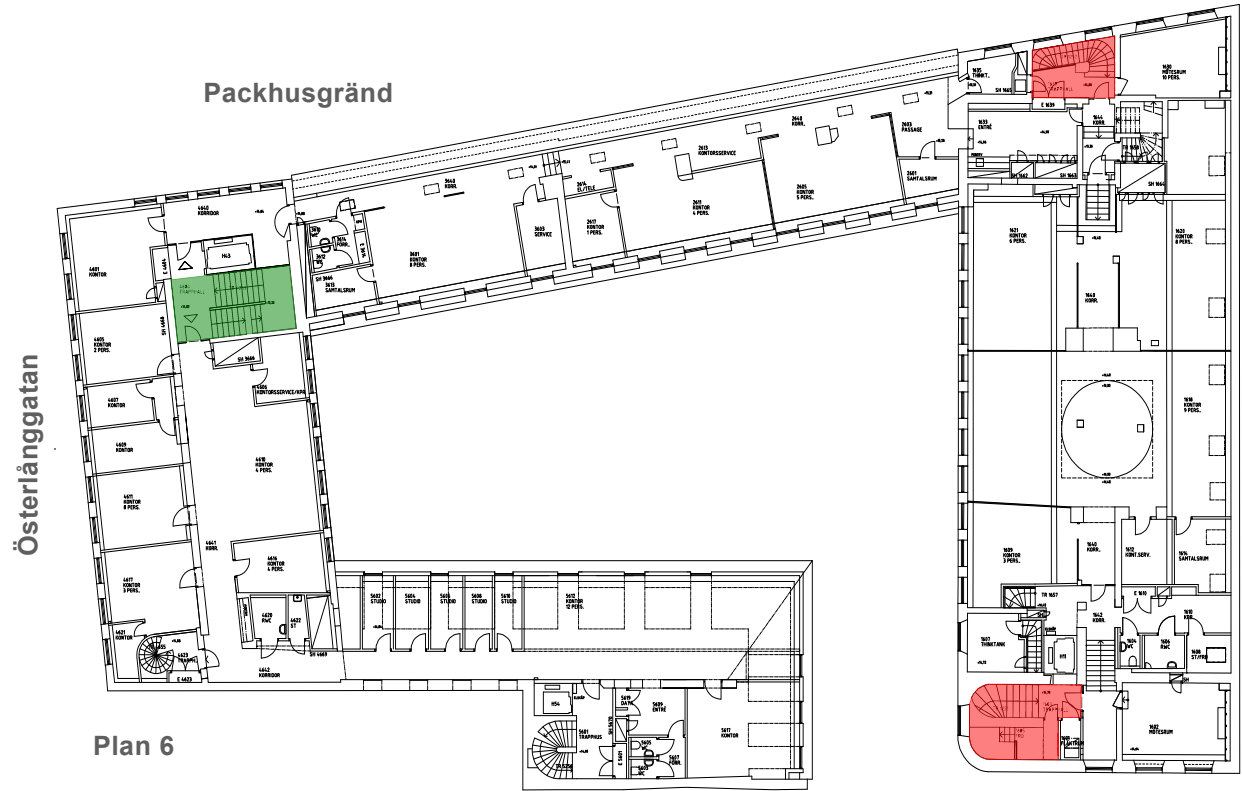
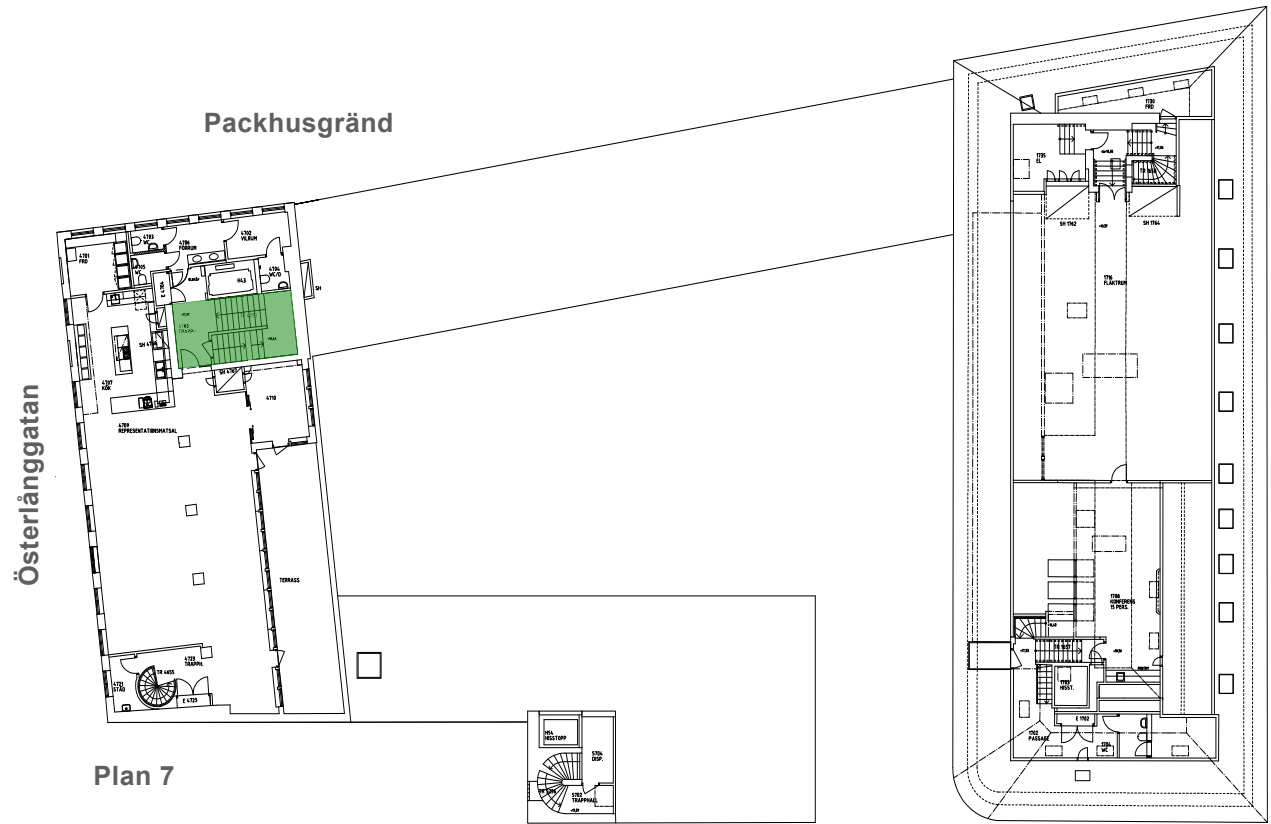
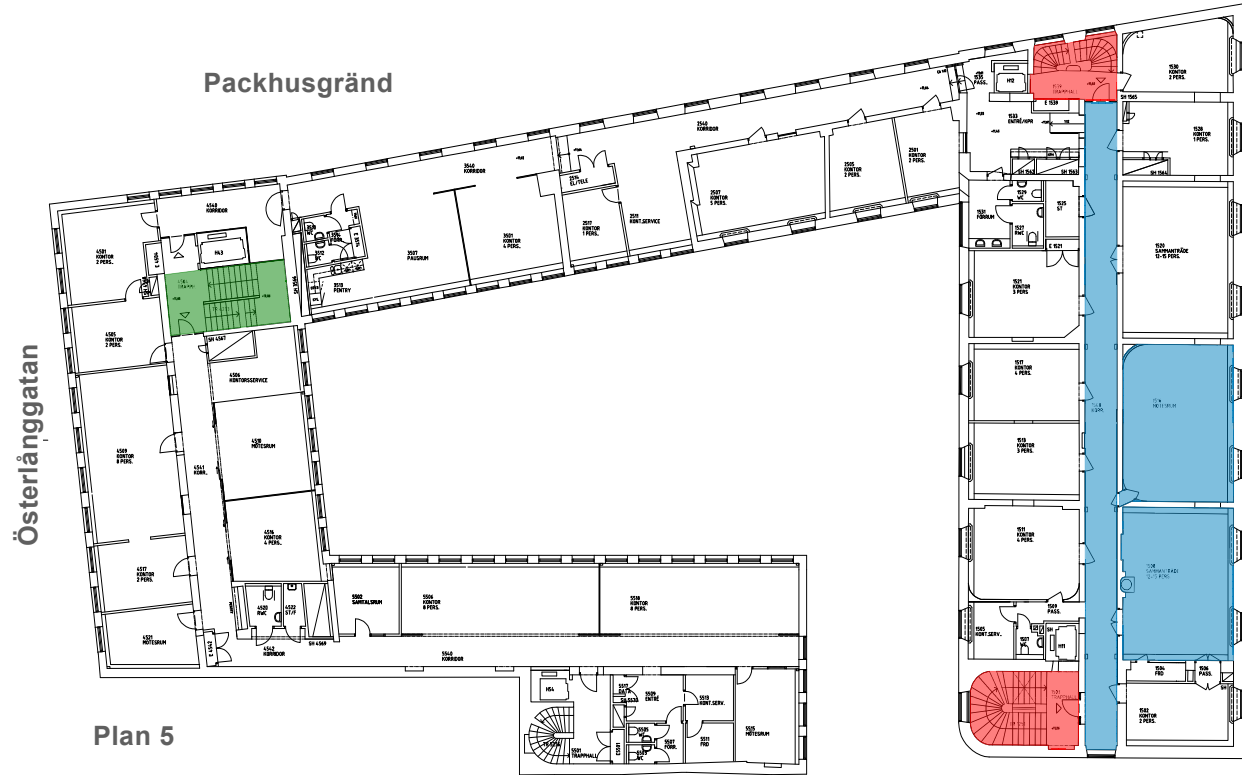
Kvarteret Argus 8 är byggt i olika tider. Här anges vilka tider byggnaden är uppförd samt vilka delar som har särskilt skydd.

- Skyddsvärda trapphus 1700-tal A
- Skyddsvärda trapphus 1930-tal B
- Skyddsvärda rum i övrigt

Situationsplan över kvarteret Argus 8.

Värdebärande karaktärsdrag exteriör

Mycket högt värde

Hus 1

- Fasaden mot Skeppsbron i sin helhet inklusive taklist
- Port i huvudentré mot Skeppsbron inklusive dörrblad
- Gavelfasader med avseende på fasadmaterial, hörnkedjor, rundat hörn, taklist samt entrélågen
- Port mot Tullgränd inklusive dörrblad
- Takform byggnad mot Skeppsbron

Hus 2

- Huvudentré Österlånggatan inklusive dörrblad och skulpturrelief

Högt värde

Hus 1

- Portomfattningar i natursten mot Packhusgränd
- Flygelns fasad mot Packhusgränd
- Gårdsfasader
- Fönstersnickerier
- Entréparti innanför vindfång i gårdsfasad (vindfång bedöms ej ha kulturvärden)
- Förhöjt väggliv mot gård (långa takkupan)
- Blindfönster
- Takaltan med räcke

Hus 2

- Fasadgestaltning gathus med granitsockel, slätputs och stenband under takfotsinklädning
- Fasadgestaltning grändhus
- Fönstersättning samtliga fasader
- Portar (utöver huvudentrén Österlånggatan)
- Fönstersnickerier
- Ljusinsläpp i form av glasblock (glasbetong)
- Takterrass

Övrigt

- Gårdens gatstensbeläggning
- Grind vid Tullgränd mot Skeppsbron

Värdebärande karaktärsdrag interiör

Mycket högt värde

Fastighet

- Murade källarvalv under gård och under flygel längs Packhusgränd

Hus 1

- Stomme från 1700-talet
- F.d. packhussalen "Kyrkan" med utlöpare med välvda rum i flygel längs Packhusgränd – rumsvolym och konstruktion
- Smidda krokar i valv
- Trappor med konstnärligt utformade smidesräcken, bl. a. med Tullverkets emblem från 1930-talet i f.d. packhussalen
- Trapphusens läge och form
- Kalksten från 1700-talet i trapphus
- Korridorers form och läge, vän 1 tr och 2 tr
- f.d. överdirektörens rum och sessionssalen (rum 307 och 309, även kallade guld- och silverrummen) inklusive snickeriinredning
- Fast inredning från 1700-talet i form av bl. a smygpaneler, dörrblad

Hus 2

- Golvbeläggning och trappa med räcke i entré från Österlånggatan
- Huvudtrapphus med golv, trappa med räcken samt uppglasat hisschakt

Högt värde

Hus 1

- Golvbeläggning av kalksten och fiskbensparkett från 1930-talet
- Snickerier från 1930-talet
- Kalkstensskivor (i tex fönster) från 1930-talet
- Smidesarbeten (bla trappräcken) från 1930-talet
- Säkerhetsvalv från 1930-talet

Hus 2

- Stomme och konstruktion från 1930-talet
- Trapphus (entréhall Österlånggatan och huvudtrapphus Klass 1) inklusive trapplopp och golv av cementmosaik
- Golvbeläggningar från 1930-talet
- Smidesarbeten från 1930-talet
- Kalkstensskivor (i tex fönster) från 1930-talet
- Spaltventiler från 1930-talet
- Metallglaspartier
- Ursprungliga trädglasskivor

Att beakta i planarbetet

Argus 8 har synnerligen höga kulturvärden och är belägen i en omistlig kulturmiljö. I samband med detaljpaneläggning bör det därför nog övervägas hur ett långsiktigt skydd för byggnaderna och deras kulturvärden kan säkerställas genom planbestämmelser.

I detta fall är hela fastigheten förklarad som byggnadsminne enligt kulturmiljölagen. Därför bör frågan ställas om skydd för kulturvärden ska "dubbelregleras", dvs om det behöver finnas skyddsbestämmelser i detaljplanen för sådant som redan omfattas av byggnadsminnets skyddsföreskrifter. En byggnadsminnesförklaring är ett långsiktigt skydd och tillstånd till ändringar i strid med byggnadsminnets skyddsföreskrifter prövas av antikvarisk expertis hos länsstyrelsen.

Resonemang kring byggnadsminnets skyddsföreskrifter

Byggnadsminnet ger ett starkt skydd för byggnadens exteriör och stomme. Skydd mot rivning finns.

Även för ursprunglig planlösning ger skyddsföreskrifterna ett långtgående skydd.

Skyddet för äldre inredning är mer oklart eftersom byggnadsminnesförklaringen inte ger någon vägledning för vad som räknas som äldre. Sannolikt har man med formuleringen inte avsett 1930-talets omfattande inredningar som både är av arten kopior av 1700-tal eller stilanpassad till 1700-talet och mer renodlad funktionalistisk.

De värdefulla rummen 306 och 309 har ett fullgott skydd genom tillståndsplikt för ingrepp i och ändring av såväl stomme som planlösning, fast inredning och ytskikt.

Avseende underhåll och gårdsmiljön är skyddet av sedvanlig, standardmässig typ. Riksantikvarieämbetet och länsstyrelsen har med föreskriften om gården inte signalerat att den befintliga indelningen av ytan eller vegetationen är kulturhistoriskt värde och skyddsvärd i sig.

Föreskriften om underhåll som gör att det kulturhistoriska värdet inte minskar medför att det finns ett krav på anpassat underhåll, formuleringen medför dock inte att det är tillståndspliktigt med underhållsåtgärder i det fall fastighetsägaren eller dennes representanter bedömer att åtgärderna inte minskar kulturvärdena. Det kan därför finnas en poäng att den viktiga frågan om korrekt underhåll även hanteras i detaljplanen genom bestämmelser.

Slutsatsen är att det i många avseenden finns ett fullgott skydd för fastighetens kulturvärden. Det finns dock frågetecken för om värdebärande invändiga inslag från 1930-talet inbegrips i begreppet "äldre fast inredning". Här kan det vara på sin plats med skyddsbestämmelser som omfattar exempelvis trappor i Österlånggatanhuset (den i entrén) och i det stora trapphuset vid Packhusgränd.

Byggnadsminnets skyddsföreskrifter gör att det finns tydliga begränsningar ifråga om packhussalens rumsvolym eftersom det krävs tillstånd för

att ändra ursprunglig planlösning. Men då planlösningen i denna del har ändrats tidigare kan det råda oklarheter kring vad som gäller. Här skulle planbestämmelser kunna skapa tydligare villkor kring att inte påverka salens öppenhet.

I övrigt

Planbestämmelser bör inte hindra att mindre värdefulla inslag kan förändras och att de åtgärder som vidtagits och som påverkat kulturvärden negativt (såsom igensatta fönster, ståldörr och enkel panelfasad i f.d. läge för garage) kan åtgärdas till något bättre.

För tydlighets skull och som stöd vid bedömning av byggärenden är det fördelaktigt om bestämmelser om lämpliga underhållsåtgärder införs.

KÄLLFÖRTECKNING

Tryckta källor

Alm, G. (1998). Signums svenska konsthistoria [Bd 8] Den gustavianska konsten. Lund: Signum.

Andersson, H.O. & Bedoire, F. (1977). Stockholms byggnader: en bok om arkitektur och stadsbild i Stockholm. (3., revid. uppl.) Stockholm: Prisma.

Bengtsson, R. & Berggren, J. (1993). Svenska tullhus: Swedish custom houses. Stockholm: Generaltullstyrelsen.

Ericson, A-K. & Blom, T. 2000. Argus 8, Skeppsbron 38. Byggnadshistorisk inventering. Byggnadshistorisk rapport 2000:1. Stockholms stadsmuseum.

Hultin, O. (2002). Guide till Stockholms arkitektur: [400 hus från 800 år : den kompletta guiden till alla viktiga byggnader i Stockholm med omgivningar]. (2., uppdaterade och rev. uppl.) Stockholm: Arkitektur.

Johansson, M. 2000. Skeppsbron. Ett arkeologiskt tvärsnitt genom stormaktstidens Stockholm. Arkeologisk rapport 2000:11. Stockholms stadsmuseum.

Johansson, M. 2001. Argus 8. Arkeologisk undersökning 2000. Arkeologisk rapport 2001:6. Stockholms stadsmuseum.

Johansson, M. 2007. Argus 8. Grundförstärkning 2001. Arkeologisk rapport 2007:12. Stockholms stadsmuseum.

Juvander, K. (1999). Stockholms byggnadsminnen Staden. Stockholm: Byggförl. i samarbete med Länsstyr. och Riksantikvarieämbetet.

Stockholms Stadsmuseum. (1999). *Argus 8 Gamla stan, En byggnadshistorisk inventering.*

Tullverket. (2023). *Tullverkets arkivbeskrivning, Dnr: VER 2023-229.*

Århem, B. 1992. Argus 4 – arkeologi och grundförstärkning i Gamla stan. I

Otryckta källor

Länstyrelsens beslut - byggnadsminnesförklaring

Internetkällor

- Stockholmskällan
- Stockholms stad, bygg- och plantjänst
- Stockholms stad, ärenden och handlingar
- Stockholms stad, översiktsplan
- Stockholms stad, Stadsarkiv (Gamla ritningssamlingen)
- Riksantikvarieämbetet - Bebyggelseregistret
- Riksarkivet - Svenskt biografiskt lexikon

Bilder

Tyréns Sverige AB

Tyréns Sverige AB

Tel: 010 452 20 00
www.tyrens.se

Säte Stockholm
Org.Nr: 556194-7986

TYRÉNS